СПАСЕ КУНОВСКИ
SPASE KUNOVSKI

Министерство за култура на Република Македонија
Ministria për Kulturë e Republikës së Maqedonisë
Ministry of Culture of the Republic of Macedonia

ngm

НУ Национална галерија на Македонија
IK Galeria Kombëtare e Maqedonisë
NI National Gallery of Macedonia

Спасе Куновски

SPASE KUNOVSKI

(1929 - 1978)

Даут-пашин амам
Hamami Daut Pashës / Daut Pasha Hamam
Ноември / Nëntor / November 2016

НУ Национална галерија на Македонија
Железничка 18, 1000 Скопје, Република Македонија
Тел.: + 389 (0)2 31 26 856; Факс: + 389 (0)2 31 09 566
www.nationalgallery.mk; contact@nationalgallery.mk
Спасе Куновски, Ретроспективна изложба
Даут-пашин амам, ноември 2016
Издавач: НУ Национална галерија на Македонија
За издавачот: д-р Дита Старова Ќерими, директор
Организација на изложбата: Маја Неделкоска – Брзанова,
Ана Франговска
Монографски текст: Ана Франговска
Селекција на извадоци и интегрални текстови: Ана Франговска
Библиографија: Маја Неделкоска - Брзанова, Ана Франговска
Соработници: Михаела Јовановска, Маја Димитрова,
Татјана Бундалевска, Мила Миладиновиќ,
Маја Чанкуловска - Михајловска,
Мирјана Талевска, Горанчо Ѓоргиевски, Марјан Ѓорѓиев
Превод на англиски: Дарко Путилов
Дизајн: Борис Шемов
Фотографии: Игор Василев и документација на авторот
Лектура: Кирил Ангелов
Печат: Винсент графика, Скопје
Тираж: 400

NI National Gallery of Macedonia
Zeleznicka 18, 1000 Skopje, Republic of Macedonia
Tel.: + 389 (0)2 31 26 856; Fax: + 389 (0)2 31 09 566
www.nationalgallery.mk; contact@nationalgallery.mk
Spase Kunovski, Retrospective exhibition
Daut Pasha Hamam, November 2016
Publisher: NI National Gallery of Macedonia
For the publisher: Dita Starova Qerimi, PhD, director
Organization of the exhibition: Maja Nedelkoska – Brzanova,
Ana Frangovska
Monographic text: Ana Frangovska
Selection of excerpts and integral texts: Ana Frangovska
Bibliography: Maja Nedelkoska - Brzanova, Ana Frangovska
Collaborators: Mihaela Jovanovska, Maja Dimitrova,
Tatjana Bundalevska, Mila Miladinovic,
Maja Cankulovska - Mihajlovska,
Mirjana Talevska, Gorancho Gjorgjievski, Marjan Gjorgjiev
English translation: Darko Putilov
Design: Boris Semov
Photography: Igor Vasilev and the documentation of the artist
Edited by: Kiril Angelov
Printed by: Vincent Grafika, Skopje
Copies: 400

Поддржано од Министерството за култура на Република Македонија
Mbështetur nga Ministria për Kulturë e Republikës së Maqedonisë
Supported by the Ministry of Culture of the Republic of Macedonia

Голема благодарност до семејството Куновски (Нада и Јана Куновски); НУ Музеј на современата уметност, Скопје; Град Скопје; Уметничка галерија, Струмица; Завод и музеј, Штип; ПУИК Скопје; Музеј на град Скопје; Музеј на Македонија; МАНУ; Технометал, Скопје; Дом на АРМ, Скопје; Никола Куновски; д-р Маријан Бошевски; Мартин Ангелов (Галерија Мартин); Слободан Голубовски; Искра Новаковска; фамилија Тантуровски; фамилија Јаневски; фамилија Андови; фамилија Кафтанџиеви; Матеја Матевски; Ема Петрова; Алтана Атанасова; Галерија Анагор; Иван Беловски.

Special thanks to the Kunovski family (Nada and Jana Kunovski); Ni Museum of Contemporary Art, Skopje; The City of Skopje; Art Gallery, Strumica; Museum Stip; PEMRCP, Skopje, Museum of the city of Skopje; Museum of Macedonia; MASA; Tehnometal, Skopje; Army Hall, Skopje; Nikola Kunovski; dr. Marijan Bosevski; Martin Angelov (Martin Gallery); Slobodan Golubovski; Iskra Novakovska; Tanturovski family; Janevski family; Andovi family; Kaftandzievi family; Mateja Matevski; Ema Petrova; Altana Atanasova; Anagor Gallery; Ivan Belovski.

СОДРЖИНА

ФАТУМОТ НА ЕГЗИСТЕНЦИЈАТА
(кон ликот и делото на Спасе Куновски)
Ана Франговска, кустос

ВОВЕДНИ РАЗМИСЛИ 7

„ЗАПОЗНАВАЈЌИ“ ЈА ПЕРСОНАЛНОСТА НА СПАСЕ КУНОВСКИ 8

ТВОРЕЧКИ ЕЛАБОРАЦИИ 11

МЕСТО ЗАКЛУЧОК 18

FATE OF EXISTENCE
(On the personality and work of Spase Kunovski)
Ana Frangovska, curator

INTRODUCTORY REFLECTIONS 25

“KNOWING” THE PERSONALITY OF SPASE KUNOVSKI 26

CREATIVE ELABORATIONS 30

INSTEAD OF CONCLUSION 37

ШТО НАПИШАА ДРУГИТЕ ЗА СПАСЕ КУНОВСКИ

ИЗВАДОЦИ 65

ИНТЕГРАЛНИ ТЕКСТОВИ 67

БИОГРАФИЈА 138

BIOGRAPHY 141

БИБЛИОГРАФИЈА / BIBLIOGRAPHY 146

КАТАЛОГ НА ДЕЛА 154

CATALOGUE OF ARTWORKS 156

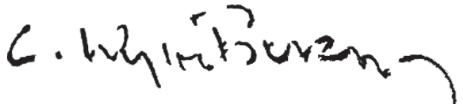

ФАТУМОТ НА ЕГЗИСТЕНЦИЈАТА
(кон ликот и делото на Спасе Куновски)

Ана Франговска, кустос

ВОВЕДНИ РАЗМИСЛИ

(Амбиент во ателјето на Спасе Куновски, Скопје, 2016 година)

...Торзо од жена (црно торзо од кукла-манекен), чиј површински текстил се расцепил кај градите, при што се „разголува“ фактура на дрво, а нозете од торзото се со подврски. На едната нога сè уште стои прицврстен чорап, а на другата – која исто така има дрвен инкарнат како градите - подврската е прицврстена со игла. Хиперреалистично небо со облаци во средниот дел од сликата што минуваат низ торзото. Наместо глава, декоративно извиени скулптурални ленти. Муви што летаат во колона пред облаците во изместена перспектива... Надреален штимунг, а сепак и некаква ведра, поп-иконографија, која со својата директност опоменува за „современото несвесно разголување“ пред напредно-цивилизациските пролегомени... само малку да доловам од понирањата во твојата слика „Залуден предизвик“, како почетен штимунг на оваа студија за тебе и твоето дело...

Долго време се обидувам да се изборам со белината на оваа прва страница, веројатно исто како што и ти „си водел дијалог“ со белото платно. Предизвик... битка. Тоа морало да биде совршено. Си го подготвувал до перфекција пред да го ставиш првиот потег на него. Истото го слушнав и од твојот пријател и архитект Трајко Димитров. Поракaта и бојата тешко трпат корекции, барем во уметноста - платното треба да трае! Дали ова ќе биде неконвенцијална монографија за тебе, за едно минато, една иднина или, пак, се работи за една безвременска димензија што се вклопува во постоењето на човекот? Сè стана сложено... Твоите слики... Одраз на минатото што ги надградува сегашноста и иднината, визија за едно постоење на делата на уметник кој раскажува и живее на балканскиот простор. Процесот на прибирање материјали и студиозното навлегување во твоето творештво се комплексни и во ова современо време во кое живееме сè стана покомплицирано (наместо да е поедноставено). На многу дела не може да им се следи трагата и институционално, а за приватно да не ти кажувам. За прибирање на твоите дела може да се напише книга. Патиштата на сликите во ова време се енигма. Ти како да предвиде сè во твоите слики... како минатото и твојата сегашност да се преточија во визија за новата и загадочна иднина... Затоа и го избрав овој модел на пишување на една неконвенционална монографија за тебе, во форма на дијалог – монолог. Многу нејаснотии имам во главава и многу празни одови, па се надевам дека дилемите и виртуелната дискусија со тебе ќе ме доведат до моделирање на овој обид за едно објективно видување на твојот краток, но многу содржаен творечки пат. Подготвена сум на сите критички напади што ќе следат од „благоглаголивите“ на уметничкото

перо, но исто како што велеше и ти: „мое е да сликам, работа на критичарите да толкуваат“ - мое е да пишувам, а нивно да „анализираат“.

Отсекогаш, уште како мало дете, ме фасцинираа твоите слики, не заради нивната „сива“ аура и мрачна страна, бидејќи такво нешто не ги привлекува децата, туку поради пораките што сакаат да ја соопштат. Уште тогаш кога немав никаква допирна точка со уметноста (во професионална смисла) освен што татко ми „ме влечкаше“ по изложби, знаев дека тие слики имаат влијание врз мене. И по толку години, кога уметноста ми стана „вјерују“, решив дека сакам да работам на ретроспективно-монографски проект за тебе. И така почна сè. Го запознав твоето прекрасно семејство, ги видов делата до кои успеав да дојдам, ги прочитав сите текстови што се пишувани за тебе, а во кои ги толкувале твоите дела, се обидов да се запознаам со тебе, да сфатам каков човек се крие зад ваквото сликарство. Ќе беше убаво да си поразговарам очи в очи со тебе, да ми раскажеш дел од твоите визии, да ми ја протолкуваш од твоја страна иницијацијата за симболите и елементите што ги користиш, да простудираме дел од филозофиите што твоите дела ги будат... но, којзнае дали и тогаш би успеала да дојдам до одговори бидејќи скромноста и молчаливоста биле твој квалитет. Велат не си бил намќор, но не си сакал да се експонираш. Дали во тие мудри и кратки дискусии ќе успеев да разрешам некои дилеми? Со сигурност да, и тишината нуди многу конкретни одговори.

„ЗАПОЗНАВАЈЌИ“ ЈА ПЕРСОНАЛНОСТА НА СПАСЕ КУНОВСКИ

Во овие услови и така како што наложуваат времето и ситуациите, ќе почнам од некаков почеток за сето ова да има смисла. Како што е најчесто правилно, треба да почнам со презентирање на твојата биографија и личност. Ти си бил скромен во изнесувањето лични податоци, својот свет скржаво си го чувал само за себе, штитејќи ја својата интима од канџите на јавноста и медиумите, па во чест на твојата желба и волја, и твојата сопруга Нада (прекрасна, топла жена) беше мошне внимателна при споделувањето информации. И ако случајно излезеше некој збор повеќе, ме замолуваше сето тоа да биде скромно и едноставно за да се испочитува твојата желба. Ќе се обидам да бидам кратка и концизна, а целта на овој дел е да ја приближам твојата човечка природа до реципиентите на твојата уметност, која мошне природно ќе се поврзе со твојата творечка индивидуалност. Се надевам нема да ми се налутиш ако кажам некој збор повеќе.

Твојот биографски пат започнува од Дебар, а потоа продолжува во Охрид (каде што завршуваш основно училиште), па во Скопје, каде што го започнуваш своето уметничко профилирање – го завршуваш средното уметничко училиште, а високото образование во областа на ликовните уметности – сликарство го стекнуваш во Загреб, под менторство на професорите Крсто Хегедушиќ и Марино Тартаља. Една од клучните фази што ќе влијаат врз твојата свест и ментален склоп се првиот период на животот во Дебар, а тоа бил живот во тешки услови, во период на окупација, период на стравови, напуштени села, уништени домови и куќи, трауми, осамени луѓе, луѓе со грижи и проблеми, луѓе сенки, луѓе без душа и ентитет... многубројни спомени кои извршиле потсвесна инфилтрација во творечките фундуси, како во однос на темата, така и во однос на колоритот и атмосферата. Егзодусот и немаштијата на војната, освојувачите и ослободителите, кои на своевиден начин правеле притисок и оставале страв во детската свест... Сите овие спомени оставиле неизбришлива трага врз твојата младешка свест и оттогаш засекогаш се врежале некои претстави кои подоцна симболично или директно ќе ги применуваш во своите дела: бодликава жица, шлемови, скелети, разурнати куќи, дим од оган, благиот

Спасе Куновски во младоста
Spase Kunovski in his youth

Спасе Куновски со сопругата Нада (горе)
Spase Kunovski with his spouse Nada (up)

Ќерките Соња и Јана (долу)
Daughters Sonja and Jana (down)

еротизам, кој нема позитивни конотации, туку повеќе алудира на духовно и физичко силување... а потоа ќе се навратиме повторно на антропоморфните собития и асоцијации со кои овие траори се креирале во твојата потсвест, во твојот визуелен паноптикум, во твоето сликарство.

Средното уметничко училиште во Скопје е нова средина и ново обележје во твојот живот, таму ги запознаваш своите први другари-уметници – Боро Митриќески, Ванчо Ѓорѓиев, Петар Мазев, Пеце Видимче, Трајче Јанчевски и други. Со нив ќе го задржиш пријателскиот однос целиот свој живот. Професорите Никола Мартиноски, Лазар Личеноски, Димо Тодоровски, ги извршуваат првите директни уметнички инфлуенции и влијаат врз уметничкото формирање на твојата личност. Најголема наклонетост имаш од професорот Мартиноски, со кого си водел долги разговори. Во средното уметничко училиште, се чинело дека вајарството како дисциплина повеќе ти лежело, што не е исклучено во твојата сликарска конструктивност и пластичност, но подоцна, на Академијата во Загреб се предодредуваш за сликарството, кое ќе биде твоето кредо.

Конечно, Академијата во Загреб ќе го дооформи и ќе го доедуцира твојот уметнички карактер оставајќи знаења што ќе ја втемелат природната надареност за творечко креирање, која си ја носел со себе уште од најраните години. Врската што ја оствaруваш со професорот Хегедушиќ (заедно со Омер Мујаџиќ ти предаваат цртеж) е најјака духовно иако, според твоите изјави, „од Мујаџиќ имаш научено најмногу од занаетчиски аспект“[1], а сликарство ти предаваат Марино Тартаља и Иво Режек, од кои поголема инфлуенција (но задоцнета) ќе изврши вториот, особено во позадината на сликите и во религиозното „синило“ (кои според некои истражувачи на твоето творештво, секако, се резултат и на средновековната фрескоживописна традиција во Македонија, традиција што особено им се припишува на мајсторите од реканско-дебарскиот крај). Во Загреб ги запознаваш и се дружиш со Македонците што студираат таму (Борка Аврамовска, Ордан Петлевски, Драгутин Аврамовски – Гуте, Михајло Шојлев...), но исто така и со Миленко Станчиќ (со кого имаш доста сличности во атмосферата и одредени надреални елементи во композициската организираност на сликата), Душан Џамоња (кого си го обожавал) и други. Во Загреб си бил сместен кај познат хрватски клавијатурист - Јербиќ, а неговата фамилија многу те сакала и те почитувала. Кога си стигнал на втора година од студиите, поради твојата надареност и вредност веднаш си бил префрлен во трета година од Хегедушиќ. По завршувањето на Академијата, си се запишал на „специјалка“, а твоја желба била „специјалката“ таа година да ја води Хегедушиќ. Но, текот на нештата бил таков што Тартаља ја земал таа година „специјалката“, си почнал кај него, антагонизам имало! Се враќаш во Скопје во 1953 година.

Во Скопје ќе се вработиш како професор по ликовно во училиштето „Зефљуш Марку“, а потоа како професор на Педагошкиот факултет во Скопје, предавајќи акт. Велат дека си бил многу топол со студентите и дека покрај нивното уметничко едуцирање си ги учел и на убаво однесување и на бон-тон.

Се запознаваш со Нада и оствaруваш брак. Таа е прекрасна и многу разбрана жена, со која покрај на емотивен план, се наоѓате и на интелектуално и духовно ниво, успешно балансирајќи низ заедничкиот живот. Со неа ги добиваш ќерките Соња и Јана, кои за жал рано ги напушташ (не совладувајќи ја кобната болест), но тие секогаш ќе те носат како икона во своето сеќавање. Уметноста и ним им ја „пренесе“ како модус на комуникација и експресија, та и тие „кубурат“ со неа катадневно. Но, тоа е посилно од сè. Нада ми кажа еден куриозитет дека за секое дело си дискутирал со неа водејќи разговори за тоа дали е завршено или не. А откако ќе си констатирал дека е завршено, таа ти ги

[1] Соња Абаџиева-Димитрова, Спасе Куновски, Македонска книга и Музеј на современата уметност, Скопје, 1977, 14-15

кумувала насловите. Не си сакал да го признаеш тоа, но, од друга страна, си се гордеел за инспиративноста и аналогијата на насловите со твоите дела.

Активно си се вклучил во уметничкиот живот на Скопје и на Македонија. Си бил дел од тој модерен и револуционерен дух на младата нација што сака да се модернизира и да оди паралелно со духовната еволуција на другите југословенски и светски центри. Заедно со останатите уметници од твојата генерација, кои туку што се вратиле од академиите во тогашните југословенски градови (Белград, Загреб, Љубљана), како Петар Мазев, Димитар Кондовски, Ванчо Ѓорѓиев, Боро Митриќески, Иван Велков и други, организирате многу изложби - индивидуални и групни. Ја оформувате и уметничката група „Мугри“, која како група со различна стилска, но духовно напредно-прогресивна поврзаност е оформена да биде „локомитива“ – придвижувач на модерните процеси во македонската современа уметност, која треба да се ослободи од стегите на класицизмот и соцреализмот. Оваа група, освен неколкуте заеднички изложби во Скопје и во поранешните југословенски простори, по двегодишно постоење ќе се разиде, но нејзиното влијание врз идентитетот на македонската модерна уметност ќе биде неспорен.

Стануваш претседател на Друштвото на ликовните уметници на Македонија (1971-1973) и несебично се бориш за бенефициите на ликовните уметници и за нивното еснафско здружување. Генерациски секогаш сте биле критички настроени кон секој уметнички настан (отворено и бескомпромисно), но без лични антагонизми и секогаш во одбрана на колегите и на нивните интенции во уметноста. Се дружите и се собирате во Клубот на писателите, т.е. „Кај Јоле“.

Политиката често ти се приближувала, но ти си бегал свесно од неа, си се оддалечувал ценејќи дека уметноста е единствена со која си имал дефинирана релација полна со знаење. Затоа си ценел дека преку уметноста можеш да бидеш најголем амбасадор на својата земја и оттука си учествувал (си бил селектиран од југословенските комисии на ДЛУЈ и на ДЛУМ) на многубројни групни претставувања на големи светски изложби, биеналиња и триеналиња, каде што критиката го забележала твојот ликовен ангажман. Со таа активност си мапиран во некои од светските енциклопедии и едиции, на пример: „Opšta enciklopedija Larousse“, том 1 – Белград, „„Art or our time“ - Лондон, „ Umetničko blago Jugoslavije“ - Белград, „Savremeno slikarstvo u Jugoslaviji“ - Белград и „Antologija fantastične proze i slikarstva“ – Хрватска , и др.

Спасе Куновски со Ацо Шопов и Димитар Кондовски
Spase Kunovski with Aco Shopov and Dimitar Kondovski

Нада вели дека многу си сакал да патуваш и дека сте го планирале и сте го искористувале секој слободен период за патувања низ светот, за запознавање нови култури и за уживање, во живо, со уметноста. Само на Венециското биенале сте биле неколкупати, а првиот официјален контакт со оваа значајна манифестација си го имал во 1954 година, како член на Сојузната комисија за југословенскиот павилјон во Венеција. Си имал посебна склоност кон северните земји (Холандија, Финска, Норвешка). Голема љубов си имал кон филмската уметност. Си набавил две камери, една озвучена, една не. Со нив си снимал многу пејзажи и случувања во фамилијата. За целосно видување си имал апарат за монтажа на ленти, со кој си ги монтирал филмовите сам. Многу вечери сте поминувале со фамилијата пред филмското платно за да ги гледате филмовите и слајдовите.

Долга низа години си творел без да имаш услови за тоа, сè додека не си ја исполнил својата желба и потреба да си изградиш прекрасно и светло ателје, како депанданс на бараката во Тафталиџе (во 1969 година), место што било твое светилиште. Бев таму неколкупати во последниот период на подготовки, договарања и истражувања и ги почувствував духот и инспиративноста на тоа место. Речиси сè е така како што си оставил ти. Само сега е светилиште на Јана за духовна егзегеза, а на Нада извор на многу сеќавања и доживувања. „Црква“ што свежо го чува твојот спомен 40 години.

Акт I, 1952
Јаглен на хартија
Nude I, 1952
Charcoal on paper

Велат дека и во маалото си бил запаметен од сите деца како прекрасен сосед. Тивок и наизглед намќорест. Си знаел да ги изненадиш децата од соседството со големи и значајни подароци. На тоа се сеќаваат многу тогашни деца од твоето маало и роднините. Тоа говорело за твојата големина како човек, за твојата срдечност и топлина.

Си остварил пријателски релации и со писателите Славко Јаневски, со Влада Урошевиќ, Матеја Матевски, Блаже Конески, кои напишале песни за твоето творештво и со кои на духовно-надреалистички план си се преклопувал и си се надополнувал.

Во 1978 година предлогот да станеш член на Македонската академија на науките и уметности го спречи прераната смрт, како и многу твои активности кои беа во зенитот. Македонската уметничка јавност изгуби големо уметничко име, но најмногу изгуби твоето младо семејство. Секако, творците никогаш не умираат, нивното дело продолжува да живее за нив, па и овој повод е иницијатива за уште едно навраќање на тебе и предлог за разговор со тебе, т.е. со твоите дела.

ТВОРЕЧКИ ЕЛАБОРАЦИИ

Сега би почнала со анализа на твоето творештво, без поголеми отклони во дефинирањето на она што е досега напишано за тебе, со мали дополнувања или изменети позиции и со поинакви погенерални карактеризирања на тоа што го специфицира и го одвојува твоето творештво бидејќи класичното селектирање и сортирање по кластери во твојот случај е невозможно. Она што е клучно е дека ти ќе бидеш и ќе останеш до крајот на својот живот еден од најдоследните претставници на надреалистичкиот штимунг во македонското современо сликарство. Дискутабилните елементи ќе ги оставам како прашања за тебе или за јавноста, кои можеби во некоја наредна пригода ќе бидат доодгатнати или протолкувани на поинаков начин.

На студиите во Загреб и по нивното завршување, твоите академски вежби, актови, цртежи, слики, пред сѐсе во духот на академскиот реализам – најнапред од класичен вид, а потоа со влијанија на импресионизмот со расцепкани и вибрантни потези што ја модулираат формата. Ова бил вообичаен период за секој студент, период на истражување и пронаоѓање на самиот себеси, период на лутање по разновидни стилски определби, ослободување од академските инструкции и доближување до најсродниот и индивидуален ликовен израз. Ќе следат експресионистички и колористички интересирања, сѐ до фовистички одблесоци на јакиот и доминантен темен цртеж и екпресивните и интензивни колори со широки и нервозни потези. Најчести мотиви во тој период биле портрети, актови, пејзажи. Тука се вбројуваат „Автопортрет“, „Портрет на пеглачка“, „Портрет на балерина“, „Портрет на младич“, „Зима“, „Пејзаж“ и многу други. Кај експресивно-фовистичките експонати се проследуваат неколку егземплари на дела што се издвојуваат по својот динамизам на потегот, слободата на изразот и на колористичката игра, а тоа се делата „Зима“, „Акт од позади“, „Калуѓерки“ и други. Покрај колористичкиот експресионизам, ќе ги допреш и полињата на психолошкиот експресионизам, во кој веќе има специфични сурреални индикации, експресионизам во кој доаѓа до несразмерно издолжување на фигурите и постепена дефацијализација, која во понатамошните фази ќе го достигне својот фокус. Две рани монотипии го привлекоа моето внимание како мошне клучна пресвртница меѓу експерименталниот период и првите обиди за она што понатаму ќе стане твое „вјерују“ во сликарството – надреализмот, а тоа се „Гозба I“ и „Гозба II“, двете од 1953 година. Мрачна атмосфера на крчма, надреален штимунг, човечки и

анимални фигури кои ја губат својата препознатливост, појава на „масколики“ асоцијации на фацијалните карактеристики на прикажаните хумановидни фигури, специфичен недефиниран простор, сонорност и сурреална атмосфера. Во едно од твоите многубројни интервјуа и ти самиот споменуваш дека твоите интереси во надреализмот започнуваат од 1953 година. Мислам дека во ваквите дела, како „Гозба“, лежат почетоците.

Влијание извршил и кубизмот, повеќе со неговата геометриска расцепканост и организираност на антропоморфните фигури и на позадинските – композициски елементи или анимални претстави кои ќе ги вклучуваш (кучиња, мачки и друго), период што долго ќе има реминисценции врз твоите ликовни сондирања, дури и тогаш кога надреалистичкиот израз ќе почне да се чувствува во делата како предоминантен субјект[2], а помалку оној органски кубизам со изместени перспективи, со кој ќе експериментираш краток период и ќе го аплицираш претежно во форма на цртеж и графика.[3] Веќе тука се определува на некој начин композициската градба на твоите дела (која ќе остане како таква речиси низ целиот творечки опус), а тоа е мошне често издвоена и осамена фигура, поставена во чуден пуст простор, со далечен хоризонт и специфична перспектива и кулиси на некаква рурална или урбана реминисценција во позадината.

Критиката ги одбележува 1957 и 1958 година како клучни во преминот од експериментален и самопронаоѓачки период во период на себедефинирање и фокусирање врз еден стилски правец и неговите базични ликовни елементи - метафизичката реалност, надреализмот, магичниот реализам[4] (сите споменати во толкувањата на твоето творештво до кои дојдов, кои од денешен аспект ми изгледаат како не сосема адекватни и непотребни обиди за „систематизам“, кој во суштина не е секогаш единствен и оправдан), нешто што ќе стане твој печат и препознатливост. Всушност, ти создаваш еден свој посебен приод кон тој надреалистички механизам на градењето на сликата (кој низ твојот развоен пат од 1957 до 1978 година ќе бележи благи промени, дополнувања и варијации), но нема да следи во онтолошка форма ниту еден од споменатите правци, школи, стилови и нивните манифести и догми (ако постојат такви во светски рамки). Кај тебе нема автоматизам, туку сè е системски, осмислено и протолкувано предвреме. Во ваквиот стил најде плодна почва за да се вратиш на потиснатите спомени од детството и на стравовите. Потиснатата свест или потсвеста почна да ги вади своите, со години затворени во посебни мозочни чакри, лоши сеќавања, запаметените и подзаборавени сцени од трагедиите на војните и човечките злодоби кои си ги искусил, кои барале време и момент да излезат и да бидат мотив низ кој ќе ја дефинираш твојата уметничката личност како индивидуалитет со свое посебно место под сводот на македонското модерно сликарство. Клучното дефинирање на твојата уметност е дека е антропоморфна и дека ти никогаш нема да излезеш од фигурацијата за да се испробаш во водите на апстракцијата и сликарството на материја (енформелот генерално), што во периодот по 1961-62 година и натаму ќе стане актуелно помеѓу претставниците на твојата генерација.

Дрвена готска фигура, 1952
Масло на платно
Gothic Wooden Figure, 1952
Oil on canvas

[2] „Портрет“, 1953; „Бела коцка“, 1957; „Предградие“, 1958 и др.

[3] „Кубистички студии“ од 1952, „Конструктивистички портрет“ од 1953 и други

[4] Кои се тие генерални дефиниции што ги разликуваат метафизичкиот реализам, магичниот реализам и надреализмот (од класичен вид во светски рамки) имплицирани врз твојот стилски ангажман? Обидувајќи се да си разграничам за себе, дојдов до сознанија дека не може да се зборува кај тебе доследно во рамките на ниту еден од овие стилови, онака како што се тие толкувани во светски рамки. Оттука, ценам дека манипулацијата со ваквите термини во примерот на твоето творештво е несоодветна и јас ќе се изземам од неа... освен за констатирањето на надреализмот како генерален белег што не може да се пренебрегне.

Предградие со куче, 1967
Масло на платно, 67 x 78
Suburb with a Dog, 1967
Oil on canvas, 67 x 78

Сликите „Грипозна ноќ", од 1957 година, која тогаш си ја дал во Загреб, „Дубровник", 1957 г., „Предградие со куче", 1957 г., „Грипозна ноќ" од 1958 година, која денес е сопственост на Националната галерија на Македонија, се некои од делата што го одредуваат тој твој автохтон почеток. Композициската организираност на сликата е таква што во нив има осамена и издолжена човечка фигура поставена во еден пуст простор со хоризонт. Во позадина се појавуваат форми кои дефинираат куќи или остатоци од нив. Вклучуваш предмети или објекти кои имаат одредена симболика (нешто што станува апсолутно карактеристично за твојата уметност) – напуштени запрежни коли, фрлена хартија и друго. Атмосферата е тмурна, психолошкиот елемент нагласен, колоритот мошне затемнет. Не постои трета димензија во класична пластична форма (рамниот ликовен пристап е сè уште актуелен), туку има некоја базична перспектива – дадена со хоризонтот и позадинските архитектонски елементи. Сведоштво, осаменост, пустош, тоа се асоцијациите што ги будат овие твои дела.

Во наредниот период интересни се да се споменат „Логор" (1960) и едно од ретките твои дехуманизирани дела „Визија" (1961). Во првата уште повеќе ја дефинираш својата мрачна и сомнабулна, надреалистичка интонираност на твоите слики, а втората е еден редок примерок на слика со чудни надреални механизирани конструкции со блага биоморфност, без присуство на препознатлива човечка фигура, со многу мали и скицозни детали, со оптегнати линии што определуваат одреден простор и даваат одредена тридимензионална егзистенција во пустиот предел со хоризонт.

Во текот на 60-тите години продолжуваш да ги продлабочуваш тематските и сижејните организации на своите платна, постојано дополнувајќи го репертоарот и видоизменувајќи одредени дотогаш стандардизирани преокупации. Луѓето на твоите платна почнуваат да се деградираат и постепено да се распаѓаат. Често тие ја губат својата целовитост и полност и стануваат лушпа која е во дефрагментација или од која веќе нема дел(ови). Дали со тоа алудираш на испразнетите и искршени души на луѓето што доживеале загуба и трауми во животот (во форма на жртви или, пак, во поглед на сигурноста, урнати домови), дали така се чувствуваат оние што го напуштаат своето огниште и заминуваат на друго место, па дел од своите души и спомени оставаат насекаде? Дали симболиката е клучниот декодер на твоите надреалистички платна? Дали индивидуалното толкување на сите елементи и симболи што почнуваш да ги вградуваш на платната е оправдано или не? На што се резултат шпенадлите, столбовите, шипките – стаповите, птиците, бандерите, жиците, масите, чашите, бистите, маските, кловновите? Секој поединечен елемент може да се поврзе со стравот, со сонорот, со тагата, со трагедијата, со поетската мртва природа (која во буквална смисла е мртва), со осаменоста, со загубата, со смртта, со допирот со другиот свет, присуство на темната страна итн., итн...

Обезлистени дрвја, купови сено, месечина (која ја додефинира осаменоста и буди квазиромантичарски чувства за минатото), луѓе-кукли, луѓе-манекени, луѓе без лица, скршени, во делови, луѓе што чадат - им чади главата (им прегорел механизмот), страшила (плашила), лушпи (остатоци од луѓе) „набиени на колци" со „искршени глави", стравични-надреални глетки што застрашуваат, но и опоменуваат. Тие не се хиперреалистични – фотографски предадени хорорни сцени, туку се мачни глетки со надреален штимунг и елементарни соодноси, поврзани со доживувања и реални моменти од минатото, но и од страшните природни катастрофи што се случиле во шеесеттите во Скопје, прво поплавата во 1962 година, а потоа и земјотресот во 1963 година, кои како вистински, рецентни случки го дополнија твојот репертоар и ги освежија потиснатите спомени од детството.

Маската и кловнот, покрај распаднатата и согорувачка човечка фигура, стануваа исто така носители на дејствието. Маската како елемент што симболизира присуство, но и отсуство, идентификација, но и затскривање на идентитетот,

инаквост, двојност, срам, „модел без манекен"... Маските најчесто се слични на човечки лица, лушпи од лица што немаат полност и припадност. Тие се сами, во пар или во група. Некои се со човечки очи, некои без, кај некои вилицата дошла во прв план по процесот на деградација. Неретко ги позиционираш на стап (колец) што веројатно обележува одредена „осуда" на дволичноста и фаза на „вадење на маските". Како да констатираш, критикуваш, но и опоменуваш, даваш одредени насоки за освестување на човештвото.

Кловновите се исто така мошне податен субјект за тебе бидејќи како такви во себе ја носат и оптимистичката, и песимистичката страна. Тие „се преоблекуваат и се шминкаат" за да забавуваат, но во нив се крие голема тага. Оттука, овој лик го употребуваш како репрезент на човештвото, на хумановидноста што ја протежираш, како осуда, но и како надеж. Станува збор за варијации на кловнови, кои се издолжени и осамени. Најчесто поставени во профил, како безживотни споменици (скулптурални симболи) на една опустошена просторност. Некои од нив покрај себе имаат и дете. И нивните фигури се исто така полураспаднати и нецелосни. Кловновските алишта се искинати, парталави и на нив поставуваш копчиња кои напати се белеат и се истакнати, а некаде вдлабнати како скулптурални ликовни елементи. Лицата се соодветно „нашминкани", и гледаат во далечината. Белата коцка исто така се појавува на делата со кловнови, како светла точка и поврзаност на минатото и сегашноста.

Композициската констелација на делата од овој период (шеесеттите, без оглед на „актерите" и предметот на сликата) е слична со онаа од претходната група дела, големи и пусти предели, нагласените хоризонти ја дефинираат просторноста, со или без архитектонски кулиси. Единствено во колористичката гама додаваш и одредени земјени тонови, со што не ја осветлуваш палетата, туку ја збогатуваш. Синилата, модрилата, сивилата, сега се збогатени и со земјени и со зелени нијанси. Тенденциозно не пледираш кон пластичност, туку на блага сугестија на трета димензија што е постигната со сукцесивност на потезите и со специфичната перспектива. Бојата знаеш да ја нанесеш во слоеви и да ја рашириш со шпакла, по што потезите на шпаклата ќе оставаат светлосно-рефлексна динамика на позадинскиот дел на платното.

Архитектонски елементи: урнати куќи, џамии, тврдини, аквадукти, чудни пробиви на градежните елементи како прозорци, врати ... се мотив, сам по себе, (во ретките дела без хумановидни фигури, како „Археологија на една катастрофа", „Композиција" и др.) или како придружен, експланаторен детал, кој дефинира одредено сиже или предмет на обработка, заедно со антропоморфните собитија кои се главните дејци во делата.

Суштински се, секако, надреалниот сооднос во големината, чудната перспектива и плановите на фигурите и присутните елементи. Детски реквизити провејуваат низ некои твои дела, како реминисценција на животот, некогашниот џагор, вибрантност: хулахоп, коцка итн.

Од 1968-69 година се случува одреден пресврт во твојот ликовен вокабулар, во неколку аспекти, со кои се менува „преттекстот" на твоите дела, атмосферата, доживувањето иако пораката е иста. Надреалните соодноси ќе бидат твое „вјерују" и понатаму иако новите трендови во светските текови на уметноста (некои тоа го одбележуваат како новофигуративни влијанија) заедно со одредени „магритовски" инфлуенции ќе го извршат својот импакт. Најнапред ја менуваш позадината, ја осветлуваш за постепено да почнеш да ја „оживуваш", да ѝ додаваш одредена „хиперреална" звучност, со облаци што стануваат вивидни, лелеави, дисперзни, воздушести (одреден попистички штимунг почнува да се чувствува, особено во делата по 1973/4 година). Фигурите или објектите што имаат хумановиден изглед (кројачки кукли, женивазни, женски торза, торза на арлекини и др.) добиваат поголема пластичност

Трагичен симбол, 1967
Масло на платно, 93 x 65,5
Tragic Symbol, 1967
Oil on canvas, 93 x 65.5

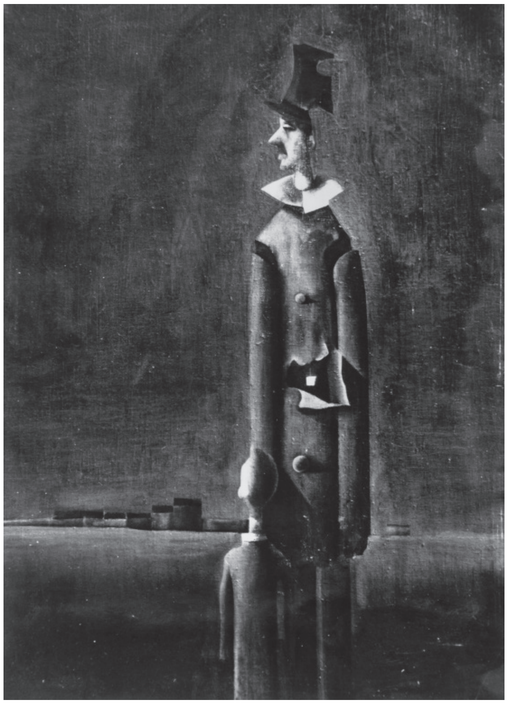

Напуштено село, 1961
Масло на платно, 75 x 99
Abandoned Village, 1961
Oil on canvas, 75 x 99

и тридимензионалност иако тие сè уште се во декомпозиција, или се во делови, или се распаѓаат, или се скршени итн. Покрај отворени осаменички простори, во кои егзистира одреден „вршител на дејноста", воведуваш и затворени композициски целини, затворени архитектонски простори, но секогаш поставуваш отвор кон надвор – допир со надворешниот свет. На неколку платна се појавува и шаховски издекориран под, мошне својствен за надреалистите , кој дава инаква динамичност и мистичност на просторот. Уште еден аспект, кој изгледа малку декоративно и илустративно, е воведувањето на флорални елементи како контраст на „распаѓачкиот" дијапазон на твоите дела, како нишка надеж и оптимизам.

Портретите, т.е автопортретите стануваат мотив што се зачестува во твојот визуелен репертоар. Дали тоа значи дека постепено се свртуваш и самиот кон себе? Дали со тоа започнуваш и еден период на самоанализа, себеидентификација и свое преиспитување во беспаќето на минатото и иднината, покрај работата со спомените од минатото и со несреќите на денешниот свет? Автопортретите ги изработуваш во различни верзии. Иако првиот твој автопортрет е од 1953 година и е во експресионистички стил, од 70-тите натаму почнуваш поинтензивно да се употребуваш себеси. Делата со твојот лик во нив се асоцијативни, даваат одредена нарација што сакаш да ја проаргументираш заедно со публиката, да ѝ ги соопштиш своите дилеми и да се произнесеш за твоите најинтимни чувства и лични доживувања во современоста. Твоето соочување со светот, твоето затворање во себе, твојата промисленост и загриженост за светот, твојата двојност итн. Стилски портретните претстави имаат благи варијации една од друга, но тој специфичен сурреален соодност на предметите и на објектите во делото го унифицираат твојот општ дискурс во уметноста. Примери се „Автопортрет", 1968 г., „Реминисценција на старецот", 1973 г., „Автопортрет со цигара", 1975 г. и други. Во нив применуваш однос близок до фотографскиот пристап, т.е. поголема тенденција кон постигнување фацијална сличност, но таквиот однос не е ист кон сите детали во делото (секако, третманот е различен од слика до слика). Зошто зад твојата глава (портрет што изникнува како масколика скулптура од никаде) е поставен стап на кој е обесена маска чија глава чади и сето тоа е поставено пред расцепен земјен предел, а настрана стои, апсолутно неспојлива со сето останато, женска фигура (најверојатно мало девојче) со фустанче? Зошто твојот портрет ѕирка низ отвор од твојот грб? Зошто го пробиваш со цигара писмото кое е обесено со штипки на жица? Тоа се тие надреални релации за кои говориме постојано, а со кои ги пренесуваш наративноста и проблематиката.

По 1971, а нагласено по 1975 година, се појавуваат дела што имаат некаков „новонадреалистичен" призвук, во кои се забележува зачестување на човечка фигура во прв – гро-план (машка или женска, со глава или без, со маска место глава или извиени лимени ленти како своевидна назнака, шапки) некогаш со чадор некогаш без или, пак, женски торза со своевиден еротизам во одразот на торзото (подврски, комбинезони и слично). Мувата, со помали или поголеми димензии, ја вклучуваш исто во твоите ликовни композиции, дадена доста реално и фотографски. Позадината е сино небо со облаци[5], кои на некои места навлегуваат во фигурата или обратно - фигурата како да лебди во облаци. Во тие дела веќе нема назначен простор, нема хоризонт, туку, напротив, сè се случува во воздух, небо, облаци.

Уште еден важен аксесоар што го применуваш зачестено на платната е штипката која држи нешто на жица за сушење, хартии, алишта со непостоен модел, половини од тела и слично. Од каде штипка и зошто? Знам дека надреалистите употребуваат одредени мали дребулии што им помагаат во долову-

[5] Исто така магритовско влијание

вањето на нереалниот сооднос на реалните објекти во нивните дела, но се обидувам да ја најдам асоцијативноста ... а може и да ја нема...

Како мало интермецо и можеби дообјаснување на претходната дилема, пред да го заклучам овој дијалог или несвојствената анализа на твоето творештво, интересно ми е да обзнанам дека кога бев во твоето ателје, сфатив дека ти си работел со претходна подготовка на твојот мотив, си правел инсталација или „мртва природа" од разновидни предмети од твоето секојдневие, кои ќе го формираат твојот надреален паноптикум во платното. Можеби затоа се штипките, и мувите, и клинчињата, и шпенадлите, и бистите, и черепите, и чашите итн., итн... Но всушност, од друга страна, и повеќе од сигурна сум дека секој еден детал имал свое одредено конкретно значење и причина за својата егзистенција ... зашто мислам дека таква била твојата природа...

Еротскиот елемент, кој и претходно го забележав, а некако ме зачудуваше кога ќе го прочитав како објаснување во големиот број рецензии за дел од твоите интересирања, и сè уште не сум сигурна дали оваа фраза „еротизам" е вистинскиот израз за да се протолкува тој момент во твоето творештво, сепак се проткајува во твоите дела. Повеќе е нагласен во последната фаза („Жена со чадор", „Жена во облаци", „Апсурден акт"), но се појавува и порано, претпоставувам со поинаква идиосинкразија и со различна предилекција. Ја има во „Апсурден идол", „Сина визија", „Молитва пред столбот", „Подарок", „И бол и бес", „Игра на мртвата ваза", „Обесчестени цветови" и др., и тој е студен, имплицитен и загадочен. Во овој надреализам ти го покажуваш почетокот на крајот – апокалипсата.

Не треба да се заборават твоите дела со револуционерен дух, кои се дел дела од доживеани моменти и дел на имагинацијата на борбата во НОБ – некои направени самоиницијативно, а некои по нарачка (Дом на тогашната ЈНА, Скопје, Дом на ЈНА - Белград и др.), но задржувајќи го и во нив својот дух и препознатлив стил. Тоа се почувствувани мотиви, одраз на војна и оттука мошне вивидно ја пренесуваат пораката заради која се и иницирани од институциите на тогашната социјалистичка република.

Едно од последните твои дела ќе биде полиптих „Македониум" - полиптих што зафаќа простор од 50 метри квадратни, на кој ја раскажуваш историјата на македонскиот народ и на нашата земја – оттука и името „Македониум". По твојата прерана смрт и отсуството на вистинска желба за ова дело да го доживее својот јавен афирмитет, јавноста беше осиромашена за спознанието на уште еден твој јавен монумент[6].

Квалификувањето на твојот труд низ изминатиот период по твојата прерана смрт, речиси 40 години, течеше со различен интензитет. Периодично се навраќаа на твојот творечки императив, со голема поддршка и помош од твојата фамилија, која постојано плидираше кон потцртување и потсетување на твојата вредност, но секако имаше и моменти, како и што има секогаш во „продолжениот" живот на еден автор преку неговото творештво, да се мешаат струи, тенденции и инакви видувања. Дискутабилно е, на пример, зошто Музејот на современата уметност при обновувањето на својата постојана поставка во 2014 година, покрај големиот број дела за кои конечно се создадоа услови за да го видат светлото на денот, помеѓу кои се најдоа дури и автори со мошне дискутабилен квалитет, твоето дело не се најде вклучено во оваа поставка. Како и во секој творечки опус, има варијации во однос на квалитетот. Така и ти (како и сите уметници) имаш одредени дела со декоративност, маниризам, илустративност, пренагласено референтни, но имаш и одлични дела, кои те вбројуваат во ретките „ортодоксни" надреалисти од класичен тип во Македонија. Зарем тоа не е доволен податок, покрај пишаните факти дека си бил

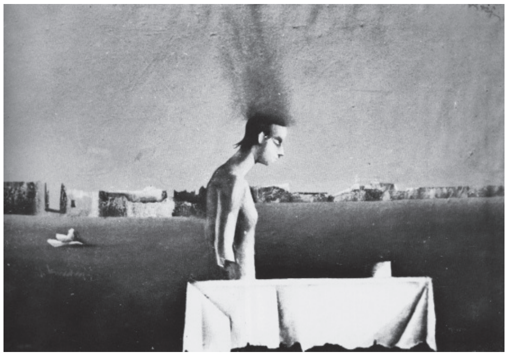

Носталгија, 1968 (Подарок)
Масло на платно, 74 x 102
Nostalgia, 1968 (Gift)
Oil on canvas, 74 x 98

[6] Да споменам за твојата розета зедно со Ѓорѓиев, на фасадата на домот во Дебар, за монументот во Железарница и др.

еден од ретките македонски уметници од својата генерација што ја претставувал својата Република (не само Македонија, туку и Југославија) на мошне значајни меѓународни манифестации и изложби? Фрапантни се податоците за тоа каде сè си бил селектиран и испратен како репрезент на Сојузната држава Југославија (во 1963 година - Сао Паоло (Бразил), Изложба на дела од колекцијата на Алберт Билднер; во 1964 година - Брадфорд, Изложба на современата македонска уметност, „Museum and Art Gallery“; во 1968 година - Александрија, VII Медитеранско биенале, Музеј на модерната уметност; во 1970 година - Брисел, Југословенски сликари и скулптори; во 1972 година - Пиатра Неамц и Јаши (Романија) „Современа југословенска и странска ликовна уметност“; во 1974 година – во Леверкузен, „Современа југословенска уметност“ (Jugoslawische Der Kunst Gegenwart – Gemalde und Plastiken, Erhalundshaus Bayer) и многу други). Искрено се надевам[7] дека во скоро време оваа неправда спрема тебе ќе биде исправена.

Жена во облаци, 1976
Масло на платно, 102 x 75
Woman in Clouds, 1976
Oil on canvas, 102 x 75

[7] Иако сега поставката на Музејот на современата уметност - Скопје е симната и ќе следи нејзина реконцептуализација и намалување во обем заради повторно активирање на изложбената активност на овој музеј.

МЕСТО ЗАКЛУЧОК

Македонската модерна уметност може да се гордее со твоето име и дело што сè повеќе потврдено го држи своето место под сводот на македонската култура и историја на уметноста. Ти си и ќе бидеш забележан како еден од ретките фигуративци со надреалистички интерес, кој ќе го истражува овој стил целиот живот, без големи скокови и трчање по трендовите што ни доаѓаат од светот. Веројатно во овој стил успеа да ја најдеш својата база за изнедрување на сите потсвесни идеи, сеќавања, спомени, стравови, сфаќања за светот некогаш и сега, секако нудејќи и специфична опомена за светот утре. Твоите дела се наоѓаат во збирките на музеите на современата уметност, на националните галерии, на институциите и во приватни колекции во Љубљана, Загреб, Белград, Сараево, Ниш, Подгорица, Битола, Штип, Куманово, Рим, Милано, Венеција, Њукасл, Торонто, Варшава, Сао Паоло и др., факт што ја докажува твојата позиционираност и оценка во тоа време во поранешна Југославија. Оценките на критиката не биле секогаш сјајни и во суперлативи, следени се и твоите падови во креативниот дух и инспиративност, но генерално и македонските (Борис Петковски, Соња Абаџиева, Антоние Николовски и други) и југословенските критичари (Миодраг Протиќ, Катарина Амброзиќ, Зрнка Новак, Воислав Девиќ и други) те издвојуваа како автор што „гази со сигурни чекори".

Селекција од извадоци или интегрални текстови од различни автори (историчари на уметноста, новинари, писатели, колеги-уметници) ќе бидат објавени во продолжението на оваа монографија, со цел да се даде еден поширок дијапазон и спектрален приказ на големиот интерес што си го будел во критиката и во медиумската јавност.

Твоите дела, кога ќе се погледнат, и во денешен контекст се современи и дискурзивни, што значи дека не се дела чиј моментум изминал, туку продолжуваат да остваруваат дијалог со реципиентот. Оттука, ценам дека како и секој творечки опус што е жива материја подложна постојано на нови преиспитувања и „преџвакувања", и твоето дело ќе продолжи да побудува интерес и да биде тема на истражување за идните генерации, кои можеби ќе ги толкуваат твоите дела и ќе ја „читаат" пораката на поинаков начин барајќи асоцијативност во осаменоста предизвикана од технолошкиот напредок и во дехуманизацијата на човештвото...

И за крај би ја употребила Хипократовата: "Ars longa, vita brevis, occasio praeceps, experimentum periculosum, iudicium difficile"[8].

Портрет, 1952
Масло на платно
Portrait, 1952
Oil on canvas

[8] „Уметноста е долга, животот краток, можностите минливи, експериментите опасни, а осудата тешка."

Портрет на пеглачка, 1953
Масло на платно, 36,5 x 30
Portrait of a Woman Ironing, 1953
Oil on canvas, 36.5 x 30

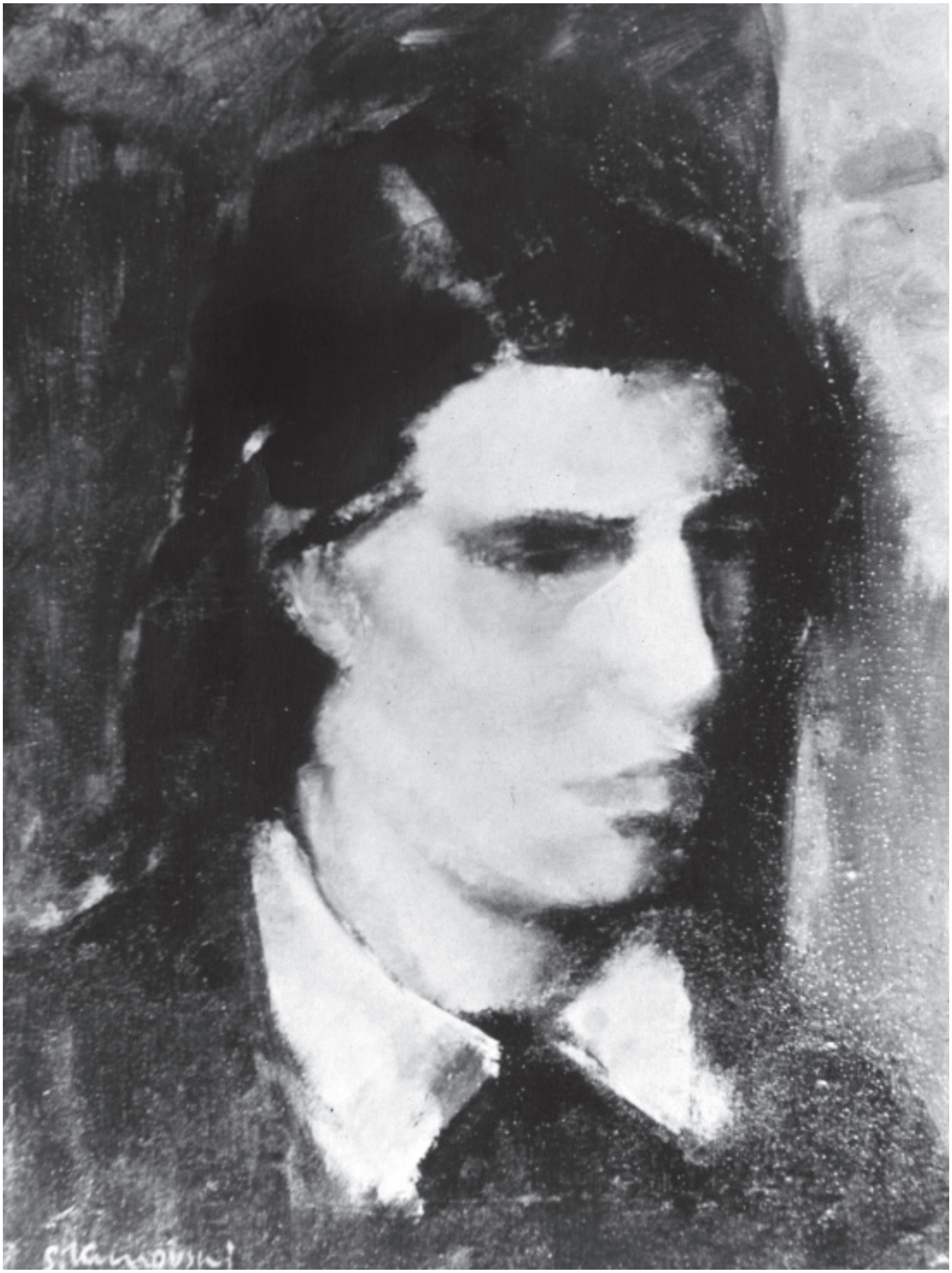

Фовистички портрет, 1954
Масло на платно
Fovistic Portrait, 1954
Oil on canvas

Фовистички портрет со куче, 1953
Масло на платно
Fauvist Portrait with a Dog, 1953
Oil on canvas

Во крчмата, 1953
Монотипија
In the Tavern, 1953
Monotype

Калуѓерки на пазар, 1953
Масло на платно, 75 x 60
Nuns at the Market, 1953
Oil on canvas, 75 x 60

FATE OF EXISTENCE
(On the personality and work of Spase Kunovski)

Ana Frangovska, curator

INTRODUCTORY REFLECTIONS

(Setting in the studio of Spase Kunovski, Skopje, 2016)

...A female torso (black torso of a mannequin), whose surface textile is torn on the breasts whereby facture of wood is "peeled off" and the legs of the torso have garters. A sock stands still attached to the leg, while on the other - which also has a wooden incarnate as the breasts - the garter is attached by a needle. Hyper-realistic skies with clouds in the middle of the image are passing through the torso. Instead of a head - there are decoratively bent sculptural strips. Flies that fly in a column before the clouds in a shifted perspective... Surreal mood, and still a cheerful, pop iconography, which by its directness warns of "modern unwitting exposing" before the advanced-civilization prolegomena... in the effort just a little to capture the plunge in your painting "Vain Challenge" as introductory mood to this study about you and your work...

For a long time I have been trying to cope with the whiteness of this first page, perhaps just as you "made dialogue" with the white canvas... A challenging battle. It had to be perfect. You had prepared it to perfection before you put the first stroke on it. I heard the same from your friend and architect Trajko Dimitrov. The message and color hardly can be corrected later, at least in art - the canvas should last! Will this be a non-conventional monograph about you, about a past, a future, or is it about a timeless dimension that fits the human existence? Everything has become complicated... Your paintings... It is a reflectionabout the past, which builds the present and the future, a vision of the existence of the works of an artist who narrates and lives in the Balkan region. The process of collecting materials and studious plunge into your work is complex, and in this modern age in which we live, everything has become increasingly complicated (rather than being simplified). For many of your works, it is very difficult to follow their trail and their whereabouts even institutionally, not to mention privately. One can write a whole book about finding and collecting your works. The road that paintings have taken remains a mystery even nowadays. As if you had predicted in your paintings... as if your past and present had been transformed into the vision of a new and mysterious future... Hence, I chose this model of writing an unconventional monograph about you in

the form of a dialogue/monologue. Many ambiguities remain in my mind together with many empty runs, so hopefully dilemmas and virtual discussion with you will lead me to modeling this attempt at an objective view of your brief but very succinct creative life path. I am prepared for all critical attacks that will follow from the "eloquent" art pens, but just as you used to say: "My job is to paint, the job of critics is to interpret" - so my job is to write, and theirs is to "analyze".

Always, even as a small child, I was fascinated by your paintings, not because of their "gray" aura and a dark side, because such a thing does not attract children, but because of the message your paintings want to communicate. Even then, when I had nothing to do with art (in the professional sense) except when my father "was dragging" me to all sorts of exhibitions, I knew that these paintings had influenced me. Moreover, after so many years, when art became my "credo" I decided that I wanted to work on a retrospective/monographic project about you. And so, it began. I met your lovely family; I saw the works, which I was able to find; I read all the texts that were written about you, in which people interpreted your works; I tried to meet with you, to understand what sort of man is hiding behind such body of work. It would have been nice to talk tête-à-tête with you, to tell me of your visions, to interpret by yourself the initiation of symbols and elements that you use, to study the philosophies that your works evoke... but who knows even then if I would be able to come up with answers, because modesty and silence were your quality. People say you were not an ill-tempered man, that you did not want to expose yourself either. Could I manage, in those wise and short discussions, to solve some dilemmas? Certainly yes, while silence offers many specific answers.

"KNOWING" THE PERSONALITY OF SPASE KUNOVSKI

In these conditions as so required by time and situation present, I will start with some point of departure to give some sense to all of this. As principles set the ground, I would start by presenting your biography and personality. You were modest in revealing your personal data; you kept your world in sparing manner only to yourself, protecting your private life from the clutches of the wider public and media outlets; hence, in honor of your desire and will, even your wife Nada (a lovely, warm woman) was very cautious in sharing information of this kind. And if by chance there came out an additional conversation, she then asked me all of this to be made in humble and simple manner, in order to comply with your wishes. I will try to be brief and concise, while the purpose of this section is to bring your human nature closer to recipients of your art, which quite naturally will connect to your creative personality. I hope you will not be upset if I say a few more words.

Есен, 1953
Литографија и цртеж, 40 x 35
Autumn, 1953
Lithography and drawing, 40 x 35

Your life path started in Debar, then continued in Ohrid (where you finishedthe primary school), and then you went to Skopje. In this city, you began your artistic profiling - by finishing the local secondary art school. Zagreb was the place where you would get your university education in the field of visual arts/painting, under mentorship of professors Krsto Hegedusic and Marino Tartaglia. One of the key stages that would affect your consciousness and mindset was the first period of your life in Debar. Such life implied living in difficult conditions, in the period of occupation by foreign armies, a period of fear, abandoned villages, destroyed homes and houses, trauma, lonely people, individuals in difficulties and with problems, shadow people,

people without a soul and entity... numerous subconscious memories committing intrusion into the creative stock, both in terms of the topic and in terms of the feature and atmosphere. Exodus and privations of war, conquerors, and liberators, which in a way made pressure and left fear in the children's awareness... All these memories left an indelible mark on your youthful consciousness and this made you remember some notions that you would later symbolically or directly apply into your works: barbed wire, helmets, skeletons, destroyed houses, fire smoke, mild eroticism which lacks positive connotations but rather alludes to the spiritual and physical rape... and then we would go back again to the anthropomorphic developments and associations through which these mornings were created in your subconscious, in your visual panopticon, in your painting.

The secondary art school in Skopje represented a new environment and a new landmark in your life. This is where you met your first friends and artists: Boro Mitrikeski, Vanco Georgiev, Petar Mazev, Pece Vidimce, Trajce Jancevski, and others. They would remain your friends for life. Professors Nikola Martinoski, Lazar Licenoski, and Dimo Todorovski exerted first direct artistic influence on you and on the artistic formation of your personality. It was professor Martinoski who showed greatest inclination to you; so it is not by chance that both of you had long discussions and conversations. The secondary art school seemed to show that you were more inclined to sculpture as art discipline, an element that is not excluded in your painting constructiveness and plasticity. Later, however, at the Art Academy in Zagreb, you would decide to pursue painting, something to become your lifelong credo.

Finally, the Art Academy in Zagreb would complete and further educate your artistic nature, giving you knowledge that would institute the natural talent for creative artistic production, something you had from the earliest years of your life. The relationship you cherished with Professor Hegedusic (who with Omer Mujadzic taught you drawing) was the strongest spiritually, although in your statements you used to underline that, "it was Mujadzic who taught me the best regarding the craftsmanship aspect"[1]. On the other hand, Marino Tartaglia and Ivo Rezek taught you painting. The latter would exert greater influence (though somewhat delayed) especially in context of the background of paintings and the religious-like "blue" (which according to some researchers of your art production was an impact of the medieval fresco tradition in Macedonia, a tradition that is particularly attributed to art masters of the Reka-Debar region). In Zagreb, you would meet and socialize with Macedonians studying there (Borka Avramovska, Ordan Petlevski, Dragutin Avramovski - Gute, Mihajlo Sojlev...), but also with Miljenko Stancic (with whom you share a lot of similarities in the atmosphere and some surreal elements in the compositional organization of your painting), Dusan Dzamonja (whom you adored), and others. While studying in Zagreb, you were accommodated at the family of a prominent Croatian pianist Jerbic, while his family showed great devotion and respect for you. When you attended the second year of study,given your talent and value you were immediately transferred to the third year by Hegedusic. After finishing the Zagreb Art Academy, you enrolled at post-graduate art specialization

[1] Соња Абаџиева Димитрова, Спасе Куновски, Македонска книга и Музеј на современата уметност, Скопје, 1977, 14-15 (in Macedonian).

studies, wishing that Hegedusic would be in charge of these specialization studies that school year. However, the twist of events was such that Tartaglia was in charge of those art specialization studiesthat academic year. You started these classes under his mentorship, and indeed, there was antagonism! You returned to Skopje in 1953.

In Skopje, you would be engaged as art teacher at the "Zefljush Marku" high school, and then as art professor at the Teachers' College, teaching Nude Painting. People say you were very warm with your students and that in addition to art education you also taught them good conduct and good manners.

Then you would meet your future wife Nada and the two of you got married. She is a wonderful and deliberative woman. The two of you were tied not only emotionally but also intellectually and spiritually, successfully balancing through your life together. With your wife Nada, you have two daughters: Sonja and Jana; unfortunately, you left your family very early (being unable to cope with the malignant disease). Still they will always consider you an icon in their memory. Your daughters inherited from you art as a mode of communication and expression; hence they are involved in art daily. Still, it is stronger than everything is. Nada shared with me a curiosity that you had discussions with her about every upcoming work of yours, discussions whether a given work was finished or not. After you found it was completed, it was your wife Nada who give them titles. You did not want to admit it, but on the other hand, you were proud of the inspirationality and the analogy of the titles with your works of art.

You took active part in the then artistic life of Skopje and Macedonia. You were part of that modern and revolutionary spirit of the young nation that wanted to modernize and keep pace with the spiritual evolution of the other Yugoslav and world culture centers. Together with the other artists of your generation, who had just returned as graduates from other art academies in the then Yugoslav major cities (Belgrade, Zagreb, Ljubljana) such as Peter Mazev, Dimitar Kondovski, Vanco Georgiev, Boro Mitrikeski, Ivan Velkov, and others, you organized various individual and group exhibitions. Together you also established the "Mugri" ("Dawn") art group. As a group with a different style, but with spiritually advanced progressive connection, it was established to be the "locomotive" - the moving force of modern processes in the Macedonian contemporary art, which was to be free from the constraints of classicism and socialist realism. Despite several group exhibitions in Skopje and in the former Yugoslavia, after two years of existence this group would cease to exist, but its impact on the identity of the Macedonian modern art would be indisputable.

You became president of the Association of Artists of Macedonia (1971-1973) and fought selflessly for the benefit of the artists and for their guild association. Generation-wise, you were always critical of any art event (open and uncompromising), but without personal antagonism and always in defense of colleagues and their intentions in art. You socialized and gathered at the so-called "Writers' Club," i.e., "At Jole's."

Politics often came close to you but you always avoided it consciously, always moving away from such politics, believing that art was the only thing, which you had a defined relationship with, and one full of knowledge. So you thought that through art you could be the greatest ambassador of your country and hence you took part (or, rather were selected by the Yugoslav selection committees of the then Association of Yugoslav Artists and Association of Macedonian Artists) in

numerous group exhibitions at major world art events, such as biennials and triennials, where art critics saw your art engagement. This activity of yours made you mentioned in some world encyclopedias and editions such as: „Opšta enciklopedija Larousse", book 1 – Belgrade, „Art or our time" - London, „ Umetničko blago Jugoslavije" - Belgrade, „ Savremeno slikarstvo u Jugoslaviji " - Belgrade and „Antologija fantastične proze i slikarstva" – Croatia; etc.

Your wife Nada says that you wanted to travel and that both of you planned and used every free time to travel around the world, to meet new cultures and enjoy art live. Both of you visited on several occasions even the Venice Biennale. You had the first official contact with this major art event already in 1954, then as a member of the Federal Commission for the Yugoslav art pavilion in Venice. It was noted that you had a special fondness for the northern countries (Netherlands, Finland, Norway). It is also known that you showed great love for the movies. You even bought two cameras; one was able to record sound, the other was not. By using them, you recorded many landscapes and events in your family. In order to be able to fully watch them by yourself, you even had a device for editing the tapes with the movies. You spent many evenings with your family in front of the big screen to watch movies and slides.

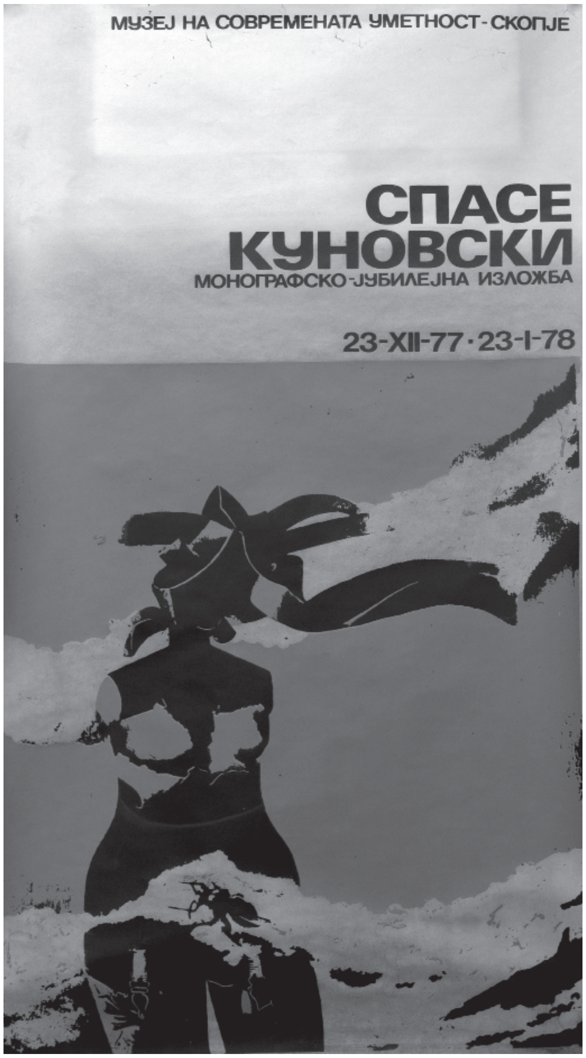

Плакат за изложба на Спасе Куновски, негов дизајн, 1978
Poster from the exhibition of Spase Kunovski, his own design, 1978

For many years, you made your works without having any decentconditions for such art production. Finally, you fulfilled your desire and need to build a beautiful and bright studio, as an annex of your house in Taftalidze (in 1969), a place that would become your sanctuary. I visited this place of yours several times in the last stage of preparations, arrangements, and research; indeed,I was able to feel the spirit and inspiration of this place. There almost everything is the same as you left it. However, it is now is a sanctuary of Jana for spiritual exegesis, while for your wife Nada it represents a source of many memories and experiences. This is kind of "a church" that keeps the memory of you still fresh even after forty years have passed.

People say that in your neighborhood all children also remembered you as a wonderful neighbor. Quiet and seemingly grumpy. On many occasions, you surprised the neighborhood children by offering them large and significant gifts. Many children of your neighborhood and relatives still remember this, even now as adults. Indeed this showed your greatness as a human being, your cordiality, and warmth.

Likewise,you maintained friendly relations with writers such as Slavko Janevski, Vlada Urosevic, Mateja Matevski, and Blaze Koneski who even wrote songs about your work; your paintings and their writing spiritually and surreally overlapped and leavened.

In 1978, the recommendation made by competent authorities to make you a member of the Macedonian Academy of Sciences and Arts was prevented by your premature death, like many of your ongoing activities that were then at their peak. The Macedonian art community lost a great artistic name; however, it was your young family that suffered the most. Of course, great artists never die; their body of work lives for them; so this occasion represents a fine initiative for another recollection of you and a proposal to have conversation with you, i.e., your works.

CREATIVE ELABORATIONS

Предградие со маска, 1970
Масло на платно, 66 x 93
Suburb with Mask, 1970
Oil on canvas, 66 x 93

Now I would begin by analyzing your body of work, without major digressions in defining what has been written about you, with minor additions or altered positions and somewhat different general features of what specifies and singles out your work, given that classical selection and sorting by clusters in your case is impossible. What is crucial is that you would be and would remain for the rest of your life as one of the most consistent representatives of the surrealist mood in the Macedonian contemporary painting. I plan to leave the questionable elements as open-ended issues to you or to the general public, which on some future occasion perhaps would be resolved or interpreted differently.

During your studies in Zagreb and after them, your initial art academic exercises, nude paintings, drawings, pictures, above all, are in the spirit of academic realism –in the beginning of the classic type, and then with influences of impressionism offering fragmented and vibrant moves that modulate the form. This was the usual time for each art student, a period of research and finding oneself, a period of wandering in various style-related determinations, release from academic instructions and making outreach to the most related and individual artistic expression. We can note further expressionist and colorist interests, all the way to fauvist reflections of the strong and dominant dark drawing and even expressive and intense colors with wide and nervous strokes. The most frequent motifs in that period are portraits, female nudes, and landscapes. We can include here: "Self-Portrait," "Portrait of Woman Ironing," "Portrait of a Ballerina," "Portrait of a Young Man," "Winter," "Landscape," and many others. In context of the expressive/fauvist works, we can note several exemplary works that stand out for their dynamism on the stroke, freedom of expression and colorist game, such as: "Winter", "Nude from Behind,""Nuns", and others. In addition to colorist expressionism, you were also able to reach the fields of psychological expressionism, which already has specific surreal indications; it is expressionism that offers disproportionately elongated figures and the gradual de-facialization that in further stages would attain its very focus. Two early monotypes drew my attention as a very crucial turning point between the initial experimental period and the first attempts at what would later become yours credo in painting - surrealism, namely "Feast I" and "Feast II," both from 1953. Gloomy atmosphere of the tavern, surreal ambiance, human and animal figures that lose their very distinctiveness, the emergence of "mask-like" associations of the facial features of the depicted humanlike figures, rather specific undefined space, and sonority, and surreal atmosphere. In one of your many interviews, even you mentioned that your interest in surrealism had begun in 1953. I think that in such works as "Feast," lie the very beginnings.

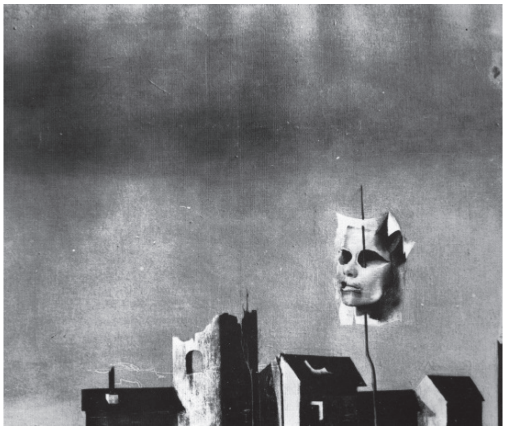

Influence was also made by cubism, more by means of its geometric fragmentation and organization of the anthropomorphic figures and background/compositional elements or animal renditions that you would include (dogs, cats, etc.); that was a period that would have long reminiscences on your art surveys, even when the surrealist expression would start to be felt in the works as the predominant subject[2] offering less the organic cubism with a lot of shifted

[2] "Portrait," 1953; "White Cube," 1957; "Suburb," 1958; and others.

prospects, something that you were prone to experiment for a short period and to apply mostly in your drawings and graphics[3]. The compositional structure of your works (which was to remain as such almost in the entire body of your art production) is already here determined somewhat, while it is quite often separated and lonely figure, set in a strange empty space, with distant horizon, and a specific perspective and backdrops of some rural or urban background reminiscence.

Поглед, 1973
Масло на платно, 150 x 125
View, 1973
Oil on canvas, 150 x 125

Art critics tend to mark 1957 and 1958 as crucial years in the transition from experimental and self-research period to a period of self-defining and focusing on a style direction and its basic artistic elements: metaphysical reality, surrealism and magical realism[4] (all are mentioned in the interpretations of your work that I was able to find; this is something that from today's perspective does not seem quite adequate and even represents unnecessary attempts toward "systematism", which in essence is not always unique and justified), a thing that would become your sign and recognition. In fact you were creating your own special approach to that surreal mechanism of constructing the painting (which in context of your development path from 1957 to 1978 would be marked by minimal changes, additions and variations), but this would not follow the ontological form of any of the mentioned art movements, schools, styles, and their manifestoes and dogmas (if any exist worldwide). In your works, there is no automatism; on the contrary, everything is systemic, elaborated, and interpreted before time. In this style, you were able to find fertile ground for recalling the repressed childhood memories and fears. The suppressed consciousness or the subconscious started showing off its bad memories for years imprisoned in special brain cells, then the stored and forgotten scenes of the tragedies of wars and human miseries that you experienced; strands that demanded time and moment to come out and be a motif by which you would define your artistic personality as individuality with your own special place in the Macedonian modern painting. The key defining note of your art implies that it is anthropomorphic, and that you would never go beyond figuration to try something in context of abstraction and matter painting (art informel, in general), which after 1961/1962 and onwards would become very topical among representatives of your art generation.

Paintings like "Influenza Night", 1957, then donated in Zagreb; "Dubrovnik", 1957; "Suburb with a Dog", 1957; "Influenza Night", 1958, which today is part of the collection of the National Gallery of Macedonia, are some works that would determine that very specific art beginning of yours. The compositional organization of the paintings is such that they contain isolated and elongated human figure set in an empty space with a horizon. In the background, there appear forms that define houses or remnants thereof. You include items or objects that have a certain symbology (something that would become absolutely characteristic of your art):

[3] "Cubist Studies," 1952; "Constructivist Portrait," 1953; and others.

[4] What are those general definitions that distinguish metaphysical realism, magical realism, and surrealism (from the classic type at global level) implied on your style engagement? In the attempts to personally distinguish for my own sake, I have come to the very conclusion that, as far as your body of work is concerned, it would be impossible to talk consistently just in context of one of those styles in the manner as they are interpreted at global level. Hence, I believe that manipulation of these terms in the example of your body of work is inappropriate and I would exempt myself from this... but concluding surrealism as a general feature that cannot be ignored.

abandoned carts, cast paper, and so on. The atmosphere is dreary; the psychological element is pronounced, while the coloration is very dark. There is no third dimension in the classic plastic form (the flat visual approach was the current one); on the other hand, there is some basic perspective, rendered through a horizon and background architectural elements. Testimony, loneliness, desolation, these are the associations that evoke these works of yours.

From the next period, it is interesting to mention the work "Camp" (1960) and one of your few dehumanized works, called "Vision" (1961). The former work further defines your dark and somnolent, surrealistic intonation of your images. The latter work is a rare example of a picture with strange surreal mechanized structures noting mild biomorphism, without the presence of a recognizable human figure, with many small and sketchy details, with stretched lines that define a space and give a certain three-dimensional existence in the barren landscape with a horizon.

In the 1960s, you continued to deepen the thematic and subject-matter organizations on your canvases, constantly expanding the repertoire, and changing the appearance of then standardized certain art preoccupations. Individuals on your canvases start to degrade and gradually decompose as such. Often they lose their wholeness and fullness and become a scale that undergoes defragmentation or whose part(s) is (are) already missing. By this, do you allude to empty and broken souls of people who have experienced loss and trauma in life (as victims or in terms of security, their demolished homes)? Is this also felt by those who leave their home and go elsewhere, so part of their souls and memories are left anywhere? Is symbolism the key decoder to your surrealist canvases? Is the individual interpretation of all elements and symbols that you begin to incorporate on your canvases justified or not? What was it that made you introduce those straight pins, pillars, rods/sticks, birds, poles, wires, tables, glasses, busts, masks, clowns? Each individual element can be connected with fear, sonority, sorrow, tragedy, with the poetical still life (which is literally dead and still), loneliness, loss, death, and the very touch of the other world, the presence ofthe dark side, etc.

Defoliated trees, piles of hay, the Moon (which further defines loneliness and raises quasi romantic feelings about the past), people as dolls, people as model dummies, people without faces, broken, in parts, people that fume - emanating smoke through their heads (their engine just got blown out), scarecrows (boogeymen), scales (human remains) "loaded on stilts" with "broken heads", harrowing, surreal scenes that scare, and even warn. They are not hyper-realistic or photographically conveyed horror scenes. These are painful scenes with surreal atmosphere and simple correlations, related to happenings and real moments of the past, even related to the terrible natural disasters that occurred in the 1960s in Skopje: first the 1962 great flood, followed by the disastrous 1963 earthquake. As true and recent events, they then supplemented your repertoire and refreshed the repressed childhood memories.

The Mask and the Clown, near the disintegrated and carbonized human figure, also became key strands in the action on your canvases. The mask as an element that symbolizes the presence and absence, identification and even suppression of identity, otherness, duality, shame, "a model without dummy"... Such masks often resemble human faces, or shells of persons without fullness and belonging. They are alone, in pairs, or as a group. Some masks have human eyes, some do not; in

Портрет на балерина, 1953/4
Масло на платно, 60 x 45
Portrait of a Ballerina, 1953/54
Oil on canvas

Чешлање (Миење на коса), 1953
Масло на платно, 39,5 x 29,5
Combing (Hair Washing), 1953
Oil on canvas, 39.5 x 29.5

some masks the jaw came into the foreground upon the degradation process. Often you place them on a pole (spike) which probably implies a certain "condemnation" of hypocrisy and phase of "removing the masks." It seems as if you conclude, make statements, criticize, and even warn, by offering some guidance for awakening of humanity as such.

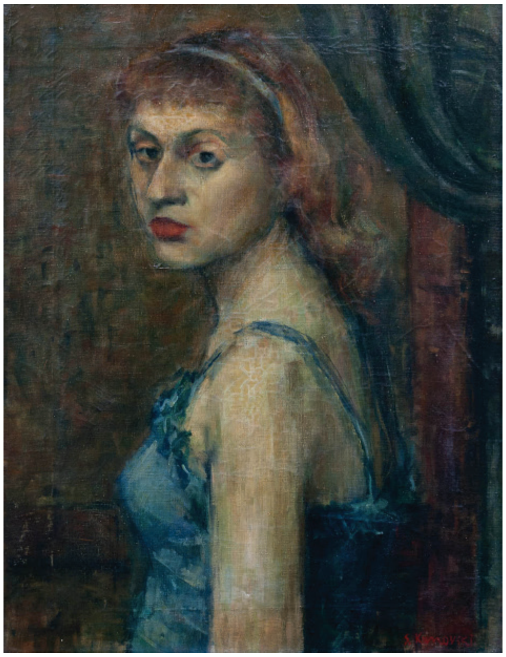

The clowns also represent a very pliant motif for you because in being so they offer both the optimistic and the pessimistic side. They are "dressing and putting their make-up" for fun, but they hide great sorrow in themselves. Hence, this character is used as a representative of humanity, of the human kind that you favor, as reprehensible and as hope. It is a variation of clowns, who are elongated and lonely. Often set in profile, as lifeless monuments (sculptural symbols) to a desolate space. Some of the clowns have a child near them. Their figures are also half-decomposed and incomplete. The clothes of the clowns are torn, ragged; on the other hand, you place on them buttons that sometimes glow and are prominent, and other times are recessed as sculptural art elements. The figures have the respective "makeup" and have fixed their sight into the distance. There is a white cube also appearing in the works depicting clowns as bright point and connection to the past and present.

The compositional constellation of works from this period (the 1960s, regardless of the "actors" and the subject of the paintings) is similar to that of the previous group of works while large and desolate landscapes, and exaggerated horizons define spatiality, with or without architectural backdrops. You also add certain earth-like tones but only in the colorist gamut; by this you do not illuminate the palette, but enrich it. The blue, the livid, and the gray areas are now enriched with earth-like and green shades. Tendentiously you do not plead for plasticity, but for mild suggestion of the third dimension that is conveyed by successiveness of the strokes and by the specific perspective. You are able to apply the color in layers and spread it with a spatula, whereby the strokes of the spatula would leave behind light-reflex dynamics of the background of the canvas.

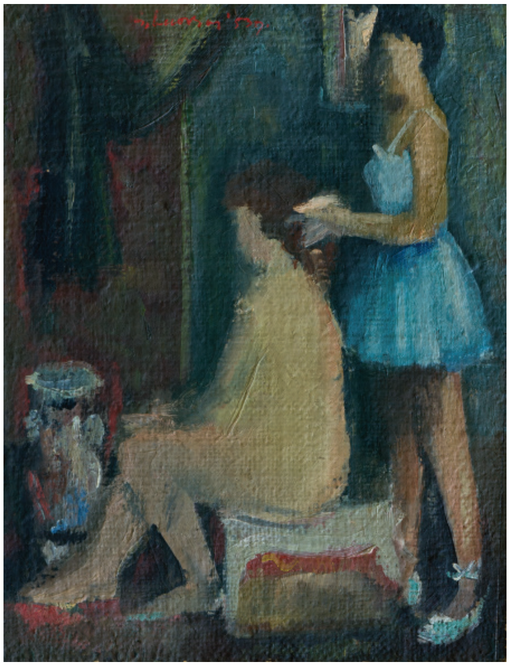

Architectural elements such as demolished houses, mosques, fortresses, aqueducts, strange penetration of construction elements such as windows, doors... are motifs per se (in the few works without humanlike figures such as "Archaeology of a Disaster," "Composition", etc.) or they can represent enclosed explanatory detail that defines a particular topic or an item of consideration, together with the anthropomorphic events that are the main actors in your works.

The surreal scale in size is certainly essential, offering the unusual perspective and the layout and projection of the figures and the present elements. Children's accessories permeate through some of your works, as reminiscence of life, the former clamor, vibrations: hula-hoop, cube, etc.

The 1968/1969 period marks a turning point in your artistic vocabulary in several aspects, which changed "the pretext" of your works, the atmosphere, the experience, even though the message is the same. Surreal correlations would remain your credo; still new trends in the global art mainstream (some people note this as new figurative art interference), together with certain René Magritte-like influence, would make their impact. First you changed your background, by adding light, and then gradually began to "make it alive" by adding some "hyperrealistic" sonority, by means of clouds that become vivid, flitting, dispersed, airy (a popist

ambiance is felt, especially in works after 1973/1974). Figures or objects having humanlike look (tailor's mannequins, women as vases, female torsos, torsos of harlequins, etc.) acquire greater plasticity and three-dimensionality, even though they are in decomposition, or in sections, or decaying, or broken, etc. In addition to open spaces of solitude, where we can find certain "entity activity," you also introduced compositionally closed sections, enclosed architectural spaces, but you always posted a hole out - a contact with the outside world. Similarly, several canvases display a chess-like decorated floor, something quite typical of surrealists; this in turn offers a different dynamicity and mysticism of the space involved. Another aspect, which seems a little decorative and illustrative, is the introduction of floral elements in contrast to the "decomposing" ambit of your works, as thread of hope and optimism.

Portraits or self-portraits become a motif that is frequent in your visual repertoire. Does this mean that gradually you also turned to yourself? Does this mean you also began a period of introspection, self-identification and self-review on the road to nowhere of the past and future, in addition to working with the memories of the past and with the disasters of today's world? You rendered the self-portraits in different versions. Although your first self-portrait dates from 1953 conveyed in expressionist style, since the 1970s you began to make a more intensive use of yourself. Works portraying your face are associative; they provide certain narration you would want to discuss together with the audience, to tell such audience your dilemmas and make pronouncement about your most intimate feelings and personal experiences in these times of concurrence. It is all about your confrontation with the world, your seclusion, your thoughtfulness and concern for the world, your duality, etc. Style-wise the portrait renditions are slight variations of each other; on the other hand, such specific surreal correlation of subjects and objects in the work unifies your general discourse in art. Such examples are: "Self-Portrait," 1968; "Reminiscences of the Old Man," 1973; "Self Portrait with Cigarette," 1975; and many more. In those works, you apply an approach close to the photographic one; in other words, there is greater tendency toward achieving facial resemblance, but that relationship is not the same for all the details in a given work (though the treatment is different from one painting to another). Why is there a stick placed behind your head (a portrait that emerges as mask-like sculpture out of nowhere), a stick with a suspended mask whose head fumes and all this set in front of a ripping earth area, while a female figure (probably a small girl) wearing a dress stands by, absolutely incompatible with everything else in the picture? Why your portrait peeps through the hole in your back? Why do you penetrate with a cigarette the letter, which is hung by clothespins on the wire? These are the surreal relationships that we talk of constantly in your works, while using them to convey the narration and the topical issues.

After 1971 and especially after 1975, you included works that have some "new-surrealist" overtones. In those works, we can see an increase in the frequency of the human figure in the first foreground (male or female, with or without a head, with a mask instead of head or with bent tin bands as particular indication, hats), sometimes with an umbrella and at other times without any, or even female torsos with a kind of eroticism in outfit of the torso (suspenders, nightgown, etc.). A fly of small or large size is also included in your art compositions, depicted in realistic and

Жена – ваза, 1976
Масло на платно, 65 x 55
Vase Woman, 1976
Oil on canvas, 65 x 55

photographic manner. The background consists of blue sky with clouds,[5] which penetrate the figure at some places, or the other way around, as if the figure floats in the clouds. In those works, there is no designated space, no horizon; on the contrary, everything happens in the air, in the sky, in the clouds.

Another important accessory that you apply frequently in your works is the clothespin, which always holds something on the clothesline, like paper, laundry with nonexistent model, halves of human bodies, and so on. Where does this clothespin come from and why? I know that surrealists use some small sundries that help in capturing the unrealistic scale of true objects in their works, but still I try to find the association... and maybe it is not there...

As a small interlude and perhaps clarification of the previous dilemma, before concluding this dialogue or atypical analysis of your body of work, it is interesting for me to note that when I was in your studio, I realized that you had worked by means of a prior preparation of your motif; in other words, you would make installation or "still life" of various items from your daily routine that would later form your surreal panopticon on the canvas. Perhaps this is the reason for those clothespins, flies, small brads, pins, then busts and skulls, and glasses, etc. Actually, on the other hand, I am sure that every single detail had its certain specific meaning and reason for its presence... because I guess such was that nature of yours...

The erotic element - that I previously noticed as well and somehow startled me when I read it in context of the explanation in a number of reviews relating to some of your preoccupations, while frankly speaking I am not sure if this phrase "eroticism" is the right expression to interpret that point in your creativity - still pervades your works. It seems it is more pronounced in the last phase ("Woman with Umbrella", "Woman in the Clouds," "Absurd Nude"); however, it also appears earlier, I suppose with a different idiosyncrasy and different predilection. It can be seen in such works as: "Absurd Idol," "Blue Vision," "Prayer in Front of the Pillar," "Gift,""Both Pain and Anger,""Game of the Dead Vase,""Ravished Flowers," and others. This erotic trait is rather cold, implicit, and mysterious. In this surrealism, you show the beginning of the end - the very apocalypse.

We should not forget your works with a revolutionary spirit, which are part of the experienced moments and part of the imagination of the antifascist fight in the National Liberation War (WW II) - some made upon your initiative and some commissioned (in the then Yugoslav Army Hall in Skopje, the Yugoslav Army Hall in Belgrade, etc.). Still you were able to preserve your spirit and distinctive style in them. These works show motifs felt, reflecting the war; hence they very vividly convey the message because of which they were commissioned by the institutions of the then socialist state.

One of your last works would be the polyptych called "Makedonium."It is a polyptych, which occupies a surface of 50 square meters, where you narrate the history of the Macedonian people and our country - hence the name "Makedonium." After your premature death and the absence of a genuine desire for this work to get its public promotion and recognition, indeed the general public was deprived of the knowledge of yet another public monument of yours[6].

[5] Another influence by René Magritte.

[6] Let me just mention your rosette done together with Georgiev, on the façade of the Culture Center in Debar; then the monument at the Skopje Iron Works; and others.

Qualifying your body of work throughout the past period after your premature death, almost 40 years, was conducted with varying intensity. There was periodical recollection of your creative imperative, with great support and help from your family that constantly pleaded to underline and remind of your artist value; on the other hand, there were certainly moments - as there are always in the afterlife consideration of an artist through the prism of his lifework - when various currents, trends, and other kinds of views tend to be mixed. It is questionable, for instance, why the Skopje Museum of Contemporary Art - while making efforts to recover its permanent exhibition in 2014, despite the rather large number of works for which conditions to see the light of day were eventually created, including even artists of very dubious quality - failed to include your works in this art collection display. As in any creative body of work, there are variations in terms of quality per se. Hence, even you (like all artists) have certain works tending to show decoration, mannerism, illustration, with exaggerated-referenced style; on the other hand, you also have great works that make you belong to the few "orthodox" surrealists of the classic type in Macedonia. Is not that sufficient information, in addition to written evidence, that you were one of the few Macedonian artists of their own generation who represented their state (not only Macedonia but also Yugoslavia) at very important international culture events and art exhibitions? It is important to note that there are striking data about where you were selected and sent as representative of and by the then federal state of Yugoslavia (1963 - Sao Paulo (Brazil), "Exhibition of Works from the Collection of Albert Bildner"; 1964 - Bradford, "Exhibition of Contemporary Macedonian Art," Bradford Museum and Art Gallery; 1968 - Alexandria, "7th Mediterranean Biennale", Museum of Modern Art; 1970 - Brussels, "Yugoslav Painters and Sculptors"; 1972 - Piatra Neamț and Iași(Romania), "Contemporary Yugoslav and Foreign Art"; 1974 - Leverkusen (Germany), "Contemporary Yugoslav Art - Paintings and Sculptures" ("Jugoslawische Der Kunst Gegenwart - Gemalde und Plastiken"), Erhalundshaus Bayer; and many others). It is my sincere hope[7] that in the near future this injustice against you would be rectified.

Манекен, 1967
Масло на платно, 101 x 75
Mannequin, 1967
Oil on canvas, 101 x 75

[7] Although the permanent collection exhibition of the Skopje Museum of Contemporary Art has recently been taken off, there is intention to proceed with its reconceptualization and reduce its volume due to reactivation of the exhibition activity of the museum.

INSTEAD OF CONCLUSION

Indeed Macedonian modern art can be proud of your name and your art production that hold their well-deserved place in context of Macedonian culture and art history. You are and will be remembered as one of the few Macedonian figurative artists with surrealist interest who would explore this art style for his entire life, without great oscillations and without following the latest trends from the globe. Probably in this style, you had managed to find your own basis for creating all preconceived ideas, memories, mementos, fears, perceptions of the world then and now, while certainly offering also a specific warning for the world to come. It should be noted that your works are found in the official collections of many museums of modern art, national galleries, institutions, and private collections in Ljubljana, Zagreb, Belgrade, Sarajevo, Nis, Podgorica, Bitola, Stip, Kumanovo, Rome, Milan, Venice, Newcastle, Toronto, Warsaw, Sao Paulo, and so on; in other words, it is a very fact that proves your positioning and value as artist at that time in the former Yugoslavia. Reviews of the art critics were not always favorable and expressed as superlatives; your decline in creative spirit and inspiration was also noticed. However, generally speaking, both Macedonian (Boris Petkovski, Sonja Abadzieva, Antonie Nikolovski, and others) and Yugoslav art critics (Miodrag Protic, Katarina Ambrozic, Zrnka Novak, Vojislav Devic, and others) singled you out as an artist who "makes firm steps."

A selection of excerpts or whole texts by different authors (art historians, journalists, writers, fellow artists) is intended to be published as supplement to this monograph in order to give a wider range and show the great interest that you aroused in art criticism and public media.

Your works when viewed in the present context are modern and discursive, which means that they are not works whose momentum has gone, but continue to have a dialogue with the recipient. Hence I think that, like any body of work which is living matter subject to ever new inquiries and re-digesting, your work will also continue to inspire and be a topic of research for future generations who might otherwise interpret your works and "read" the message, looking for associations in the loneliness and desolation caused by technological advances and dehumanization of humanity...

At the very end, let me use the Hippocratic saying: "Ars longa, vita brevis, occasio praeceps, experimentum periculosum, iudicium difficile"[8].

[8] "Art is long, life is short; opportunities are fleeting, experiments are dangerous, and condemnation is severe."

Пеглачка, 1953
Масло на платно, 83 x 55
Woman Ironing, 1953
Oil on canvas, 83 x 55

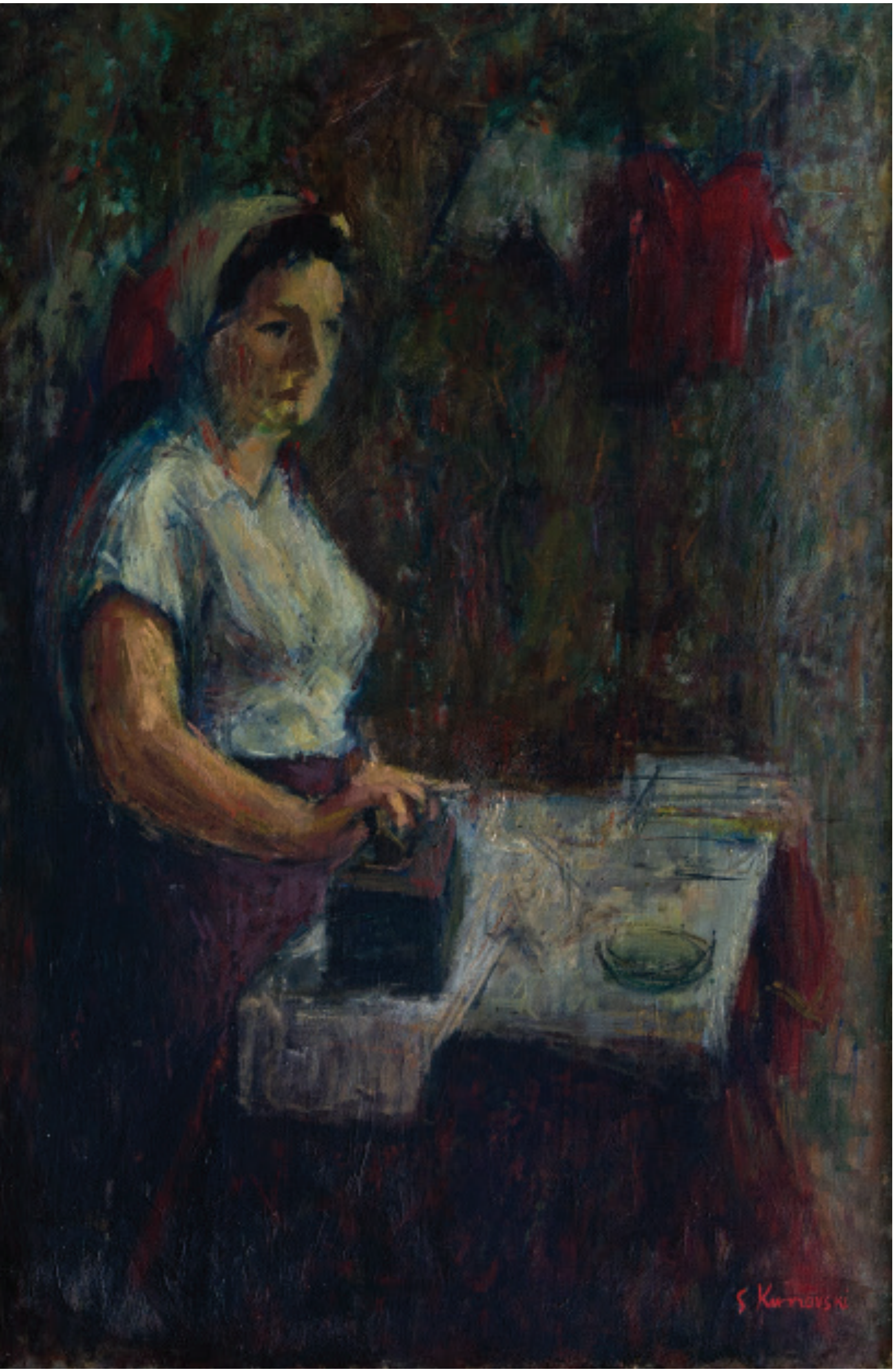

Мала пеглачка, 1953
Масло на платно, 25 x 20
Little Ironing Women, 1953
Oil on canvas, 25 x 20

Портрет на пеглачка, 1953
Масло на платно, 36,5 х 30
Portrait of a Woman Ironing, 1953
Oil on canvas, 36.5 x 30

Портрет на младич, 1953
Масло на платно, 59 x 42
Portrait of a Young Man, 1953
Oil on canvas, 59 x 42

На плажа, 1952
Масло на платно, 40 x 33,5
On the Beach, 1952
Oil on canvas, 40 x 33.5

Акт, 1957
Масло на платно, 42 x 58
Nude, 1957
Oil on canvas, 42 x 58

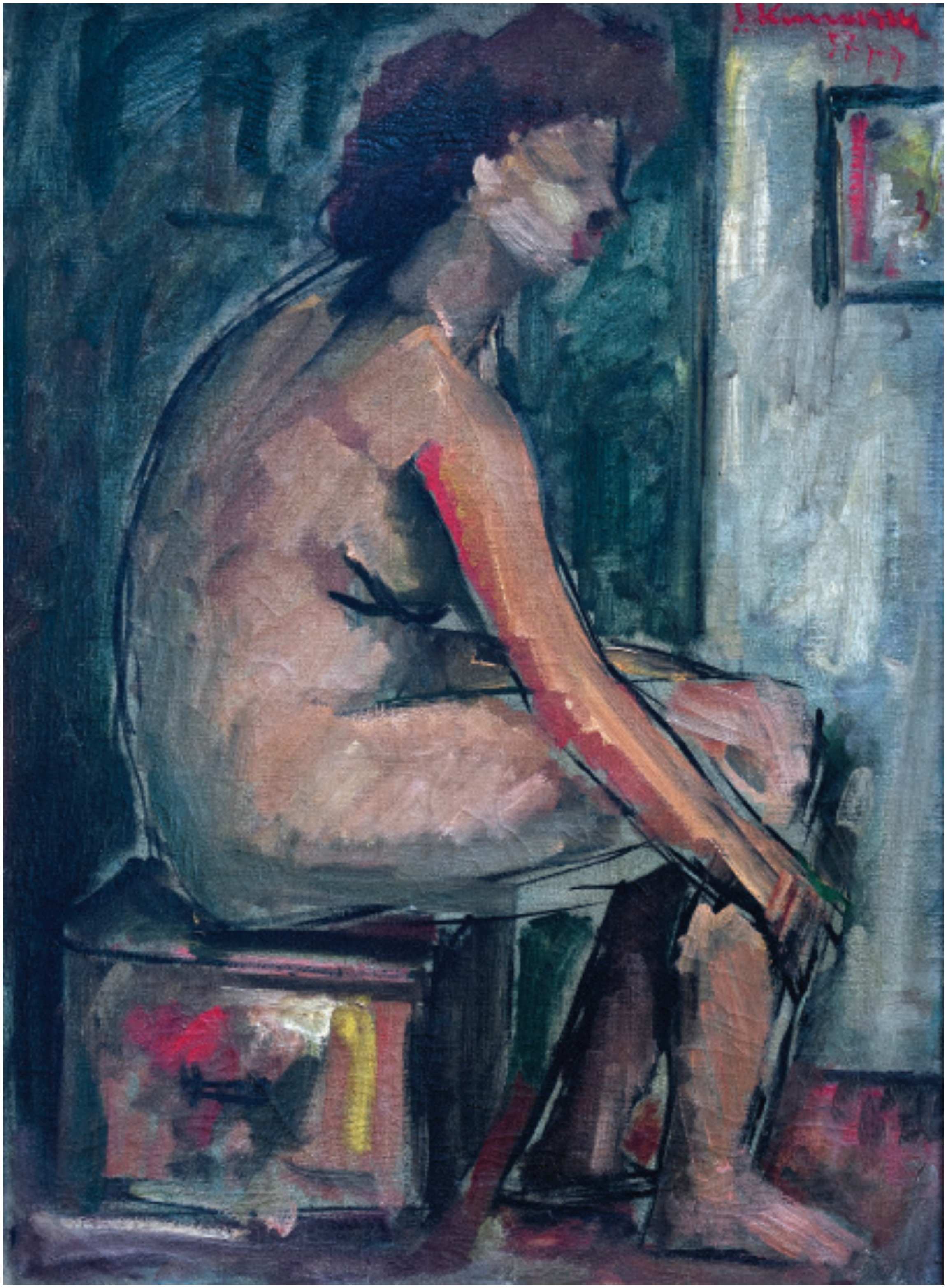

Кубистичка студија, 1952
Монотипија, 2 x (25 x 20) и 2 x (15 x 20)
Cubist Study, 1952
Monotype, 2 x (25 x 20) and 2 x (15 x 20)

Конструктивистички портрет, 1953
Монотипија, 29 x 18
Constructivist Portrait, 1953
Monotype, 29 x 18

Гозба I, 1953
Монотипија, 31 x 34,5
Feast I, 1953
Monotype, 31 x 34.5

Гозба II, 1953
Монотипија, 32 x 40
Feast II, 1953
Monotype, 32 x 40

Детски портрет, 1953
Масло на платно, 37 x 27
Portrait of a Child, 1953
Oil on canvas, 37 x 27

Автопортрет, 1953
Масло на платно, 58 x 46
Self-Portrait, 1953
Oil on canvas, 58 x 46

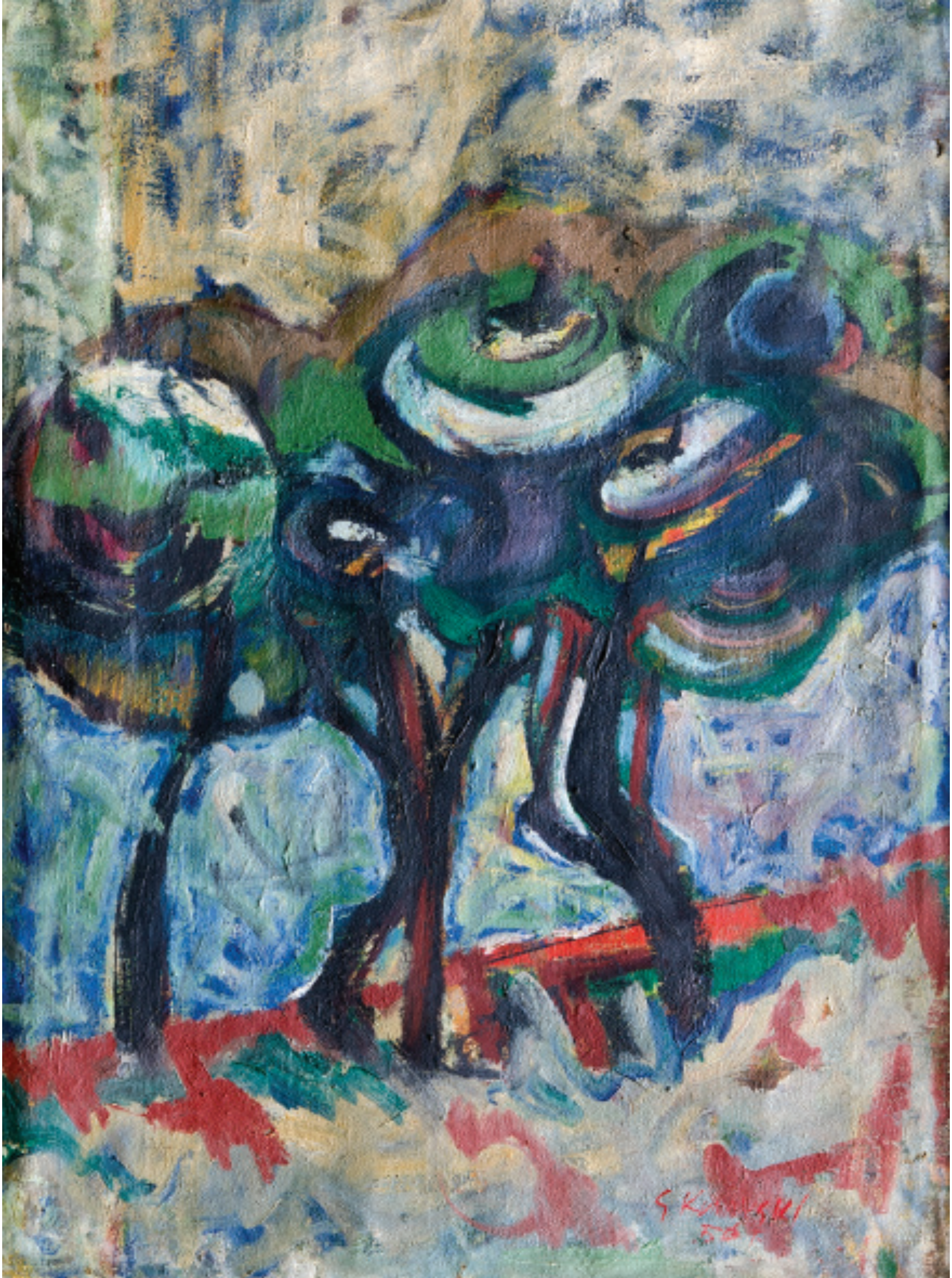

Фовистички пејзаж, 1956
Масло на платно, 55 x 39
Fauvist Landscape, 1956
Oil on canvas, 55 x 39

Зима, 1953
Масло на платно, 60 x 44
Winter, 1953
Oil on canvas, 60 x 44

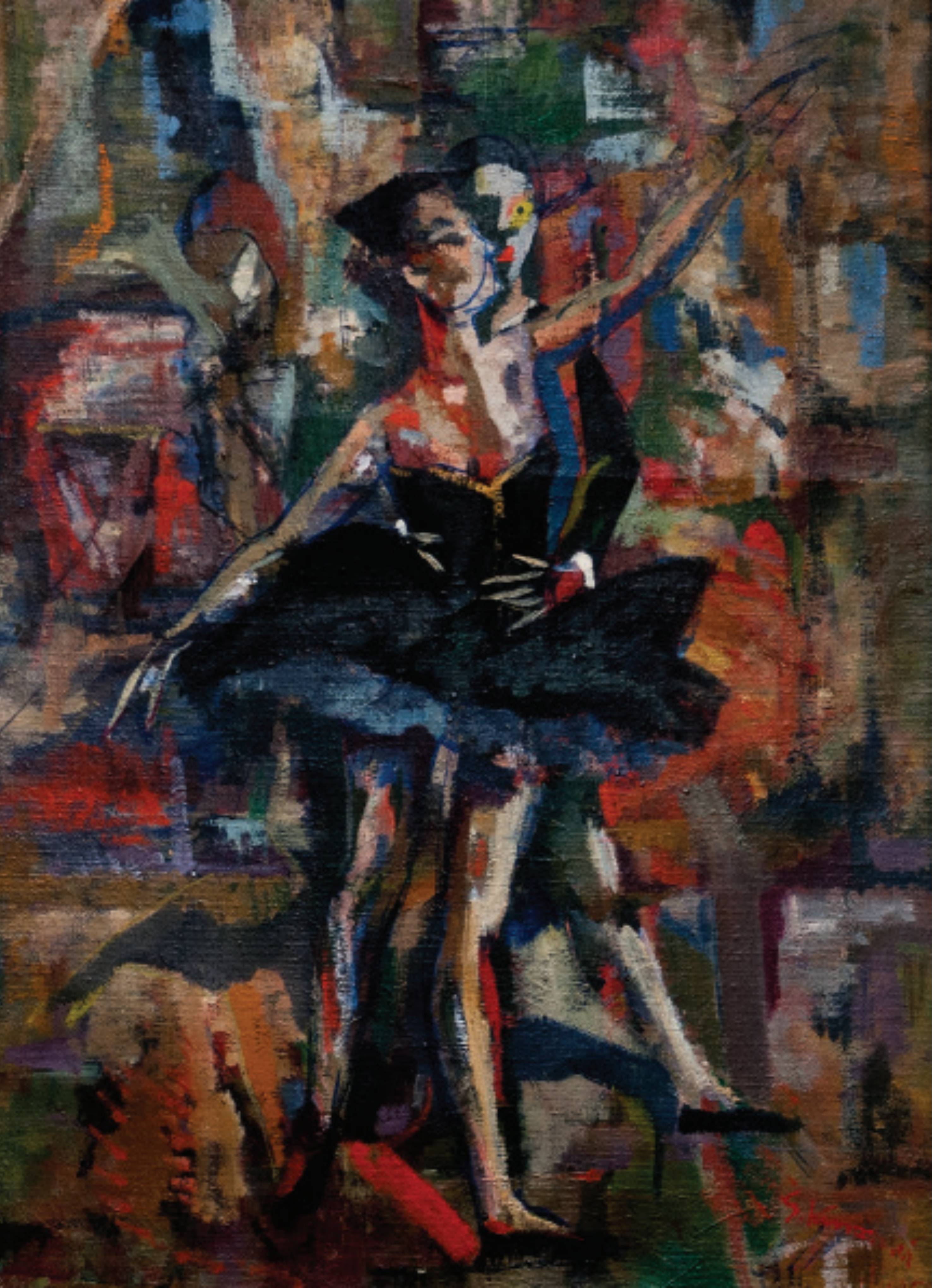

Во огледало, 1956
Масло на платно, 90 x 60
In the Mirror, 1956
Oil on canvas, 90 x 60

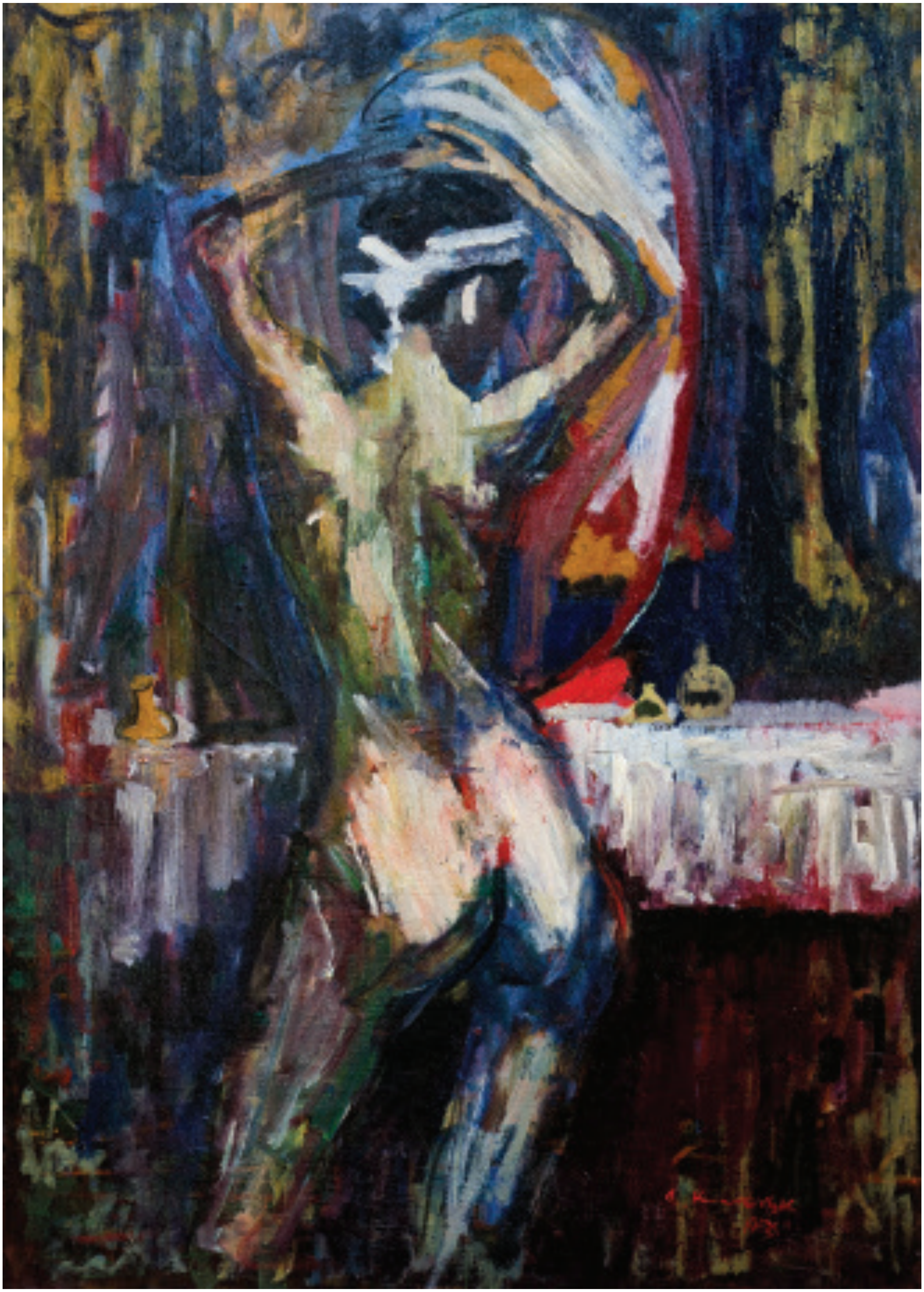

Балерини, 1955
Масло на платно, 97 x 70
Ballerinas, 1955
Oil on canvas, 97 x 70

Бела коцка, 1957
Масло на платно, 52 x 38,5
White Cube, 1957
Oil on canvas, 52 x 38.5

Портрет (композиција), 1965
масло на платно, 97 x 73
Portrait (composition) 1965
oil on canvas, 97 x 73

Грипозна ноќ, 1958
Масло на платно, 74 x 94
Сопственост: Национална галерија на Македонија
Influenza Night, 1958
Oil on canvas, 74 x 94
Owned by National Gallery of Macedonia

Предградие, 1958
Масло на платно, 59,5 x 74
Сопственост: Град Скопје
Suburb, 1958
Oil on canvas, 59.5 x 74
Owned by the City of Skopje

Скршената џамија во Куманово, 1960
Масло на платно, 82 x 102
Broken Mosque in Kumanovo, 1960
Oil on canvas, 82 x 102

Скршената џамија, 1960
Масло на платно, 145 x 111
Broken Mosque, 1960
Oil on canvas, 145 x 111

Разурнат град, 1963/67
Масло на платно, 82 x 113
Ruined City, 1963/1967
Oil on canvas, 82 x 113

Затишје после бура, 1967
Масло на платно, 55 x 75
Calm after the Storm, 1967
Oil on canvas, 55 x 75

Февруарски поход, 1972
Масло на платно, 3,10 x 5,10
February Expedition, 1972
Oil on canvas, 3.10 x 5.10

Апстракција
Масло на платно, 67 x 88
Abstraction
Oil on canvas, 67 x 88

ШТО НАПИШАА ДРУГИТЕ ЗА СПАСЕ КУНОВСКИ

Извадоци:

„Но, затоа тука може да се сретнат неколкумина многу талентирани, млади уметници, од кои од македонската современа уметност, во најскора иднина, може да се очекува многу, а тоа воедно и дозволува без страв и трепет да ѝ се гледа на утрешнината во очи. На прво место тоа се однесува на Куновски. По својот сликарски став, по својата животна филозофија и сфаќањето на нејзините основни вредности, а особено по својот стоички однос спрема неговата преодност, неговата релативност и неговата изгубеност, судбинската самоувереност и произволноста и една сурова поетичност, со која го проникнува и обвиткува своето ликовно дело, Куновски е во извесна смисла македонскиот Ступица. Неговите звучно обоени платна имаат едно далечно, дискретно навестено надреалистичко ехо, кое на неговите многу драматични творби им дава посебна убавина.“ (**Раде Предиќ**, *Видици*, по повод изложбата на ДЛУМ во Павилјонот на Калемегдан, 1957)

„Спасе Куновски е мајстор да создаде атмосфера на изгубеност, пустош, да креира пејзажи од соништата, со еден колористички јазик сиот придушен и во сини и темносиви тонови како доминантни.“ (**Борис Петковски**, *Прва изложба на групата „Мугри“*, Млад борец, 1960)

„Спасе Куновски, вториот автор, целиот и сигурно завлегол во водите на мечтателскиот надреализам. Впрочем, тој е таков веќе подолг период. Но, она што прилично нѐ радува е сѐ побогатиот дијапазон на сижеата што му се, пак, неопходни на овој сликарски правец. Се разбира дека покрај тоа занаетската страна, чисто техничката, исто така дошла до сѐ поизмазнета форма и фактура. Колористички, до неодамна доминантната сина го отстапила, односно го поделила својот опсег со уште неколку: маслинесто-зелената, виолетовата, сиво-сината, окересто-сивата, црвено-кафеавата и други бои. Регистарот колористички дискретно и ненаметливо се збогатил со нови површини. Пејзажот, до неодамна само назначен, добил на овие негови последни платна свои меки, но сигурни контури, стопувајќи се со фигурите што се протегаат доминантно низ сите три и повеќе планови. Сугестивно ни се наметнува присуството на човекот низ издложената, омилена фигура што доминира над просторот и времето како единствено вечно што егзистира на оваа наша планета. На неколку платна внесол мотиви од нашето Скопје, кои радо ги препознаваме и на овие визионерски платна на надреализмот. Единственото платно со чист пејзаж на Куновски ни покажува дека авторот може да го решава овој сликарски род и во овој стил. Иако класично компонирано, не изгубило ништо од својата надреалистичка нота.“ (**Ј. Мацан**, *Изложбата на Мазев и Куновски*, Нова Македонија, 18.9.1960)

„Сликарството на Куновски и овојпат донесува една фина фактура, тонски рафинирано градирана. Композицијата во неговите слики создава чисти,

едноставни односи, низ кои се раѓа една целисходна организација на просторот. Останувајќи и емотивно поврзан со еден лирски, носталгично, симболично и филозофски интониран надреализам, Куновски никогаш не ја губи врската со едно индивидуално користено фигуративно сликарство.“ (**Борис Петковски**, *Нагласена издиференцираност, По повод изложбата на групата „Мугри“*, 1960, Нова Македонија)

„Ликовните елементи на платната на Мазев и на Куновски создаваат ликовни целини во кои сите односи, композицијата, бојата, валерите и нивната функција се блиски до психологијата на современиот човек. Се разбира, уметноста на овие сликари ги користи максимално поуките, во оваа смисла, на современото ликовно творештво, така што се добива впечаток за една сигурност и темелност на нивната творечка постапка. Содржината на сликите кај Куновски е многузначна, лишена од евтин и наместен оптимизам. Куновски го сознава светот од една перспектива на целосно ангажирање на интелектот, чувствата, ги бара проблемите на човечката егзистенција, најчесто со една интимна ориентација. Овие настојувања се транспонираат како мисла, философска концепција. Ликовната компонента и понатаму се збогатува со фини колористички и тонски вредности, со еден нагласен усет за компонирањето на елементите на една слика. Ги среќаваме повторно неговите издолжени машки, сомнабули, кловнови-осаменици што се проектираат врз сиви, маслинести, сини фонови на ноктурни, циркуски и градски пејзажи. Одново имаме можност да се убедиме во квалитетите на неговата фактура, особено во трите негови слики што се истакнуваат и со други белези. Два пејзажа, „Скршена џамија“ и „Пред Куршумли-ан“, се обликувани со една класична чистота на формите и односите, со една постапка што ги претвора нештата во кристализирани остатоци на еден изгубен и свет полн со навестувања. Колоритот, светло-сенката, до максимум ја заокружуваат драмата што е ликовно остварена на овие платна. Третото платно, „Логор“, е остварено со максимална концентрација на уметникот, би рекол и во еден одделен уметнички занес, со која ужасот на уништувањето, бесмислата, се раѓа низ една лапидарност на ликовните средства, полни со една ненаместена монументалност.“ (**Борис Петковски**, Културен живот, бр.7, 1960)

„Куновски ја става човечката фигура во пејзаж и простор и ја третира донекаде волуменски. Тие се движат по две различни рамнини на современото сликарство (заедно со Мазев): за Куновски тоа се метафизичките рамнини на надреализмот и таканаречениот „магичен реализам“, во кои се случуваат некакви херметички и црнохуморни анегдоти кои кажуваат нешта што се временски пред и зад мигот од платното ... Куновски е изразит приврзаник на цртежот, кај него тој е чист, исцезелиран и има главна улога во сликата ... По расположение Куновски е сиот во морничави виолетови и халуцинантно зелени тонови што го кријат во себе стравот пред времето и просторот ... Со радост би ја дочекале истата појава кај Куновски (Мазев прави нов свијок во својот развоен пат), за кого се стекнува впечаток дека мошне го стеснил кругот на своите расположенија и атмосфери. Не се работи за пледирање за секакви промени по секоја изложба, не за тематска измена на веќе создадениот свет во кој авторот секако најприродно се чувствува, туку за проширување на мотивскиот круг кој почнал опасно да се стеснува околу овој сликар. Извесните стремежи кон надополнување на регистарот на сликарските реквизити се сепак видливи (поголемо детализирање на пејзажот, дури и некакво конкретно лоцирање кое може да доведе до интересни резултати) но нивните вистински постигања ќе можеме да ги видиме допрва на идната средба со овој сликар“... (**Влада Урошевиќ**, *Интерес кон човечката фигура*, Млад борец, 14.9.1960)

„Спасе Куновски сè уште се движи во еден магичен свет над кој се извишува сомнабулската фигура на осаменикот сред студенилото и безизлезноста на временскиот и просторниот вакуум. Летаргичните предели на светот од неговите слики, во кои силите на деструкцијата ги доведуваат реалните детали во бизарни спoеви, сè уште не покажуваат знаци чија потреба веќе почнува да се чувствува. (**Влада Урошевиќ**, *Изложба на групата „Мугри“*, Млад борец, 26,11.1961)

„Куновски, на пример, израснал во извонреден надреалистички сликар, надминувајќи го според резултатите дури и Миленко Станчиќ, со своите вертикали, носталгијата и чудната поезија што живее во тој негов свет. (**Ѓорѓе Поповиќ**, *Мугри*, Политика, 10.3.1961)

„Спасе Куновски му припаѓа на надреализмот. И веќе самиот тој збор говори за тенденција да се обезвредни постојниот природен поредок на предметите и односите, т.е. со доведувањето на реалните предмети во нереална ситуација и со спојувањето на логичното со нелогичното и можното со неможното, создава нова реалност за која не важат во практика утврдените животни норми, сфаќања и критериуми. За таа нова реалност важат само законите на уметниковата потреба низ неа да го изрази своето незадоволство, своето чувство на бесмисла и залудност. Кај Куновски тоа надреалистичко чувство потекнува од бесмислата на војната и нејзините последици. Човекот на неговите слики ги губи човечката вредност и содржина, станува празна неподвижна лушпа, механичка обезглавена кукла или безпомошна марионета која безнадежно се препушта на пустошот на просторот и времето. Причината за таа нечовечка пасивност, таа физичка и психичка отапеност и празнина, симболично се насетуваат во напуштените куќи, парчињата бодликава жица и во други атрибути зад кои се кријат ужасите на војната („Окупација“, „Напуштено село“, „Страв“). (**Драгослав Ѓорѓевиќ**, *Ликовните уметници од Скопје*, Народна армија, 1962)

... „Спасе Куноски остана доследен на својот ран израз со носталгични човечки мотиви во надреалистичен контекст и бенсхановска тага и осаменост“... (**Иво Фрол**, *Група „Мугри“, Изложба на македонски ликовни уметници во Белград*, 1961)

Интегрални текстови:

Војислав Девиќ, *Нови слики на Спасе Куновски, простории на Уметничката галерија во Ниш*, предговор, 1969

Целовитоста на современиот свет како уметнички израз е содржана во целовитоста на современото уметничко творење на човештвото. Тоа е основна причина што не смееме да го бараме во личноста која ни се претставува она што не е во нејзиниот израз. Неопфатени се и неиспитани светлите и темни длабочини на човековата душа. Многу наталожени, природни и стекнати човечки комплекси зборуваат за човекот повеќе од која било прецизна, егзактна научна работа. Спасе Куновски се занимава со таа човекова суштина. Сликите што ѝ ги прикажа на нишката културна јавност се прозорец во таа човекова длабока природа, во анатомијата на неговата потсвест, неговите црни претчуства, наивни радости и рефлексија на прелогичноста.

Осаменоста, тоа безглаво и бестелесно сениште на современото доба, се заканува да го уништи човекот во целост. Таа си поигрува со неговата рационална енергија фрлајќи го во преградката на напуштените или коригираните страсти, приморувајќи го без престан да се плаши самиот од себеси. Човекот на Спасе Куновски трага по пространствата на оваа планета по самиот себеси, а наоѓа само фрагменти од една потоната цивилизација, за чиј неславен крај придонесол и самиот. Перспектива без иднина, бестелесност на материјата, движење без промена на местото, универзалната безвременост, морничав шепот на тишината на неизговорените вистини и полувистини за животот, говорат од намерно свртената перспектива. Помеѓу природата и себе, човекот ставил знак еднакво. Ученикот го потценил учителот, го омаловажил, го прогласил за непосакуван. Треба да се создаде место за предметите, на тие послушни слуги на 20 век, па затоа, надвор со природната природа, на лентите подвижни со километри се фабрикуваат нови содржини на светот: нова свежа трева во анилински бои, ново сино небо со величествена отровна печурка што расте, нови луѓе со кибернетско срце и транзисторска душа. Човекот станува проиведувач и потрошувач на предметите кои се негов нов свет. Вистинската природа ги проговара правистините, таа го бара своето место во себе и во човекот. Да ѝ се создаде простор, тоа значи да се жртвуваат предметите.

Сликите на Спасе Куновски се предизвик за сите, тие нè присилуваат да прислушуваме тивки тонови на една вечна мелодија во нас и околу нас, за која мора да имаме слух.

Викторија Васева, *Надреализмот на Спасе Куновски*, Културен живот, Скопје, март 1978

Како што Шагал никогаш не го мина прагот на царството на несвесното, ниту пак некогаш успеал наполно да „ги исчисти своите галоши од руската земја" и поетската реалност, така и Куновски, во овие наши сфери, повеќе не сакаше отколку што можеше, а се ослободи од визуелната реалност, онаа од минатото и онаа од сегашниот момент.

Куновски повеќе се враќа кон изворите на својата младост, која со себе ги носи неизбришливите реминисценции од војната од кои навираат ликови, на кои им даваше ирационална структура синтетизирана во длабината на потсвеста. Меѓутоа таа носталгија од бесконечни сеќавања, од кои и резултира еден „носталгичен симболизам", произлегува од непрекинатото навраќање на емоциите со чија помош уметникот гради една имагинарна сцена на која учесниците со својата изолираност предизвикуваат чудно чувство на непостојна драма.

Наспроти спонтаноста со која твори, обликува и материјализира Куновски довикувајќи ги сеќавањата и потсвеста, во неговите дела има траги од осмислен остаток на намерното, што конечно ќе го обележи сиот негов творечки опус. И покрај ова чувство на осмисленост, неверојатната способност за евокација, која како да извира од пределите на несвесното, им дава трајна вредност на неговите дела и магична моќ останувајќи постојан извор на уметниковата инспирација. Тие „соневни преобразби на реалноста" произлезени како претскажување на несвесното ја чинат духовната срцевина на делата на Куновски.

Надреалистичкото видување на светот, материјализирањето на мисловното дејство надвор од „свесните или морални преокупации", проицирањето на дилемите, внатрешниот монолог, меланхолиите, стравот и, воопшто, психичките содржини, сведочат дека уметникот и неговите современици одамна го напуштиле времето во кое живеат. И токму оваа содржина на психата, во која за секогаш се вгнездени неизбришливите младешки видувања на воената пустош, стравот и страдањата, останува да живее на платната на Куновски – во урнатините, бесконечните хоризонти, во манекените, симболите и физиономиите осветлени со немилосрдна светлина од некој придушен, невидлив извор. Во делата на Куновски човекот е често кукла без лице, при што главата е заменета или со некаков асоцијативен и симболичен предмет или, пак, ни позволува да присуствуваме на нејзиното распаѓање и исчезнување на душата. Но, сите овие споменати предмети поседувајќи вонредна моќ на асоцијација и реминисценција, стануваат, во истовреме, содржински посилни од објектот. Тука главниот објект егзистира само како студен и празен носител на оваа таинствена, материјализирана суштина на несвесното.

Ако, како што вели Марсел Рејмон во својата студија Од Бодлер до надреализмот „Обвинението што може да се покрене против надреалистите и онаа подлабока причина поради која тие и дефинитивно не успеале да ја спроведат својата револуција е во тоа што се обиделе да го изнасилат несвесното, со силата да ги победат тајните кои можеле и онака полесно да се откријат и од помали уметнички умови", тогаш Куновски е ослободен од обвинението зашто, се чини, тој не го изнасилува несвесното, не го пренагласува, туку му служи да прекине со приказот на нештата онакви какви што

се, како и со грубата, брутална реалност за да ни ги открие контурите, гласовите и слоговите на еден процес на настанување и исчезнување, чие раѓање и умирање е длабоко врежано „од онаа страна“ на свеста, некаде во таинствените лавиринти на уметниковата душа.

За разлика од еден дел уметници, кои во рамките на надреализмот се ориентирани кон „параноидните процеси“, егзибиционизмот, автоматизмот (Арп, Дали), во југословенските ликовни сфери Куновски единствено останува доследен, но и свесно несвесен следбеник на надреализмот и еден од ретките што сонува со отворени очи. За неговите дела повеќе може да се каже дека се спротивност на Бретоновото тврдење „диктатот на мислите е зависен од секоја естетска или морална преокупираност“. Ова е особено нагласено во уметниковите дела сврзани за последните години на војната.

Кај Куновски решава свеста. Таа е силата што диригира и диктира, скротува и несвесно насочува, таа ги материјализира и ги обликува нејасните, фрагментарните и повремените продори на потсвеста. На крајот, несвесниот почеток на уметникот во творечката постапка и свесното докажување на евидентните вредности лежат во заемниот однос на свесното и несвесното, што им дава вистинска вредност и висок уметнички квалитет на неговите дела. Затоа, Бретоновото „Јас верувам дека привидната спротивност помеѓу сонот и јавето ќе биде решена во некој вид апсолутна реалност, - во надреализмот“ значи „Јас верувам во Спасе Куновски“ зашто неговата апсолутна реалност се неговите дела.

Безличните и безглави ликови, на чие и физичко, и духовно распаѓање и исчезнување присуствуваме, претставуваат симбол на крајната отуѓеност, осаменост и бесмисла за да бидат, во истовреме, и апел за еден похуман однос и ред.

Спасе Куновски е од ретките уметници кој докрај останал доследен на една веќе прифатена стилска концепција и определба, та неговиот досегашен творечки опус претставува една заокружена целина.

Иако, Куновски, како што можеда се очекува, по завршените студии во Загреб минал низ фазата на индивидуално стилско превирање, неговата стилска ориентација се насетува од поодрано, кога набргу по завршената академија, со група македонски уметници од средната генерација (Мазев, Велков, Ѓорѓиев, Кондовски, Аврамов, Хаџи Бошков, Митриќески), претставува и пропагира нови и свежи идеи. Почнувајќи со поетскиот реализам, преку импресионизмот, кубизмот (1952-53 г.), футуризмот (особено во цртежите со карактеристичното Пикасово дуплирање на екстремитетите) за да почне со навестувањето за надреалистичката определба по 1956 година.

Одејќи ретроактивно со цел да се разберат уметничките валоризации во рамките на надреализмот, стануваат јасни неговите првични композициски решенија, во кои се вклучени поголемиот број составни елементи, колористички посурови и стилски непречистени за на крајот да се изродат и да дадат како краен резултат на уметниковото дозревање и уметничкото формирање како естетско и идејно пречистено композициско и колористичко решение, со мал број присутни елементи, каде што просторот добива првостепен карактер и осмислување.

Оваа нова ориентација во рамките на надреализмот ја следи редуциран идеен речник, кој како и неговите ликовни презентации му ги отвора новите можности во потрагата за еден нов, поетичен израз и посуптилен тоналитет, но и вечно присутна надреалистичка вознемиреност и љубопитност, при што и покрај одредената условна ведрина се огласува навестувањето на „безличниот масовен човек“. Во контекстот на творештвото на овој најнов поетски дух, при што во основа останува класичар, Куновски како повеќе да не трага толку упорно по „носталгијата на бесконечното“, туку по ведрината на конечното.

Соња Абаџиева - Димитрова, *Еволуцијата на македонскиот надреализам низ творечкиот развој на еден сликар,* Нова Македонија, 8 јануари 1978

Денешната средна генерација македонски сликари ја задолжува нашата скромна ликовна историја со посуштествени осовременувања на академско-класичниот начин на уметничко соопштување. Нејзиното вклучување кон општите текови на ликовното се изразува во почетокот со настојувања што му се најблиски на надреалистичкиот штимунг. Спасе Куновски, кој повеќе од своите врсници и духовно, и стилски се идентификува со таа атмосфера, израснува во вистински втемелувач и најкарактеристичен интерпретатор на надреалистичкото движење во македонското сликарство. Дијалектичкиот развој на неговото набљудување на стварноста и на нејзината интерпретација со посредство на феномените релевантни на потсвесното, сонот, имагинацијата, но и на свесното, сведочи за континуирано надградување и усовршување на ова светски интонирано настојување.

Неговата тукушто отворена монографско-јубилејна изложба во Музејот на современата уметност, низ еден селективен избор на 120 дела (слики, цртежи и монотипии), настојува да го воспостави оној, понекогаш изгубен, контакт на публиката, со она што му претходело на надреалистичкото кажување на Куновски (и од чија содржина се изградиле сите оние логични степени на концептот што за овој претставува ликовно „вјерују“ речиси веќе 20 години) и со сето она што го валоризира како впечатлив претставник на македонскиот надреализам.

Како и повеќето сликари, по завршувањето на академијата, Куновски бара начини за самостојно уметничко артикулирање. Годините од 1952 до 1956 ги одбележуваат вообичаените лутања, експериментирања и барања на личниот ликовен идентитет.

Се обидува во неколку насоки кои не познаваат некаков доктринарен редослед и хронологија. Отпочнува во духот на поетскиот реализам, избирајќи ги традиционалните жанрови. Слика главно портрети, со благи, едвај забележителни редукции на цртите, инсистирајќи на психилошките нијанси

во физиономијата. Воздржаниот ликовен третман го зема од регистарот на добрата класична школа. Во исто време се јавува и своевидно, не така доследно сфатено, импресионистичко проседе. Тоа индицира напуштање на академската ортодоксност и насочување кон сферите на една нова ликвидност. Во 1952/53 година создава бизарни портрети (монотипии и цртежи) со сета двоинственост на ликовниот израз. Станува збор за невообичаени проекции на фигурите, кои низ геометриската редукција ги сугерираат кубизмот и некои аспекти на футуризмот. Во истиот период одбележуваме излегување од херметичките простори на портретите, во пленер, кога авторот е опседнат од пејзажот и неговите варијации во сезоните. Тоа открива извесен афинитет за фовистичките созвучја и експресионистичките бележења на стварноста. Се чини дека обиколката, безмалку, низ целата историја на модерното сликарство, конечно се запира кон 1956 година, од кога датираат неговите почетоци во надреалиситичка насока. Тоа се, се разбира, мошне претпазливи вовлекувања во таинствениот штимунг на ова движење но повеќе насетувачки одошто конкретни.

Во следната фаза настапува постепена еволуција кон посамостојни ликовни хоризонти. Формата и композицијата добиваат попрегнантен карактер, се извршува редукција на ликовните елементи. Неопределената полифоничност на боите претрпува колористичка рестрикција, сведена главно на студен регистар (модро-сино, маслинесто-зелено, ултрамарин и кобалтно сино). Се создава атмосфера на бизарно чувствување на настаните и на односот на нештата во просторот. Сликите создадени во периодот од 1957 до 1960 година се отворање ново поглавје во современата македонска ликовна уметност, свијок кон дотогаш неоткриени светови на фантастичното и стварното. Интересот за потсвесното, за психичките региони, го налага литературниот елемент, односно доминантното дејствување на сижето. Избирајќи го конечно сопствениот свет на ликовното, тој се впушта во негова и мисловна, и уметничка разработка. Тематскиот регистар оди кон нови насоки. Како дотогаш да биле заборавени силните импресии од грозоморното детство, сега тие светнуваат како ненадејна илуминација и стануваат мошне благодарна граѓа за нови творечки конструкции. Пепелиштата на пустошот, скелетите во разорениот пејзаж, чудните суштества – сите тие остатоци од воениот вител, во иднина ќе ја обликуваат идејната основа на неговото сликарство. Така, мошне конкретните нешта поставени во невообичаени ситуации на метафизичка молкнатост го чинат овој темномаслинест и индиго-син театар на сеништа специфичен за првите надреалистички платна на Куновски, на кои не им е туѓа илустративната нарација, шаблонизираната стилизација и сценско-тетралната композиција. Позначајниот дел на слики од следната творечка фаза до 1967 година значи суштинска надградба на неговиот надреалистички „менталитет". Таа ненадејна преобразба се однесува подеднакво на содржинско-идејните, композициските и останатите ликовно-естетски компоненти. Нивниот сè уште ненаметливо интервентен карактер го оправдува една посуштествено ангажирана мисла за егзистенцијалните проблеми, судбинската неизбежност, психичките последици во тој амбивалентен свет на лажно спокојство, апокалиптичка опустошеност и неизлечива носталгија. Впечатоците од војната, земјотресот и поплавата во Скопје (значи станува збор за конкретни збиднувања) се присутни во повеќе слики. А пораката што сака да биде соопштена низ сплетот на магичното спротивставување на логичното и апсурдното, органското и неорганското, трајното и кратковечното, во судирот на човекот со пејзажот, со архитектурата, дејствува со својата позитивна, оптимистичка обоеност: зад мрачните визуелно-психолошки бележења на парадоксалните мигови на минатото, останала неосквернетата надеж за спасот на хуманото во човекот.

Делата создадени помеѓу 1967 и 1974 година значат натамошно обновување и збогатување на надреалистичката лексика на Куновски, нови докази за можниот опстанок на една позитивно насочена еволуција на неговиот надреализам. Ја освежува својата визија со поголема ангажираност и актуелност на сижето и постапките. Станува збор за еден „модернизиран" надреализам, мошне близок до некои аспекти на поп-уметноста, новата фигурација и фотографскиот реалзиам. Симболичните претстави на човекот не ги поднесуваат веќе метафизичкиот бол и меланхолија. Претставата не се сугерира во нејзината кулминантна фаза, туку напротив, во процесот на една детално прикажана акција. Ликовниот простор кој се открива пред нас оди во прилог на еден постојано нагоре насочен творечки дијаграм. Повеќето позитивни промени во ова сликарство може да се објаснат и со построгата самокритичка интервенција на авторот. Доаѓа пред сè до она толку нужно ликовно-естетско прочистување и поедноставување. Морбидните елементи се сведуваат на подносливи димензии. Мислата е поодредена и полесно читлива, пораката појасна. Речиси сè е сведено на една елементарна синтакса. Се создава нагласено чувство на поетичност, на една еуфоричност на општата атмосфера, во која останува да се насетува надреалиситичката мачнина и да се почувствува вознемирувачкиот притисок на таинственото. Интересот го задржува на човечката фигура во нејзината нетрадиционална, збунувачка варијанта. Сликата ја составуваат избрани објекти и суштества сведени на минимален број. Мошне често на една фигура. Модификациите на светот се постигнуваат со методот на спротивставување на релативно трајни со ефемерни елементи, на симболи на животот со симболи на смртта, на инстинктот на умирањето со воскреснувачкиот жар на животот, на поезијата на умирањето со поезијата на повторното раѓање. Интегралноста на тие нови настојувања се одразува и на колористичката организација, која за првпат во неговото творештво се заснова на светли и пастелни хармонии, на суптилни тонски варијации (костенливи, портокалести, млечно-сини и зелени, сиво-бели и слично). А кога станува збор за новите слики, треба да се нагласи и телеграфскиот начин на

соопштување, кој го заменува долгото и понекогаш здодевно раскажување присутно во поранешните дела (тука се мисли пред сѐ на платната прикажани на неодамнешната изложба на македонското сликарство во Париз).

Денешната фаза на сликарот ја доведуваме во врска со анегдотскиот третман на фигурите и предметите карактеристичен за познатиот надреалист Рене Магрит. На врската со него и со Пол Делво, упатуваат исто така и опседнувачките еротски созвучја во некои дела на Куновски од овој период (Јана I, Игра со ветер, Енигма, Жена во облаци, Соња, Сликарски мантил, Апсурден акт итн).

За разлика од повеќето надреалисти, авторот не се потчинува исклучиво на апсурдот како идеал, на темните артикулации на потсвеста. Како појдовница му служи еден пошироко сфатен антропоморфизам, напојуван непрестајно од артериите на стварноста. Значи, не станува збор за вообичаеното избавување од реалните категории на животот, туку напротив, тоа е обид за нивно толкување на начин кој го подразбира како основа свесниот, објективниот момент, кој патем не ги исклучува и потсвесните интервенции и реагирања на постојното. За прикажување на својот свет, Куновски го користи класичното проседе. Кај него нема измислени суштества, предмети и хибридни творби од типот на оние специфични за Ив Танги или Макс Ернст. Надреалистичкото чувство на вознемиреност го остварува со необичните постапки, со променетата функција на предметите и суштествата и најчесто со метаморфозата. Од друга страна, тешкиот дијалог на личностите во неговиот ликовен театар, нивната меѓусебна некомуникативност, ни ги откриваат авторовите размислувања за енигмата на егзистенцијата воопшто. Неговите идејни структури се концентрираат на денешните мошне актуелни човечки проблеми: отуѓеноста, уништувањето, стравот, „беншановската тага и осаменост".

Прикажувајќи ни ги јасно и сугерирајќи ни ги сите овие неволји на современиот човек, тој спроведува еден вид индивидуално ослободување од нивниот товар апелирајќи за една почовекољубива стварност. Во таа смисла насочен, неговиот денешен надреализам ја содржи онаа ангажирана варијанта на која ѝ ги посветуваме нашето целосно внимание и нашата желба за нејзино натамошно усовршување.

Паскал Гилевски, *Свет на чувства,* Вечер, 28 декември 1977

Импозантната ретроспектива на истакнатиот македонски сликар Спасе Куновски за прв пат ни овозможува да го согледаме речиси во целост неговото творештво од почетоците до неговите најнови остварувања. Се забележува еден постепен подем во сликарството на Куновски, без поголеми скокови и падови, одликувајќи се со една мајсторска студиозност во третманот на сите елементи и симболи што го градат неговиот своевиден, оригинален магичен свет, со кој авторот не само што задржува едно од највидните места во македонското, туку и едно од видните места во целокупното повоено југословенско сликарство. Тргнувајќи од една постакадемска, реалистичко-експресионистичка фаза, во која преовладуваат портрети и актови, како и извесни обиди за стилизиран пејзаж и стилизирани фигури, Куновски веднаш преоѓа во својата втора фаза, која сѐ до денеска со големо трпение и љубов ќе ја збогатува со нови технички и фигуративни сознанија. Таа негова втора и, би рекле, последна фаза, која е наречена надреалистичка, во натамошната работа на Куновски, задржувајќи ги основните стилско-технички карактеристики, речиси незабележително ќе се модификува во еден вид магичен реализам што е исполнет со една поетска филозофија за суштината на животот, за судбинските прашања на индивидуалната егзистенција.

Зашто Куновски е сликар на индивидуалните настројби кои се одразуваат врз видливиот, визуелниот свет и го трансформираат во еден „друг" свет, во еден свет на меморијата и на сонот, каде што наполу е изменет редот на работите и тие му се покоруваат на внатрешниот диктат, на волјата на авторот. Но, иако Куновски интерпретира еден индивидуален ред на работите, тој не е субјективистички сликар, туку со помошта на својата полуреалистичка постапка врз своите платна ги објективизира личните согледувања и доживувања, внатрешните драми на човековото постоење, на тој начин правејќи им ги достапни и разбирливи на сите луѓе. Бидејќи проблемите што го окупираат Куновски се општи проблеми на современиот човек, се разбира, видени низ призмата на еден уметник.

Впрочем, Куновски нема намера да ни го прикаже светот каков што е или каков што го гледа, туку таков каков што го чувствува. Не можеме да кажеме ни тоа дека Куновски е песимист и покрај неговите чести стравични и осаменички визии, зашто тие визии потекнуваат од заедничката несреќа на луѓето, од општата опасност на човештвото: војната. Повеќе би рекле дека тоа е една искрена и хумана напомена, еден уметнички протест против сите зла што му се закануваат на современиот свет.

Т(ашко) Ширилов, *Полиптих на 50 квадратни метри,* Вечер, 14 април 1977

Истакнатиот македонски ликовен уметник Спасе Куновски, академски сликар, е добитник на повиканиот конкурс на Македонската академија на науките и уметностите за реализација на една монументална слика што ќе биде трајно изложена во просториите на Академијата.

...Мојата творба што ќе зазема површина од над 50 квадратни метри ќе понуди едно специфично, во извесна смисла детализирано видување на една интегрална тема што јас, се разбира условно, би ја нарекол континуирано опсервирање и доживување на егзистенцијалната суштина што со гордост ја именуваме како наше поднебје. Токму затоа творбата што претставува една огромна композиција полиптих ќе почнува со археолошките сознанија за просторот на кој своите витални корени ги пуштиле нашите дамнешни

предци осмислувајќи го и облагородувајќи го со себеси во текот на вековите.

Ова наше поднебје, продолжи Спасе Куновски, во својата долга историја било ветрометина во која човекот доживувал тешки искушенија во борбата за опстанок. На овој план мене посебно ме привлекува дијалектичката рамнотежа помеѓу страдањата и црнилата и резултатната сатисфакција на борбата за опстанок. И токму поради историскиот факт дека на овој простор се опстојало, во мојата творба, пред сè, во нејзините колористички решенија, ќе доминираат симболите на трајноста и слободата. Посебно ќе инсистирам на ликовното трансформирање на нашиот историски континуитет со строго оградување од сите видови на ликовновизуелната транскрипција на темата.

Во основата на мојата опсервација на темата е историскиот пресек полн со црнила, но истовремено богат и со полифонијата на поривот за слобода. Тој пресек е симбол на фрескосликарството, на копаничарството, на просветата и литературата и на сите светли епопеи од Самоил до Илинден и НОБ.

Овој полиптих ќе претставува мое животно дело. Ако сè се одвива според планот, полиптихот ќе биде готов до крајот на идната година.

Зрнка Новак, *Ликовна хроника, Изложба на Спасе Куновски и Боро Митриќески во галерија „Форум“*, Загреб, Око, бр. 82, 1-15.5.1975

Делото на македонскиот сликар Спасе Куновски е по малку херметично. Тоа несомнено припаѓа на врвните ликовни остварувања на современата македонска уметност. Тоа е сликарство во кое има елементи на традиционалната надреалистичка содржина – и како и секое сликарство што нè воведува во слоевитите лавиринти на човековата потсвест – тоа е фигуративно. Говорејќи за тоа дело, македонскиот писател Славко Јаневски запишал: „Зарем не сме обземени од поетското сочувство, за сè што насетуваме во овој табор на дрвени кловнови, жени или кукли – кои изртеле од штаките на инвалидите, започнатите актови, или сомнабули на столб, меч или распетие“. Авторот е навигатор на тој пат за морбидни, но животни легенди, легенди кои растат, стануваат и остануваат голема асоцијација. Колористички, Куновски остананува придушен и одмерен како и неговите ликови, како и сликарските објекти: сопнати подигрувачи на човековите сновиденија.

Зоран Милиќ, *Луѓе маски,* Лист Младих „68“, Ниш, 1969

Нестварни луѓе, луѓе од метал, луѓе маски во некој апокалиптичен свет, лишен од убавина, лишен од причина и смисла на постоењето, во светот на чудните нешта, рамнодушноста, трагичниот, изневерувачки свет, каков што е понекогаш овој нашиот, светот кој лебди и е на работ на катаклизма, кој секојдневно опасно еквилибрира помеѓу светлоста и мракот – тоа се платната на Спасе Куновски. Луѓе отворени со клуч за конзерви, луѓе оџаци, луѓе маски, луѓе отпадоци од човечкото; свет страшен и нестварен , свет кој опоменува, но и свет кој плени поради својата изворност и мајсторство, слободата и чистотата. Имаме пред себе човек жртва, човек каков што не постои и не треба да постои, човек кој со својата несреќа се спротивставува на сите можни несреќи над кои така необично, така често, така неодговорно лебдиме...„наидуваме на морничава тишина“, како би рекол Славко Јаневски. Таа тишина ненадејно ни ги допира сетилата со акордите на напукнатите черепи, преку чија насмевка ѓаволот распнал бодликава жица на која со вжештено копито се свири полка на мртовците, на оние мртовци што се раѓаат мртви и не се плашат од смртта бидејќи нивната колевка и нивниот дом е напукната, ладна, недостапна земја на непознатиот континент – што е, каков е и каде ќе оди овој свет од еден друг свет? Без одговор сме. Но, не и уметникот кој му дал право на живот во името на вистинскиот живот.

Миодраг Протиќ, *По повод изложбата на современта македонска уметност во Белград*, Нова Македонија, 9 март 1969

Куноски, всушност, е прв и доследен протагонист на сиреализмот од „класичен тип“: тој ги задржува интегритетот на објектот и човечката фигура, но со посредство на познатиот метод на алогична јукстапозиција ги доведува во напнати односи и простори сугерирајќи атмосфера на маѓепсаност.

Борис Петковски, *Самостојна изложба на Спасе Куновски во Белград,* Нова Македонија, 26.04.1970

Најновата ликовна епизода на уметникот е дел од еден континуиран процес на градење цврсто профилиран пиктурален систем, тешко рецептибилен за инфилтрација на пиктурални потфати што не се вградуваат во неговите битни белези. Куновски веќе една деценија обликува една визија за специфичен, егзотеричен свет, исполнет со атмосфера на некаква горчлива носталгија, на понекогаш пренагласена, дури екстровертна психичка тешкотија: тоа е објавување на еден општ, а напати прецизно тематско-содржински индициран „егзистенцијален страв“ што уметникот го спроведува како откривање на морничавите фобии и кошмари на човековата личност; тие се одвиваат во еден неодреден „надреален пејзаж“ или во само условно, низ асоцијативни трансмисии и укажани „реални“ простории. Овој уметник умее преку елементите на магичниот реализам и надреализам, во оној вид што го користи „доброто сликарство“ (грижлив цртеж, тонско, „ренесансно“ третирање на боите) да создаде неочекувани, бизарни опстановки за нештата, за луѓето и да им соопшти облици на стварно-нестварни форми: тоа е свет на необични марионетски, сомнабулни ликови и

фигури, поставени во предели каде што владеат чудни односи и композиции на предмети опфатени со атмосфера на неодредени опасности, на владеење на бесмислени, разурнувачки стихии. Оттука, за Куновски не постоеше потреба од посебен креативен напор за однесување кон трагедијата на градот што одамна, посредно или непосредно, стана мотив на неговото сликарство: мислам на повеќе слики што ја искажуваат уметниковата определба на скопската трагедија од 1963 година.

Во последно време некои творби на Куновски искажуваат потреба да „се разјаде" основната тема на досегашното творештво со внесување некои нови пиктурални моменти. Претпазливо користени, тие пред сè значат обид за изнаоѓање нова „звучност" на колоритот, во кој напати продираат решенија што се користат со некои подрски, поагресивни детали, површини или акценти. Унифицираната смиреност на сликата на тој начин се „разнишува", ја губи својата меланхолична изедначеност во емотивниот, содржинскиот контекст и во општата хроматска организација на композицијата. Наедно, Куновски сака да се служи и со „несликарски" материјали или постапки, грижливо, педантно вклучени во општата пиктурална матрица. И настојувањето да се изнајдат уште подрастични, уште понеочекувани, зајадливо-предизвикувачки, цинични или морбидни односи помеѓу нештата, односно нивното навестување во сликите на Куновски и човекоподобните суштества изложени на безмилосна кошмарна ликовна, „деструкција" откриваат дека личноста на уметникот е засегната од потребата за обновување на својот духовен и ликовен репертоар: со понагласена отвореност кон некои ликовни остварувања во рамките на таканаречената „нова" и „протесна" фигурација и во новите форми на надреализмот. Според тоа, белградската изложба на Куновски треба да значи една пресвртница во неговото творештво, рекапитулација на еден довршен креативен напор и аспирација да се изнајдат нови, грижливо барани и градени перспективи на своето сликарство.

Интервју на ***Славко Јаневски*** *со Спасе Куновски, предговор за каталог,* Уметничка галерија, 1971

ЈАНЕВСКИ: Надреалист си. Сè уште мислам дека во овие загадочни амбиси на творење те влече убавината на ужасот.

КУНОВСКИ: Не ѝ се тргам на таа убавина. Напуштените куќи се черупки на осаменици. Од тие краишта сум. Тоа ме привлекува, ме растажува, ме доведува до очај. Осаменоста е убавина, но и ужас. Моите личности се осамени, начнати, изгубени.

ЈАНЕВСКИ: Таму кај што нема луѓе, и времето е мртво. Размислувам за тоа какви би биле Бош и Бројгел во современиот свет на атомски заканувања, на менаџерски разорувања на организмот и психата, на сите оние мали и големи војни.

КУНОВСКИ: Гротескноста на нивните слики би била иста, ужасот многу поголем.

ЈАНЕВСКИ: Врати се во нивното време, сликај.

КУНОВСКИ: И во тоа време ќе бев ист каков што сум сега, само со херои во подруги костими.

ЈАНЕВСКИ: Повикан си на олимпијада на сликарството. Можеш да типуваш на оној човек со опавчиња од глувче над устата, на оној Дали. Не заборавај дека се таму и Брак, Пикасо, Шагал, Де Кирико.

КУНОВСКИ: Ги ставам на иста линија на целта. Еве сум и јас и некои мои врсници зад нив. Би сакал да го почувствуваат нашиот ѕверски здив во тилот.

ЈАНЕВСКИ: Врсници има многу, големи сликари малку. Те ставам на проба: насликај портрет на атомска бомба, јас го сторив тоа во стиховите „Евангелие по Итар Пејо".

КУНОВСКИ:Не умеам да го објаснам она што ќе го насликам. Ќе го објаснам веќе тоа на платно со бои.

ЈАНЕВСКИ: Насликај го барем портретот на еден што живееше вчера или живее денес.

КУНОВСКИ: Ќе ги скицирам стиховите од твоето „Евангелие...":

„Еден Македонец
Арен Македонец
Божи Македонец
Изел Македонец
Па не знае
Дали е 1*1 Македонец
Или 2-1 Македонец."

ЈАНЕВСКИ: Што се однесува до современикот, јас го сакам. Ми пречи полтронството, чиновничката суровост, шупливите фрази, неработењето, лагата, глупоста. А тебе?

КУНОВСКИ: Прашањето со сите тие набројувања би го поставил и јас. Несфатливи ми се уметниците со сите тие (анти)-квалитети.

ЈАНЕВСКИ: Еден гигант рекол дека грбавиот ќе го исправи само грбот. Сети се на онаа моја игра на поединец против една комисија која располага со парите за културата. Воопшто не знам дали нешто се изменило за нецела година.

КУНОВСКИ: Мене никој не ми поднесол сметка за тоа. И не ми треба. А тебе?

ЈАНЕВСКИ: Јас им поднесувам сметка на сплетките. Затоа не сликај го актот на бирократот. Би ме убила веста за твоето внимание.

КУНОВСКИ: Остани доследен на онаа твоја изјава: уметникот се раѓа сам и умира сам. Му припаѓа на општеството, но живее сам.

ЈАНЕВСКИ: Ги читам Библијата, Коранот, митовите, Достоевски, Фокнер, Витмен, Лорка, Андрич, Давичо, Брем, пумарски прирачници, сè за билките и за животните. Речи ми чии слики гледаш.

КУНОВСКИ: Фреските по нашите манастири, Нерези, Марковиот, Нагоричани. И сликите на оние што ги споменавме во разговорот во врска со онаа олимпијада на сликарството, и оние што не ги споменавме.

ЈАНЕВСКИ: Но, да си се родил пред сите иконописци?

КУНОВСКИ: Тогаш што гледал пештерскиот човек, оној што сликал?

ЈАНЕВСКИ: Дали би основал ликовна академија на надреализмот?

КУНОВСКИ: Ако го сторам тоа, тогаш лорњонот и глувчешките опавченца ќе му останат сепак на Салвадор Дали. Меѓутоа зошто, чуму ѝ е школа на школа?

ЈАНЕВСКИ: Знам еден незнајко кој се плетка помеѓу слики и скулптури.

КУНОВСКИ: Умеењето на творењето со задоволство ќе се степа. Незнајковците само привидно го добиваат бојот. Често со полтронство и декрет – да биде тоа, да решава за тоа, да сопнува околу себе.

ЈАНЕВСКИ: По ѓаволите со таквите, но можеби некои од нив и ја сакаат уметноста.

КУНОВСКИ:Можеби ги собираат и сликите како што можат да собираат човечки души во подрумски тегли.

ЈАНЕВСКИ: Тресни го по десертот додека му е в гуша, ако не си превисок. Мене ми се потргнува од патот.

КУНОВСКИ:Сепак, тој е сè уште силен. Еве ти ја сликата: расен бик под ногата на надуен жабок.

ЈАНЕВСКИ: Еве ти положба. Стори нешто за динарот на културата.

КУНОВСКИ: Ги кинам обрачите на монополизмот и му наоѓам вистинска намена. И ако тој динар, како што велиш ти, е наменет за културата, тогаш му ја враќам неговата вредност.

ЈАНЕВСКИ: Еве ти положба на волшебник. Направи го човекот среќен.

КУНОВСКИ: Ги бришам од животот злосторот, дискриминацијата, војните.

ЈАНЕВСКИ: Брзаш. Но, бездруго нема да ги заборавиш полтронството, кариеризмот, подметнувањето.

КУНОВСКИ:За среќата на човекот тоа би било премногу.

ЈАНЕВСКИ: Циникот од еден мој текст вели: „Утре сите ќе пишуваат, никој не ќе чита". Утре сите ќе собираат слики. Не вреди да се пишува, не вреди да се слика?

КУНОВСКИ: Јас сепак ќе сликам. Друго ни умеам, ни сакам.

ЈАНЕВСКИ: Вчера не беше така?

КУНОВСКИ: Јас и вчера сликав. Друго не умеев и не сакав.

ЈАНЕВСКИ: А денес?

КУНОВСКИ: А зарем ти не пишуваш денес?

ЈАНЕВСКИ: Појдоа на месечината. Што ќе им го тоа?

КУНОВСКИ: Месечината не е свет на мистеријата. Не ме возбудува.

ЈАНЕВСКИ: Јас Ленина го сакав жив, не мумија. Би го вратил Владимир Илич во животот, Сервантеса, Балзака, Чехова, Ајнштајна, многумина... Дополни...

КУНОВСКИ: Гола, Веласкез, Свифт, Толстој, многумина...

ЈАНЕВСКИ: Значи, твојот тип човек – опиши го.

КУНОВСКИ:Тип на достоинствен, креативен, човекољубив човек. И смел.

ЈАНЕВСКИ: А античовекот?

КУНОВСКИ: Оној што им пакости на средината, на прогресот, на иднината.

ЈАНЕВСКИ: Парите?

КУНОВСКИ: Без задоволство продавам слики.

ЈАНЕВСКИ: Ги пребројуваш банкнотите или ги избираш купувачите?

КУНОВСКИ: Второво. Сè поретко. Тешко се делам од сликите.

ЈАНЕВСКИ: Вели еден на англиски „Овде спокој најдов јас. Џими Хог (моите греови ќе ги прости Бог) (а јас би сакал да сум жив и бог), а бог да биде тој покоен Хог."

КУНОВСКИ: Напиши им епитаф на самоповиканите богови. Тоа можеш.

ЈАНЕВСКИ: Вели еден друг на руски дека на човекот сè треба да биде убаво – и облеката, и лицето и душата. Така некако. Прочитав дека хероината на татковинската војна, Зоја, го чувала тоа во својот нотес или дневник. Што да чува твојата ќеркичка во нотесот?

КУНОВСКИ: Сè за убавината на духот и телото.

ЈАНЕВСКИ: А нашата современичка?

КУНОВСКИ: А зарем Зоја Космодејанскаја не е наша современичка?

ЈАНЕВСКИ: Но, жената денес можеби е опседната од модата, од козметиката?

КУНОВСКИ: Тоа не ја ослободува од грижите и од обврските во секојдневниот живот.

ЈАНЕВСКИ: Се прават обиди, еден вид помодност во уметноста да се загрне со плаштот на модерното.

КУНОВСКИ: Зошто, пак, конзервативците да бидат подобри од помодарите?

ЈАНЕВСКИ: Иднината на сликарството од твојот тип?

КУНОВСКИ: Има мигови кога е претешко да се говори и за иднината на човештвото. Сепак – верувам.

П.С.

ЈАНЕВСКИ: Критичарите ликовни – како се некои од нив со здравјето, со умеењето?

КУНОВСКИ: Некои не се во состојбва да го отфрлат плагијатот и аналфабетизмот. Поедини пишуваат според шемата на крстозборите.

ЈАНЕВСКИ: Знам и молчам засега. Еднаш ќе им ја споменам веќе, нивната т.н. инвентивност, т.е. може и да не го сторам тоа. Што ним, на тие поединци, им недостасува?

КУНОВСКИ: Критериум, познавање, вистински збор, подлабока смисла, професионална одговорност. Секогаш сè исто за сите зборуваат. Еден вид лажен хуманизам ги покрива и ги форсира таквите појави и во критиката, и во уметноста. А ете, се молчи.

ЈАНЕВСКИ: Се молчи. Но, таквите медиокритети се денес и во другите уметности малечки богови. Еден ден можеби малку ќе умрат, ќе си почекаме. Дотогаш нека се граба за монопол неспособноста во една општа монополијада.

Симон Шемов, *Сонот и магијата на предградието,* Вечер, 18.5.1967

Од 5 до 28.05.1967 година, во организација на Музејот на современата уметност во салонот на „Ѓуро Салај", е отворена изложба на познатиот македонски сликар Спасе Куновски.

На Куновски ова му е четврта самостојна изложба, а скопската публика го познава неговото сликарство и од бројните групни изложби. добитник е на републичката Октомвриска награда за сликарство, а со своите настапи во земјата и во странство, каде што го претставувал македонското сликарство е забележан како квалитетен уметник во домените на надреалното.

Како приврзаник на надреалистичката естетика, Куновски поради својата индивидуална интерпретација прави отстапки од насоките на надреализмот и од тие причини помалку или повеќе е лишен од основниот подем: „Визуелно-метафоричниот шок на нештата кој е толку својствен на надреализмот". Куновски свесно прибегнува кон фактографско означување на предметите во композицијата сврзувајќи ги меѓусебе со помош на архаична содржина. Оттука, визиите на Куновски се наметнуваат како резултат на реалистичко истражување, на оној реализам граден врз поетска содржинска основа, при што фигурите се одликуваат со невообичаена статичност и отуѓеност. Меѓутоа, би било погрешно да се забележи настојувањето на Куновски на еден лирски начин да се определи за надреалистичкиот шок (Сина визија). Во сликите со вакво настојување, уметникот акцентот го ставал најчесто на последниот впечаток на видливото: на контрастно обоените предмети, на загадочната опстановка и меѓусебниот однос на разнородните осамотени предмети. Типизираните личности проследени од мистифицираното драмско самување во простории глуви од меката тишина на предградието, простори кои се најчувствителниот дел од сликарската палета на Куновски. Како во тегобен сон некое куче се шета низ празнина, бело копче блеска од земјосаните алишта на кловн, живо плашило се пече на зраците на месечината, а осамениот стол позира под рамнината на пејзажот.

Фигуративните елементи во сликите на Куновски, било да се тоа луѓе што чадат закачени за стапови, женски актови или безопасни, бели коцки или станбени бараки, најчесто поради својата предметна изолираност не ѝ припаѓаат на класичната просторна заднина. Поради оваа апсурдност на односите фигура-простор се наметнува впечатокот на сонорност, магичност или надреалност што кај Куновски е повеќе резултат на програмски одошто на визуелен приод.

Таму, пак, каде што се избришани границите помеѓу фигурите и просторот (Визија, Логор, За нетрајноста на нештата) и каде што се усогласува природноста на разнородните материи, сликата престанува да поставува загатки со многузначајноста на нештата, не претендира да се определи за која било естетика, но затоа во неа е постигната многу поголема хомогеност и непосредност во изразот.

Во последните слики Куновски се претставува со усовршена технологија и виртуозност во изразот. Интересно е да се забележи дека сликите од 1960 до 1965 година се највпечатливиот дел од изложените експонати на изложбата. Додека последните слики се водени со сигурна рака во рутинирана и испитана постапка, при што техничкиот и искусниот дел претежнува, во постарите слики, а нив ги има помалку, доминира емоционалноста на откривачка природа, лиризмот во ликовната содржина и незаситеноста во интересирањето за визуелни сензации во рамките на ликовното.

Ладислав Баришиќ, *Како да се заокружи?,* Око, Загреб, 26.1.1978

Се разбира – ретроспективното претставување на делата на македонскиот ликовен уметник Спасе Куновски во просторот на скопскиот Музеј на современата уметност не е ниту случаен, ниту конвенционален гест, туку аналитичко-информативно продолжување на претставувањето автори од т.н. „средна генерација", значи на оние чие значење е повеќекратно и без кои секаков разговор за сегашниот комплексен ликовен миг би бил депласиран и нецелосен.

Публиката во следниве две години веќе имаше можност да ги види собрани експериментите на Петар Мазев и Томо Шијак, додека крајот на годината, како што споменавме, го донесе креативниот фонд на Спасе Куновски и како врска, и како разлика. Врската, пред сѐ, од оние постакадемски лутања и дилеми дали ќе се приклони кон класичниот мотив и неговата анализа или да се стори чекор понапред кон исклучивото испитување на формата, што во тие години беше и мода; разликата, пак, во финалното определување, Куновски, тоа треба веднаш да се нагласи, ниту експериментираше со оној силен „Мазевски" колорит, ниту кај него некогаш пак доаѓаше до ликовните лудирања и егзибиции на кои Шијак им остана наклонет се до денес, но тој заедно со нив, а со тоа и со својата генерација, понесе определени метафизички константи претворајќи ги, во рамките на своите можности и со сопствениот естетско-философски став.

Претставените шеесетина дела, од кои најстарото датира од 1953 година, значи од онаа кога ја заврши Академијата во Загреб, ја илустрираат горната констатација. Тоа се, главно, пејзажи и портрети на помалку таинствени атмосфери, со доминантна темна гама, со тенденција да се допрат елементите на кубизмот со редукција на мотивите. Но, станува збор за кратка фраза што, се чини, на Куновски ќе му користи само за определени композициски зафати во подоцнежните дела, додека не искажа некои поефектни искуства.

Надреалистичкиот тренд во нашата земја заинтригира, не без причина, цели генерации сликари, така што и кај Куновски – делата од 1956 година – почнува да се насетува такво доживување, навистина внимателно и сѐ уште како во дилема што набргу ќе исчезне. Тој, најнапред речиси исцело се определува за фигура ослободувајќи ја од внатрешната,

психолошка драматика; палетата се отвори со спектар на посветли тонови, се редуцира поранешната полифона гама; но, уште за подолго време, остануваат посилни кубистичките сигнали. Првите „целосно надреалистички" остварувања во кои наоѓале не само ликовно естетски, туку и определен философски став, спаѓаат во циклусот „Портрети и маски", чија интонација, веројатно, е реализирана под опсесивниот впечаток од поезијата на Славко Јаневски.

Токму оваа фаза, како што се чини, е најсилна во опусот на Спасе Куновски. Авторот во неа ги распрсна сите болки на своите барања, речиси параноично сакаше да ги реши сите свои творечки дилеми. Фигурите и маските навестуваат интересен цртач кој допрва треба да го каже својот силен збор, а позадината - често како место на психолошкото дејствување сугерира сезановски простори: пејзаж сведен во свои елементарни контури.

Но, наместо потоа да тргне понатаму, Куновски, можеби под впечаток од низа позитивни судови и рецензии, а можеби и од други причини, застанува и главно третира низа идентични варијанти на кои им недостасува инспиративен преттекст доближувајќи го своето сликарство кон своевидниот облик на карикатурална креација. И фигурите, и просторите зад нив останаа без онаа драматична атмосфера што на неговите дела им даваше исклучително квалитетен контрапункт, останаа без свој валер на таинственоста којашто, дури и најобичните илустрации на навидум банална содржина, ги доведуваше до интересен артизам. Фигурите, уште еднаш да ги споменеме, стануваат наеднаш цел на самите себе, а во композицијата на сликата, свртеноста кон Магритовиот третман не донесува никаква свежина. Накратко, тоа и е интезивно компилативна фаза (Де Кирико, Кара - главно), без посилна индивидуална самостојност,

Недостиг на поинтересни мотиви, па – од таа причина - и нивната мултипликација, колористичката ограниченост, несигурната линија и желбата по секоја цена да се задржи „надреалистичкиот штимунг", се разбира, не можеа да дадат поквалитетен плод.

Но, би требало да се потцрта дека и покрај наброените запазувања, ретроспективната изложба на Спасе Куновски донесува и дела што сигурно спаѓаат во антологијата на надреализмот кај нас, дела со силен авторски печат. Стагнацијата во подоцнежната фаза можеби е сепак преодно интермецо во кое има моментни одблесоци, но таа е секако симптоматична и предупредува. Да се совлада, за Куновски значи многу повеќе, повеќе отколку што се чини во првиот миг.

Ефтим Клетников, *Фантазмагорични сновиденија, Монографско-јубилејна изложба, Музеј на современата уметност, Скопје*, Млад борец, 1.2.1977

Спасе Куноски е присутен цели двеипол децении во нашиот ликовен простор, од почетокот на педесеттите години до денес важејќи, според многу, сè уште за суверен бард на надреалистичкиот сликарски израз кај нас. Монографско-јубилејната изложба во Музејот на современата уметност во Скопје што содржи над сто дела дава можност да ги согледаме во попрецизно светло светот и физиономијата на ова сликарство.

Исклучувајќи ги сликите, цртежите и монотипиите од најраната фаза на уметникот, каде што истиот, по потрага по својот сликарски идентитет, се движи од импресионизмот и експресионизмот до кубизмот, палетата на Спасе Куноски подоцна ќе биде исклучиво сосредоточена врз откриениот надреален свет на фантазмагорични сновиденија.

Но, тоа е надреализам, пред сè, најмногу по сугестиите и атмосферата, по она што се дефинира како „изместена реалност". Инаку, по строгата редукција на елементите, по нивното „безмилосно" варирање и упорно инсистирање истите да претставуваат доминанти што ќе ги поттикнуваат асоцијациите и ќе го сугерираат имагинарниот свет на платната по нивната статична, речиси патетичка поставеност, тоа е симболистичко. Тука се, пред сè, маските и плашилата, чадорот, јажето за сушење облека и штипките. Тоа се доминантните симболички реквизити што ги користи сликарот. Во поголемиот број случаи, нив ги придружува деформирана човечка фигура, која обично е само напукната, шуплива глинена кукла, сугерирајќи ги на тој начин стравот и осаменоста, апсурдноста и неможноста за егзистенцијата. Сцените се морбидни, поставени во пуст простор на студеникав пејсаж во кој предградието е осамено. Присутна е само тишината, како заледено метафизичко ехо. Како во сликите на Де Кирико, таа избива од сите агли и се заканува со својата скриена агресивност. Таков, тој екстериер, прекриен со бледи полусенки и студена месечева светлина, нè потсетува на оној грозно невин пејсаж во „Процесот" на Кафка, во кој така страшно настрадува Јозеф К.

Светот во сликарството на Спасе Куноски е свет на мачна атмосфера, без топлина и радост. Платната како да се сликани точно во некој полноќен куклен театар на сеништа. Фатени се најтрагичните сцени и во мигот заледени, како фрагменти, како сликарски ракопис на црната гротеска на егзистенцијата. И динамиката ја нема, секакво движење исчезнало пред немилосрдното око на сликарот, коешто во сета „магла" на надреалното, сепак ја бара и почитува јасноста и до стерилност пречистена глетка. Статични, сцените се повторуваат, дисциплинирано варираат со константните симболи што ги избрал како оска уметникот, стегајќи го на тој начин, премногу, асоцијативниот и филозофски круг на светот во своето сликарство.

Владимир Величковски, *Надреално во стварното, Кон изложбата на Спасе Куноски, во Центарот за култура и информации во Скопје*, Нова Македонија, 27.4.1994

Реализирана е изложба како ретроспективен преглед на дела од Спасе Куноски (1929-1978), основоположник на надреално-фантастичното сликарство во повоениот раз-

вој на македонската уметност. Неговиот препознатлив стил изградуван е врз класичната магиско-реалистична и надреална школа (М. Станчиќ и Р. Магрит). Тоа значи дека Куноски негува еден класичен приод и го следи сопствениот ритам на сталожено промислување, кое речиси нема допирни точки со првиот „глас на автоматизам“, ниту со гласното хазардерско онирично претставување. Во неговото сликарство нема афектирање, туку превладуваат „прецизните страсти“, тишината и поетското изразување на тајновитото. Куноски умеел на обичниот предмет да му даде необична изразност, да го изнедри чудесното од неочекуваниот спој на елементите. Неговата „уметност на сонот“ го претпочита „предметот од стварноста“, преобразен и онеобичен со класични изразни стедства и јасна сликарска визија. Тоа подразбира распоред на предметите и куклестите фигури, прецизно градење на светло-темните партии и просторна илузија, со еден карактеристичен лајтмотив - облачиња и маглини кои се појавуваат од неочекувани места и ја создаваат сугестијата на тајновитото.

Тоа е ноебичен спој на имагинарното и реалното, во кој не егзистираат чудовишта ниту материјални измислици, туку надреално-фантастичното извршува „упадок“ внатре во стварноста, визуелно препознатлива и предметна, која станува преобразена и чудесна. Ненаметливо е, но забележително дека постојат две сфери; една стварносна (фигури и ликови, простор, предмети) и друга вметната, надреално-фантастична. Извршено е испреплетување и строго поместување на стварноста кон необичното, тајновитото, со модификација на составните елементи и на формата на нивното меѓусебно дејствување. Во некои дела тоа спојување или неочекувано сретнување на разнородни нешта е извршено на бaнален начин или, пак, претенциозно, со забележливи слабости во цртежот (обликување рака итн). Меѓутоа, делото на Спасе Куноски, низ своите најрепрезентативни остварувања, останува едно од трајните вредности на современата македонска уметност, од значење и на еден поширок простор на надреално-фантастичното сликарство.

Влада Урошевиќ, *Плодови на доследноста*, 7.5.1967, Нова Македонија

На првата самостојна изложба на Спасе Куноски, приредена во 1956 година во просториите на Друштвото на писателите, беше изложена една графика која носеше наслов „Есен“. На неа, меѓу оголените гранки на дрвјата што се шират како некакви коцкести прсти, чекори една жена. Погледот на неа е фрлен одозгора: фрлајќи ги своите издолжени сенки, дрвјата се надвиснуваат врз осамената фигура со закана; се чини како некоја невидлива опасност да ја демне осамената минувачка. Врз оголениот пејзаж лежи некакво чудно претчувство и страв.

Од таа графика, во која веќе се набележани речиси сите важни елементи на идниот сликарски развој на Куноски, почнува навлегувањето на овој сликар во една област која тој упорно и стрпливо ќе ја истражува со години: областа на „метафизичкото сликарство“.

Денес, на неговата самостојна изложба, приредена во салонот на Музејот на современата уметност, ние сме присутни на плодовите на оваа доследност: Куноски имаше трпение и смелост, упорност и творечка сигурност да оди без лутања и без предомислувања по еден пат по кој беше убеден дека е предодреден за неговата творечка натура. Највисоките резултати, постигнати на последната етапа на овој пат, во неколкуте изминати години, се пред нас.

Сликарството на Куноски, како што веќе рековме, спаѓа во мошне распространетата школа на „метафизичкото сликарство“. Во сликарството на Куноски ги среќаваме одликите што ги манифестираат во своите дела останатите претставници на школата: и тука постои „веристичка прецизност во нестварен простор“, како што вели Ото Бихали Мерин, по повод на еден друг сликар од оваа насока), и тука „извонредната прецизност на деталите доведува до една нова реалност“ (како што вели Жак Ласен зборувајќи за родоначалникот на ова сликарство – Џорџо де Кирико) и тука „вистинскиот реализам се состои во покажување чудни радости што повикот ги сокрива под чергата и ни попречува да ги видиме“ (како, пак по повод на Кирико, пишува Жан Кокто). Но, секако би погрешиле кога одликите на ова сликарство наполно би ги изедначиле со принципите на школата. Тргнувајќи од основните поставки на овој вид сликарство, Куноски го гради својот стил врз едно мошне лично доживување на светот, му дава еден мошне индивидуализиран призвук, создава една визија чија автохтоност е очигледна.

Оној вид на доживувањето на светот, кој можеше да се види на графиката под наслов „Есен“ на првата самостојна изложба на Куноски пред повеќе од десет години, на втората самостојна изложба овој уметник исцело доминира. Осамената човечка фигура во просторот и понатаму е главна преокупација на Куноски: просторот, со карактеристичниот рамен хоризонт, се шири околу фигурата која често е единствена вертикала, потцртувајќи ја со својата неограниченост и израмнетост оголеноста на човекот кој стои среде него, сугерирајќи ја неговата осаменост и загрозеност. Куноски е сликар на осаменоста, на стравот: фигурите од неговите платна стојат во еден миг на исчекување кој како да претходи на некоја катаклизма. Од целата ситуација избива јасна претстава дека не може ништо да се стори во одбрана од неа; сè е замрзнато во нултата точка на имобилноста. Некаде, пак, тоа е миг по катастрофата: природна, земјотресна (со очигледни асоцијации на скопската, како на онаа негова слика каде што во жените што готват на отворен простор може да ги препознаеме глетките од летот 1963) или некаква фантастична, сè уште невидена, можеби атомска, по која не остануваат никакви траги од животот, оставен еден дречлив, шарен, а сепак црно-хуморен, ироничен петел кој шета низ една од овие слики покрај ѕидовите што сè уште чадат.

Иронијата и црниот хумор се неразделни елементи на ова сликарство: присутни сме истовремено на една катастрофа, но трагите што останале по неа се толку гротескни што место високиот патос во нас се згрчува една сардонична насмевка. Неочекуваниот спој на предметите, нивните неочекувани

односи што одеднаш искрснуваат на платното раководени се несомнено од едно хуморно чувство, но и од една потреба кај гледачите да се предизвика „потајно и плодно неспокојство“ за кое зборува Жак Ласен. Катастрофата е навистина стравична, но човекот е нејзиниот виновник и тој самиот си ја има избрано таа судбина, како да велат овие слики. Всушност, судбината на човекот тука е дадена мошне посредно: дури и вистинска човечка фигура е мошне ретка на овие слики. Место неа тука владее нејзиниот предвид, она што ја заменува: маска, плашило, кројачки манекен, кип. Тоа е само остаток од човекот, човек отуѓен од својата сопствена природа, бедна замена на неговиот лик. Сликите на Куноски се смеат врз склоноста на овој век кон идолатрија, се подбиваат со двојноста на човекот, со неговата надворешна обвивка која честопати се заканува да го заземе примарното место во рангирањето на вредностите. На една од сликите, среде простор во кој забележуваме траги на урнување, седи чудно друштво: метален кип од чијашто скршена глава наѕирнува празнината, и плашило врз чии партали и сламени чкулки стои една речиси жива глава. И двете фигури се претставени на homo duplex: празни лушпи останати по заминувањето на душата. И конечно, на некои слики се јавува череп: таа последна, напразна замена на вистински човечки лик.

Сликите на Куноски се слики од тешки соништа; нивната логика е логика на соништата. Пловејќи низ високите области на фантастиката, овие слики се истовремено на еден извонреден начин и нестварни, и препознатливи. Магијата на непредвиденото и мистеријата на насетеното ги мешаат во нив своите таинствени закони и невидливи нишки. Како резултат на тоа мешање, тие треперат во една неизречлива флуидна состојба помеѓу реалноста и привидот. Некои од нив, остварени со извонреден спој на поетското чувство и сликарската вештина, може да стојат во секој антологиски избор на современото македонско сликарство, во секој негов – имагинарен или не – музеј.

Бранимир Станојевиќ, *Универзална животна тема. Ретроспективна изложба на сликарот Спасе Куновски во српскиот Музеј на современата уметност*, Борба, Београд, 19.01.1978

Негостоприливото сино на платната на Куновски не е ништо друго, туку секогаш далечните хоризонти и немоќниот страв на човекот или детето загледано во нив. Можеби тоа не би била вистината ако на истите платна не се присутни човечки фигури оттргнати од сè освен од страв и патење, освен бесмислените празнини или рамнодушноста својствена за животот на побегнатите луѓе. Но, веднаш во нив се пронаоѓа човекољубието на Куноски. Отстранувајќи го човекот од сите моменти, тој го оголува до крајни можни граници и пред нас се луѓе, нашите предци, загледани во пространство кое допрва треба да се освојува. Се останало да биде сведено на маски? Форма која ништо не ни укажува, но ни дава можност да размислуваме, да очекуваме, во нив да се препознаеме.

Средбата со ново платно е средба со секогаш празните куќи во позадината на сликата, со развеани човечки судбини, понекогаш со логорски жици, со тема која секогаш одѕвонува едно свое време, минато или сегашно, во секој набљудувач.

Врзан за својот крај, во него пронаоѓа тешки печалбарски теми, опустошени домови, урнатини, ги пренесува на платното и тие тука остануваат засекогаш како најубави и најстрашни докази на поминатите времиња и на времето кое допрва треба да биде или да дојде, давајќи му една универзална димензија, сфатлива во секоја доба.

Куновски е еден од првите македонски сликари што се приклучил на европските творечки текови. Толку е поголем неговиот придонес за развој на современото македонско сликарство и за неговата афирмација надвор од Македонија и надвор од Југославија.

С., *Млади современици - Спасе Куновски*, Млад борец, 25.03.1955

Убаво е да се најдеш понекогаш на улицата во еден интимен разговор што те тера да осетиш топлина на едно творење. Една твоја позната топлина да сетиш во другиот. Едни твои длабоко скриени мисли и доживувања да најдеш во зборовите на другиот. Убаво е тоа можеби повеќе затоа што сеќаваш дека не си сам. И дека и другиот не е сам. Така го сретнав и така и го сетив и овој млад висок човек, овој познаник од сеќавањата што можат да бидат и ладни и од поздравите на улицата што можат да бидат одминати и заборавени. Така го сретнав едно попладне кога беше светлината не толку добра, но кога се наѕираше оваа наша пролет.Така го сретнав неодамна деновиве, кога оваа пролет зема да ги испраќа во попладнињата своите први забележливи весници.

А после бевме во една соба натрупана со платна и пред мене зборовите се престоруваа во слики, многу слики во масло, монотипии, скици, графики и пак масла, многу масла и многу убави масла. И сето тоа подредено во еден развиток, во еден поминат пат, кој не е само насетен, но и добро запознат. Зборовите се престоруваа во овие прекрасни две платна на калуѓерките, во актовите и балерините во пејзажите, во боите што знаат да бидат понекогаш така ѓаволски расприкажани.

Тогаш не се прашував зошто од сето тоа ние имаме видено толку малку. Или подобро, немаме видено речиси ништо. Ништо освен една слика на изложбата на Друштвото на ликовните уметници, а сме чуле една вест од Дубровник, од изложбата на „Летните игри“, дека овој млад човек знае што прави. Не се прашував затоа што знаев дека наскоро, можеби уште идната есен, кога ќе биде слободен зашто сега е војник, ќе можеме да отидеме на неговата изложба што му е речиси готова.

Потоа пред нас платната си живееја со она свое тивко зборување, а тој се враќаше на школувањето во Загреб. Спомени како секои спомени. Добри. Многу добри. Но и работни, Се гледа дека му е по малку мака што не е на „специјалката“ во Загреб. Но, има причини кои....

Не сакав да поставувам, прашања. Тие ќе ме направеа новинар со задача. Ќе престанев да бидам другар. А не беше ни

потребно. Сè што ми требаше го слушав крај убавите платна што живееа во тесната натрупана собичка и беа така тихо расприкажани.

„Знаеш што? - зборуваше Спасе. - Ние тука да сликаме. Критичарите нека подредуваат"

И навистина слика овој младич, мислев . Навистина знае што сака, мислев.

„Светот е полн со загатки што треба да ги одгатнуваме секогаш, на секој чекор", зборуваше тој. „Немам ништо против модерното и современето. Но, гледаш како почнаа, ‚Овие портрети' (гледав, ‚Портретите' имаа една одлична наративна определеност). „Но, не го сакам оној краен солидаризам или астратизам, кој со своите измислени апсолутно нови форми, оди до негација не само на секоја илузија за реалната предметност, туку и на секоја емотивна содржина". Само ‚слободните облици' како такви би требало да го оправдуваат своето постоење".

А после:

„Еден од историчарите на уметноста одлично ја формулирал суштината на творењето како однос на творецот спрема стварноста која решава. Добро кажано..."

И после:

„Понекогаш многу го сакам мислењето на јавноста. Понекогаш сум по малку нетрпелив кога мислам дека се уште далеку есента и мојата изложба. За мене тоа ќе биде одговор на сè. Но, ќе биде, ќе си дојдам од војска и ќе биде сè. Ќе настапам со она што ќе ценам дека е целосно завршено. Со она што најмногу го сакам".

После во собичката беше мрак. Сликите некаде во мракот си продолжуваа да си зборуваат со оној хармоничен јазик, тоа го знаевме двајцата, но не ги слушавме. Потоа улиците беа бучни, вечерни, а разговорите мораше да имаат еднаш крај. Русиот млад човек замина по улиците забрзано,а јас бев задоволен од средбата и чекорев полека. Мислев на онаа средба што ќе ни ја подготви тој наесен.

Димитар Кондовски, *Изложбата на Спасе Куновски*, Нова Македонија, 16.09.1956

Макар и млад, како по години, така и по сликарски стаж, Спасе Куновски не е непознат на нашата публика. Неговите настапи на есенските изложби на ДЛУМ и на III и IV Сојузни изложби беа забележани и пофално оценети.

Овојпат Куновски се јавува самостојно со творби настанати во релативно краток временски простор - од свршувањето на Загрепската академија во 1953 година, со скромна цел да го прикаже пред јавноста оној интимен, најмачен дел во процесот на формирањето на еден уметник, а имено периодот на осамостојување, на ослободување од академските стеги и вкалапеноста. Во овие неколку мачни години пред младиот и неопитен сликар се простира неговата професионална иднина во безброј распаќа што водат кон вистински цели, но кои исто така и одведуваат од нив.

Во тој лавиринт Куновски навлегол смело, но и претпазливо, однесувајќи се енклитички кон испробаните формули. Тој цврсто се потпира на одреден „освоен" пункт и не уривајќи ги мостовите зад себе, држејќи постојана врска со постигнатите резултати, смело зачекорува кон нови истражувања и нови освојувања.

Поради таа парцијалност ни се чини дека е неповрзан и нехомоген, но во точниот хронолошки редослед неговите барања се остваруваат по една определена угорна линија што се движи полека, но точно кон определена цел , а чија трага лесно можеме да ја следиме по растоварувањето и ослободувањето од сето она што веќе отслужило и не придонесува за понатамошното движење. Тие траги водат точно од совладаната строгост на реализмот преку импресионистичките разиграности врз еруптивноста на експресионизмот, до суровата и робусна декоративност на Пол Гоген, со постојана присутност на еден интензивен фовистички призвук. Оттаму, Куновски ослободен и прочистен, со платен данок кон традицијата, започнува да го следи сопствениот пулс.

Убавината на тој пат се совладувањата на одредени проблеми, орнаментирани со заокружени резултати, од кои секој поединечно преставува самостојно остварување во континуитетот.

Во димензиите на тој сложен и комплициран процес, присутноста на авторот е евидентна. Ликовната материја, нејзината транспозиција во дадените насоки, го носи видливо одреденото сакање и внатрешниот ракопис на Куновски.

Тој е секаде свесно присутен, макар и не секојпат доследен. Резултантен е, но со своја одредена и лична физиономија. Таа физиономија ја препознаваме уште во уводниот дел, во среќавањето со целокупноста на неговата персонификација - во неговиот „Автопортерт" и без оглед на надворешните менувања, нејзината постојана присутност ја чувствуваме во внатрешната автентичност на неговиот однос кон светот.

Во потрага по израз, Куновски никогаш не го губи тој однос, кој најцелосно се манифестира во неговото интересирање за човекот со неговата многустрасност, и покрај тоа што е премногу имплицитен во тој однос. Неоспорно е дека токму таа имплицитност му овозможува поголема слобода во упростувањето на формите, со што Куновски наместа вешто се служи со резултатите на Сер. Геометризираната упростеност на фигурите во одредени колористички форми е токму оваа поента што Куновски го ослободува од описност и подреденост на материјата и му укажува на едно ново подрачје на ликовни истражувања, наше, современо.

Наместо на онаа разулавена слобода, која порано беше цел самата за себеси, се роди една нова, самосвесна слобода на поредок и рационалност.

Таа слобода се јави во сите компоненти на изразот - и по форма, и по боја, следствено и по содржина. Палетата на неговите преокупации хроматично се збогати во созвучје на една доследно дотерана полифоност.

Ова е неговиот пат, прикажан со оваа изложба, точно одреден и распореден по централната нишка што води од „Автопортретот" до дефинитивниот приморски пејзаж „Мало пристаниште", со што изгледа дека Куновски го затвори кругот - се најде себеси.

Поради сето ова, неговата изложба има една специфична

чар, која ни ветува и го пробива нашиот интерес за неговите идни постапки.

К. Гавриш, *Сликарството на Спасе Куновски, Доживување на судирот ГРАД – ЧОВЕК*, Нова Македонија, 1961

Да говорам за себе, за моето сликарство?....Но дали ќе умеам да кажам нешто повеќе одошто тоа го велат сликите? Јас сум сликар и моите платна говорат место мене. Јас сум тука за да сликам. За сликарите говорат, ги објаснуваат ликовни критичари. Тоа е нивна работа...

Тие ме подредуваат меѓу сликарите на магичниот реализам. Наоѓаат надреалистични ноти. Велат дека мојот надреализам е класичен... Дали имаат право? Не сакам за тоа да судам... Кога сликам, воопшто не мислам на никакви правци и подредувања каде таа моја слика припаѓа. Сакам само да направам добра слика...

Така ни одговори Спасе Куновски на нашата молба да го интервјуиравме за рубриката „Средување со уметници". Тогаш ги прелиставме критиките за него и направивме „интервју" со ликовните критичари кои во последниве четири години пишувале за неговото сликарство; се задржавме на искажувањата на Раде Предиќ, Деполо Путар, Борис Петковски, Протиќ, Милошевиќ, Лазар Трифуновиќ, Поповиќ, Катерина Амброзиќ, Иво Фрол...

Првото прашање за кое побаравме одговор беше: Што велат критичарите за личниот израз на Куновски ? Еве ги нивните одговори...

Куновски непосредно се истакнува во генерацијата на младите ... Како личност денес е одреден и сигурен.

Созревањето на неговиот извонредно личен израз се развива во правец на поетскиот, магичен реализам.

Останувајќи и емотивно поврзан со еден лирски, симболично и филозофски интониран надреализам, Куновски никогаш не ја губи врската со едно индивидуално користено фигуративно сликарство.

Во неговите занимливо градени надреалистички слики може да се најдат извесни странски асоцијации, но нив ги обојува една посебна поезија нијансирана со усет за тон и смисла за фактура. А каде го подредуваат сликарството на Куновски и што откриваат за него?

По својот сликарски став, по својата филозофија и сфаќањето на нејзините основни вредности, а особено по својот стоички однос кон нетрајноста на животот, кон неговата релативност, изгубеност, судбинска неминовност и произволност и една горчлива поетичност со која го проникнува и го загрнува своето ликовно дело, Спасе Куновски е во извесна смисла македонскиот Ступица. Неговите звучно обоени платна поседуваат и едни далечни, дискретно навестени, надреалистични односи, многу драматични творби, им дава посебна чар.

Неговите дела се исполнети со мисловност и со некаква топлина на емоцијата, кои се вистински..Тие остануваат во нас како одекнувања што нема брзо да минат.

Тој привлекува со неочекуваноста на својата визија, со смелоста на својата метафора. Се движи во просторот помеѓу надреализмот и магичниот реализам.

Во власт на некакви потсвесни визии, секогаш на границата од соништата и јавето, натопени со таинствени иреални штимунзи, тој е и поетичен, и длабок во исто време.

Неговото сликарство навлегува во сферата на еден преобразен реализам префрлен од другата страна на границата на стварното и поетизиран до таа мера што Куновски со тоа веќе мораме да го подредиме во онаа кај нас сè уште малубројна група, која во таканаречениот магичен реализам гледа за себе најдобра можност сликарството да го здружи со оној вид психологија чии корени се во човековата потсвест.

Неговите мотиви произлегуваат од субјективното доживување на судирот, градот и луѓето....Со префинетото чувство за простор во кој низ необичните диспропорции на архитектурата и личноста сугерира некои психолошки состојби, тој нашол и соодветна драматичност на осветлување и контрасти на тоналитетот. За носталгичен човек што ги наоѓа сликите од Куновски, тагата и осаменоста често ја бојат нивната атмосфера... Тие не можат да останат рамнодушни пред поезијата што живее во тој негов свет на тажни и трагични кловнови, кукли и луѓе осамени во ноќните простори во кои невидливата месечина од мракот извлекува остри контури на понекој ѕид, куќа, меки линии, далечни брегови, отпадоци на животот, скршени ќумбиња. Тоа се платна кои привлекуваат најтрајно внимание. Пред нив се стои и се размислува.

Не побаравме приказни на неговата графика. Иако постигнал многу добри резултати во графиката, Куновски во последните години работи повеќе масло. На многубројните изложби на кои учествува по 1953 година, кога дипломирал на Академијата за ликовна уметност во Загреб, тој три пати излагал графика. На крајот да го дадеме и овој податок; во ателјето на Куновски не можат да се најдат многу сликиповеќето се продадени и се наоѓаат и во Загреб и Белград, во Цетиње, во разни галерии и државни установи, во Уметничката галерија во Скопје и така натаму. Дниве две негови слики патуваат во една приватна галерија во Сао Паоло. Сопственикот на галеријата ги видел експонатите на Куновски на Првото југословенско триенале во Белград и дошол во Скопје за да се запознае со уметникот и откупи нешто за себе....

Логор, 1960
Масло на платно, 82 x 111
Camp, 1960
Oil on canvas, 82 x 111

Минато, 1961
Масло на платно, 60 x 76
Past, 1961
Oil on canvas, 60 x 76

Кукли-композиција, 1962
Масло на платно, 60 x 70
Doll – Composition, 1962
Oil on canvas, 60 x 70

Композиција – Страв, 1961
Масло на платно, 110 x 149
Composition - Fear, 1961
Oil on canvas, 110 x 149

Маски, 1961
Масло на платно, 82 x 112
Masks, 1961
Oil on canvas, 82 x 112

Кловн, 1962
Масло на платно, 112 x 82
Clown, 1962
Oil on canvas, 112 x 82

Кловн, 1960
Масло на платно, 110 x 81
Clown, 1960
Oil on canvas, 110 x 81

Мртва природа, 1962
Масло на платно, 150 x 112
Still Life, 1962
Oil on canvas, 150 x 112

Трагичен символ, 1967
Масло на платно, 93 x 66,5
Tragic Symbol, 1967
Oil on canvas, 93 x 66.5

Маски, 1964
Масло на платно, 64,5 x 75
Masks, 1964
Oil on canvas, 64.5 x 75

Маски, 1966
Масло на платно, 76 x 55
Masks, 1966
Oil on canvas, 76 x 55

Маска, 1963
Масло на платно, 69,5 x 63
Mask, 1963
Oil on canvas, 69.5 x 63

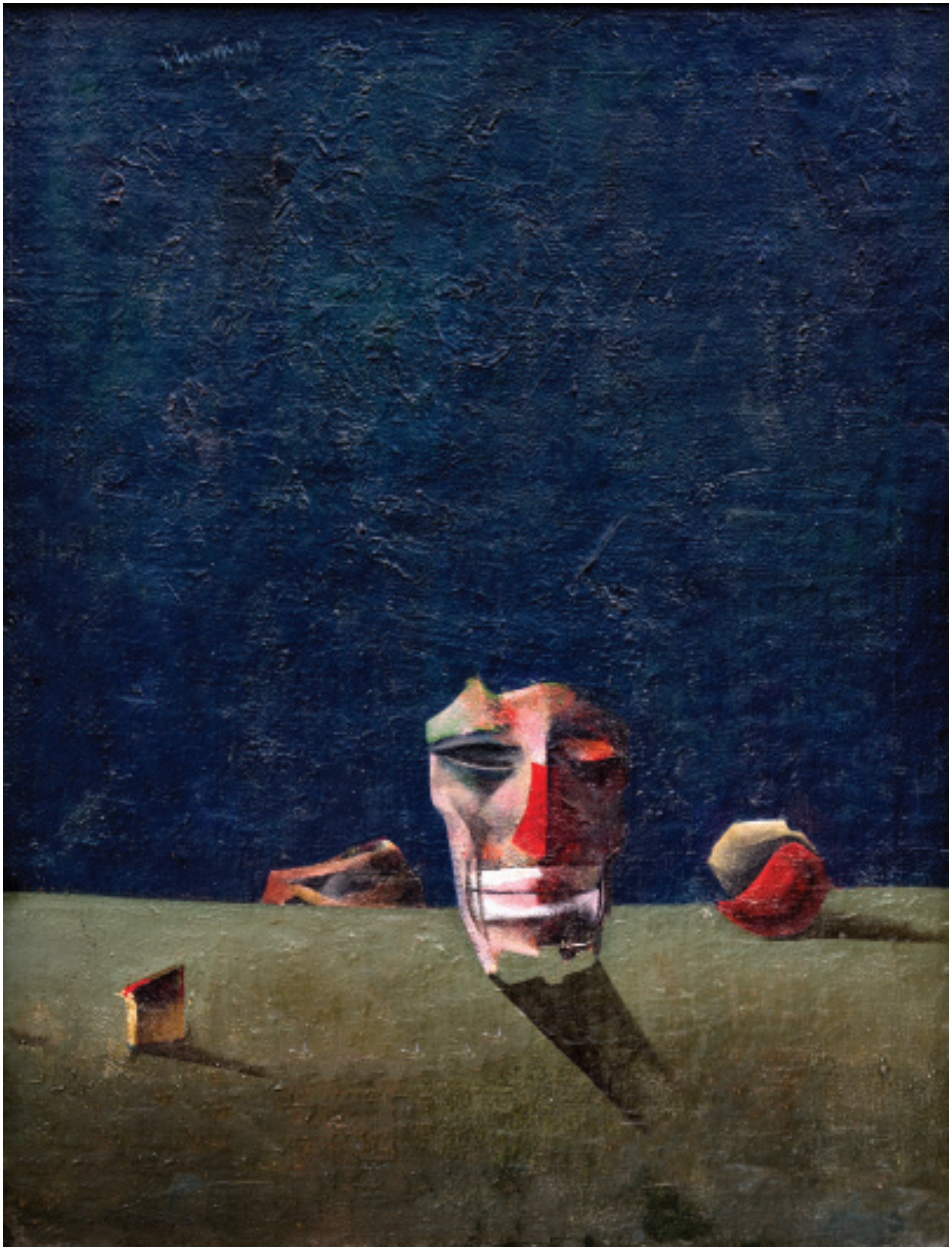

Композиција, 1962
Масло на платно, 110 x 148
Composition, 1962
Oil on canvas, 110 x 148

Минато, 1966
Масло на платно, 112 x 79
Past, 1966
Oil on canvas, 112 x 79

Метафизичка носталгија, 1967
Масло на платно, 76 x 101
Metaphysical Nostalgia, 1967
Oil on canvas, 76 x 101

Археологија на една катастрофа, 1965
Масло на платно, 113 x 147
Archeology of a Catastrophe, 1965
Oil on canvas, 113 x 147

Столб на страданијата, 1966
Масло на платно, 58,5 x 42,5
Pillar of Sufferings, 1966
Oil on canvas, 58.5 x 42.5

Призрачни раце, 1967
Масло на платно, 75 x 101
Ghostly Hands, 1967
Oil on canvas, 75 x 101

Апсурден портрет., 1969
Масло на платно, 80 x 102
Absurde portrait, 1969
Oil on canvas, 80 x 102

Портрет на илузионист, 1967
Масло на платно, 80 x 112
Portrait of an Illusionist, 1967
Oil on canvas, 80 x 112

Ирационален профил (Портрет), 1967
Масло на платно, 45 x 32,5
Irrational Profile, 1967
Oil on canvas, 32 x 45

Биланс, 1966
Масло на платно, 93 x 66,5
Balance, 1966
Oil on canvas, 93 x 66.5

Апсурден идол, 1967
Масло на платно, 93 x 66,5
Absurd Idol, 1967
Oil on canvas, 93 x 66.5

Страшило, 1966
Масло на платно, 42 x 59
Scarecrow, 1966
Oil on canvas, 42 x 59

Безизлезност, 1967
Масло на платно, 71 x 70
Hopelessness, 1967
Oil on canvas, 71 x 70

Ден после земјотресот (26 јули 1963), 1970
Масло на платно, 82 x 102
The Day after the Earthquake (26 July 1963), 1970
Oil on canvas, 82 x 102

Мртва природа, 1976
Масло на платно, 38 x 50
Still Life, 1976
Oil on canvas, 38 x 50

Кукла, 1974
Масло на платно, 75 x 65
Doll, 1974
Oil on canvas, 75 x 65

Без наслов
Масло на платно, 64 x 64
Untitled
Oil on canvas, 64 x 64

Обесчестени цветови, 1971
Масло на платно, 80 x 112
Ravished Flowers, 1971
Oil on canvas, 80 x 112

Портрет, 1968/69
Масло на платно, 112 x 150
Portrait, 1968/1969
Oil on canvas, 112 x 150

Простор, 1971
Масло на платно, 70 x 60
Space, 1971
Oil on canvas, 70 x 60

Спомен, 1975
Масло на платно, 65 x 75
Keepsake, 1975
Oil on canvas, 65 x 75

Страшило, 1971
Масло на платно, 56 x 42
Scarecrow, 1971
Oil on canvas, 56 x 42

Арлекин, 1975
Масло на платно, 27 x 36
Harlequin, 1975
Oil on canvas, 27 x 36

Јана I, 1974
Масло на платно, 27 x 35
Jana I, 1974
Oil on canvas, 27 x 35

Енигма за егзистенција, 1975
Масло на платно, 37 x 50
Enigma of Existence, 1975
Oil on canvas, 37 x 50

Портрет на окупаторот, 1969
Масло на платно, 101 x 74
Portrait of an Ocupier, 1969
Oil on canvas, 101 x 74

Помеѓу животот и смртта, 1973
Масло на платно, 130 x 90
Between Life and Death, 1973
Oil on canvas, 130 x 90

Портрет со чадор III, 1976
Масло на платно, 81,5 x 110
Portrait with Umbrella III, 1976
Oil on canvas, 81,5 x 110

Портрет со чадор II, 1973/74
Масло на платно, 110 x 81
Portrait with Umbrella II, 1973/1974
Oil on canvas, 110 x 81

Старец, 1977
Масло на платно, 76 x 100
Old Man, 1977
Oil on canvas, 76 x 100

Залуден предизвик, 1977
Масло на платно, 76 x 100
Vain Challenge, 1977
Oil on canvas, 76 x 100

Сликарски мантил, 1975
Масло на платно, 85 x 85
Painter’s Coat, 1975
Oil on canvas, 85 x 85

Соња, 1976
Масло на платно, 75 x 102
Sonja, 1976
Oil on canvas, 75 x 102

Портрет на С.К., 1974
Масло на платно, 50 x 50
Portrait of S.K., 1974
Oil on canvas, 50 x 50

Јана II, 1976
Масло на платно, 50 x 50
Jana II, 1976
Oil on canvas, 50 x 50

Портрет на војник, 1970
Масло и колаж на платно, 55 x 75
Portrait of a Soldier, 1970/1971
Oil on canvas, 55 x 75

Пчела, 1976
Масло на платно, 85 x 80
Bee, 1976
Oil on canvas, 85 x 80

Пикова дама, 1976
Масло на платно, 70 x 70
The Queen of Spades, 1976
Oil on canvas, 70 x 70

Автопортрет со цигара, 1975
Масло на платно, 80 x 102
Self-portrait with Cigarette, 1975
Oil on canvas, 80 x 102

Реминисценции на старецот, 1973/74
Масло на платно, 70 x 70
Reminiscence of the Old Man, 1973
Oil on canvas, 70 x 70

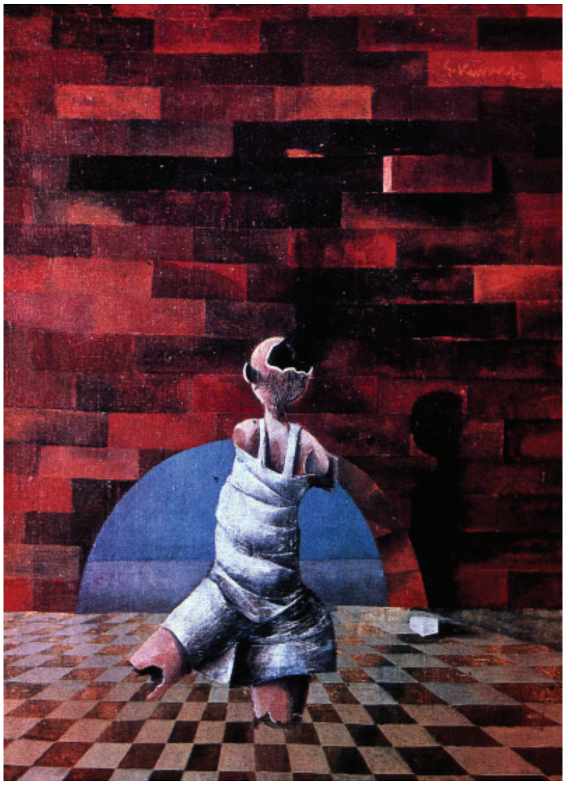

Игра на мртвата ваза, 1969/70
Масло на платно, 75 x 55
Game of the Dead Vase, 1969/1970
Oil on canvas, 75 x 55

И бол и бес, 1968/69
Масло на платно, 112 x 80
Both Pain and Anger, 1968/1969
Oil on canvas, 112 x 80

Апсурден акт, 1977
Масло на платно, 85 x 80
Absurd Nude, 1977
Oil on canvas, 85 x 80

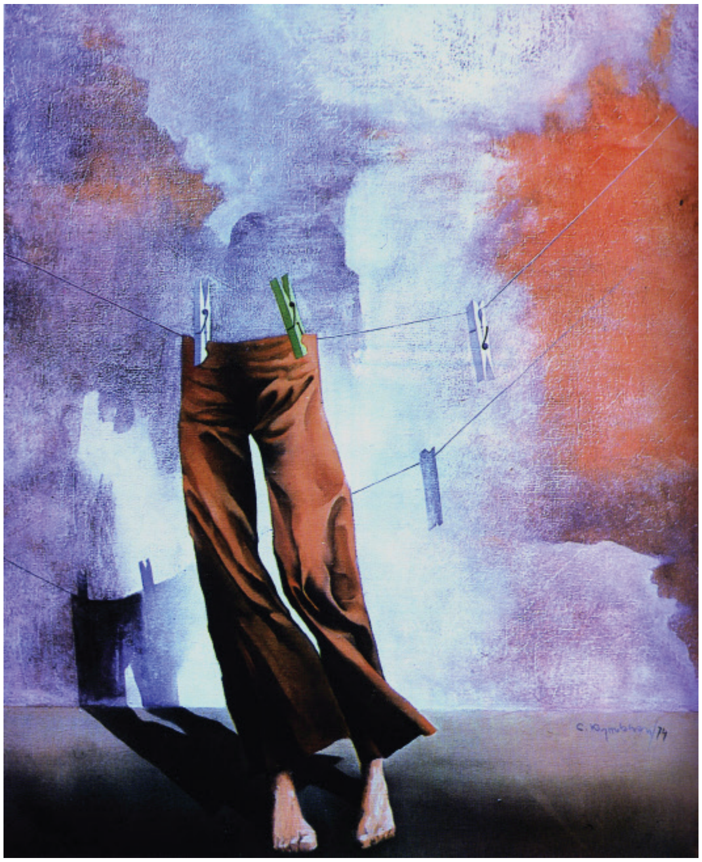

Игра со ветер, 1974
Масло на платно, 80 x 65
Playing with the Wind, 1974
Oil on canvas, 80 x 65

Портрет со чадор I, 1971
Масло на платно, 112 x 80
Portrait with an Umbrella I, 1971
Oil on canvas, 112 x 80

Македониум, 1977
(скица нарачана од МАНУ)
Масло на платно, 120 x 200
Makedonium, 1977
(Sketch commissioned by MASA-Skopje)
Oil on canvas, 120 x 200

БИОГРАФИЈА

Спасе Куновски, академски сликар

Роден е во Дебар на 24.9.1929 година. Дипломирал на Академијата за ликовни уметности во Загреб во 1953 година. Студиски престои имал во: Франција, Италија, Велика Британија, Шведска, Грција и др.
Член бил на ДЛУЈ, ДЛУМ и на ДЛУПУМ, како и на ликовната група „Мугри". Се занимавал со сликарство, опрема и илустрации на книги и со педагошка дејност. Работел како професор во средното училиште „Зефљуш Марку", а потоа и на Педагошкиот факултет во Скопје.
Неговите дела се наоѓаат во повеќе јавни институции: музеи, галерии и кај приватни лица во Скопје, Белград, Загреб, Љубљана, Подгорица, Сараево, Ниш, Битола, Струмица, Штип, Куманово, Рим, Милано, Венеција, Фиренца, Њукасл, Торонто, Варшава, Сао Паоло и др.
Неговите дела биле презентирани на десет самостојни изложби, а учествувал на многубројни групни изложби во земјата и во странство претставувајќи ја не само Македонија, туку и поранешна Југославија на многубројни значајни светски манифестации.
Починал во Скопје, 1978 година.

САМОСТОЈНИ ИЗЛОЖБИ

1956 Скопје, Клуб на пратеници
1957 Загреб, Заедничка изложба со Димитар Кондовски, Изложбен салон на УЛУХ
1960 Скопје, Заедничка изложба со Петар Мазев, Дом на ДСВР
1967 Скопје, Изложбен салон на Музејот на современата уметност, ул.„Ѓуро Салај"
1969 Ниш, Уметничка галерија при културниот центар
1970 Белград, Галерија при Домот на ЈНА
1971 Скопје, Уметничка галерија
1975 Загреб, Заедничка изложба со Боро Митриќески, Галерија „Форум"
1977 МСУ Скопје, Ретроспективно-монографска изложба – 25 години творештво
1995 КИЦ, Изложба на Спасе Куновски
2016 Скопје, Национална галерија на Македонија, Даут-пашин амам, ретроспективна изложба

ПОЗНАЧАЈНИ МОНУМЕНТАЛНИ ОСТВАРУВАЊА

1967 Изведува 4 големи слики во Железарницата во Скопје: „Панорама на Железарницата" (165 x 200), „Валалница" (200 x165), „Челичана" (200 x 165) и „Топилница" (165 x 200)
1969 Со сликарот Ванчо Ѓорѓиев изведува македонска розета во зграфито-техника на тема „братство-единство" под назив „Симбол на помошта" (70м2) во Домот на културата во Дебар
1972 Изведува композиција на тема „Февруарски поход на македонските бригади" (масло на платно, 3,10 x 5, 10 м) во Домот на ЈНА, Скопје
1973 Изведува композиција на тема „Февруарски поход" (масло на платно) во Домот на ЈНА, Белград
1977 Работи на изведбата на композицијата „Од минатото и денешнината на Македонија" во свечената сала на зградата на Македонската академија на науките и уметностите

НАГРАДИ И ОДЛИКУВАЊА

1961 Скопје, Октомвриска награда на СРМ за сликарство
1965 Со указ на Претседателот на Републиката, одликуван со орден за заслуги за народ со сребрен венец
1970 Скопје, Награда на Културно - просветната заедница на СРМ (по повод Месецот на книгата) за најдобро ликовно обликувана книга
1971 Скопје, II награда за сликарство на изложбата „Нашето историско минато во делата на македонските ликовни уметници"
1973 Белград, Награда „4 јули" за композицијата ,,Февруарскиот поход на партизанските бригади" во Домот на ЈНА, Скопје
1975 Сараево, Откупна награда на Собранието на град Сараево на VI изложба на СЛУЈ
1976 Скопје, Награда на МАНУ за ликовно решение на ѕидната површина во свечениот хол на зградата на МАНУ на тема ,,Од минатото и денешнината на Македонија"

ГРУПНИ ИЗЛОЖБИ

1954
Дубровник - Изложба на СЛЈУ, Уметничка галерија;
Загреб , Изложба на ДЛУМ, Уметнички павилјон, Зрињевац;
Љубљана, Изложба на ДЛУМ, Уметнички павилјон;
Скопје, IX изложба на ДЛУМ, Уметничка галерија;
Сараево, Изложба на ДЛУМ
1955
Кружна изложба на ДЛУМ низ Македонија;
Скопје , X јубилејна изложба на ДЛУМ, Уметничка галерија
1956
Љубљана, Изложба „Современа југословенска уметност" , Уметнички павилјон;
Скопје XI изложба на ДЛУМ, Уметничка галерија;
Белград, I изложба на Сојузот на ликовните уметници за применета уметност на Југославија
1957
Скопје, XII изложба на ДЛУМ, Уметничка галерија;
Скопје, I пролетна изложба на ДЛУМ, Уметничка галерија;
Скопје,Изложба на ДЛУПУМ,Уметнички павилјон
1957/58
Белград, Изложба на ДЛУМ, Уметнички павилјон
1958
Марибор, Изложба на ДЛУМ;
Скопје, III пролетна изложба на ДЛУМ, Уметнички павилјон;
Загреб, Изложба на ДЛУМ, Уметнички павилјон;
Кружна изложба на ДЛУМ низ Македонија
1959
Скопје, 15 години ликовно творештво во Македонија, Уметнички павилјон;
Скопје, Заедничка изложба, Велков - Куновски - Мазев, Дом на ДСВР;
Прага, Брно, Братислава, Будимпешта „Современата југословенска уметност";
Скопје, XIV изложба на ДЛУМ, Уметнички павилјон;
Титоград, Изложба на ДЛУМ, Уметнички павилјон
1960
Скопје, I изложба на групата „Мугри", Уметнички павилјон;
Скопје IV пролетна изложба на ДЛУМ, Уметнички павилјон Охрид, Битола, Прилеп, Нови Сад, Изложба на ДЛУМ
1961
Скопје, НОБ во творбите на ликовните уметници на Југославија, Уметничка галерија;
Белград, Современо југословенско сликарство и скулптура на младата генерација;
Белград, I триенале на ликовни уметности;
Белград, Саем , Хала III;
Белград, Изложба на групата „Мугри", Уметнички павилјон;
Прилеп, Изложба на ДЛУМ посветена на 20 годишнината од Народната револуција, Дом на ЈНА;
Скопје, Пролетна изложба на ДЛУМ, Уметнички павилјон
1962
Охрид, Заедничка изложба на Мазев, Мартиноски,Куновски и Митриќески, Работнички универзитет;
Белград, Ликовни уметници од Скопје (Ѓорѓиев, Мазев, Куновски, Митриќески), Дом на ЈНА;
Пожаревац, I југословенско биенале „Сон и фантазија", Уметничка галерија;
Дижон „Современа македонска уметност" - Exposition des Arts Contemporains en Macedoine, Cellier de Glairvaux;
Скопје, Македонски портрет на XIX и XX век, Уметничка галерија;
Белград, „Современа македонска уметност", Уметнички павилјон;
Скопје, XVII изложба на ДЛУМ, Уметнички павилјон;
Љубљана, Изложба на ДЛУМ
1963
Sao Paolo (Бразил) Изложба на дела од колекцијата на Алберт Билднер
Титоград, излжба на групата „Мугри";
Белград, Изложба на ДЛУМ, Уметнички павилјон;
Суботица, Изложба на ДЛУМ;
Струмица, Изложба на ДЛУМ;
Скопје, Изложба на ДЛУМ
1964
Белград, II југословенско триенале на ликовните уметности, Белградски саем Хала III;
Лондон, Изложба на македонската современа уметност, Изложбен павилјон на Југословенската туристичка агенција;
Брадфорд, Изложба на современата македонска уметност, Museum and Art Gallery;
Штип, Современа македонска уметност, Народен музеј (Безистен);
Скопје, Есенска изложба на ДЛУМ, Уметничка галерија;
Охрид, Современа југословенска уметност, Народен музеј, Галериско одделение;
Скопје, Пролетна изложба на ДЛУМ, Уметничка галерија;
Скопје, 10 македонски уметници-учесници на II триенале, Работнички дом 5
1965
Скопје, Изложба на ДЛУМ, Современа македонска уметност, Собрание на СРМ;
Скопје, Изложба на Тринаесетмината, Уметничка галерија;
Охрид, 10 современи македонски уметници, Уметничка галерија;
Рим, Уметноста во Македонија денес (Arte in Macedonia,oggi), Галерија Пенелопе;
Скопје, Пролетна изложба на ДЛУМ, Уметничка галерија;
Скопје, Скопје '63 низ ликовни дела, Градски музеј.
1966
Скопје, Подарени дела, Собрание на СРМ;
Торино, Современа македонска уметност, (Arte Macedone Contemporanea), Галерија Ботеро;
Чачак, IV меморијал на Надежда Петровиќ, Уметничка галерија;
Скопје, Изложба на дела од збирката ликовни дела од Галеријата на Работничкиот универзитет во Скопје, Центар за култура и информации;
Скопје, Есенска изложба на ДЛУМ, Уметничка галерија;
Велес, НОВ и револуцијата во делата на македонските ликовни уметници, Народен музеј.
1967
Белград, III триенале на југословенската ликовна уметност, Белградски саем, Хала III;
Скопје, Современи македонски уметници- актуелни тенденции, Работнички универзитет;
Куманово, Југословенски и странски уметници од колекцијата на МСУ, Скопје, Уметничка галерија;
Скопје, Изложба на ДЛУМ;
Варшава, Бидгошч, Вроцлав, Прага, Братислава - НОВ во делата на југословенските уметници.
1968
Чачак, V меморијал на Надежда Петровиќ, Уметничка галерија;
Александрија, VII медитеранско биенале, Музеј на модерната уметност;
Скопје, НОВ во делата на ликовните уметници од Југославија (од колекцијата на Домот на ЈНА од Белград), Центар за култура и информации;
Ниш, Крушевац и Риека - НОВ во делата на ликовните уметници на Југославија;
Загреб, НОВ во делата на ликовните уметници на Југославија, Уметнички павилјон;
Титоград, НОВ во делата на ликовните уметници на Југославија, Модерна галерија;
Цетиње, НОВ во делата на ликовните уметници, Плави Дворац;
1969
Белград, Современата македонска уметност, сликарство – скулптура -објекти, Музеј на современата уметност;
Сараево, Современата македонска уметност, сликарство - скулптура - објекти, Уметничка галерија;
Париз, Продажна изложба на југословенски сликари и вајари, Југословенски павилјон;
Загреб, Современа македонска уметност, сликарство – скултура – објекти, Модерна галерија;
Словен Градец, Ангажираната уметност во Југославија,Уметничка галерија;
Скопје, 25 години АСНОМ, Уметничка галерија
Истанбул, Современото македонско сликарство, Музеј на сликарството и скулптурата;
Анкара, Современото македонско сликарство;
Будимпешта, Дебрецин, Мишколц, Секешфехевар, НОВ во делата на

југословенските уметници;
Скопје,Изложба на ДЛУМ.
1970
Букурешт, Изложба од колекцијата на Галеријата при Домот на ЈНА, Белград;
Брашов, Изложба од колекцијата на Галеријата при Домот на ЈНА, Белград
Питешти, Изложба од колекцијата на Галеријата при Домот на ЈНА, Белград
Брисел, Југословенски сликари и скулптори
Ним (Франција), 10 македонски сликари (Dix peintres mecedonies), Музеј на ликовните уметности;
Шел (Франција), 10 македонски сликари, Културен центар на градот Шел;
Скопје, Македонски автопортрет, Центар за култура и информации;
Риека, НОВ во делата на ликовните уметници на Југославија, Салон на Домот на ЈНА;
Загреб, НОВ во делата на ликовните уметници на Југославија, Воено-технички центар;
Бања Лука, НОВ во делата на ликовните уметници, Уметничка галерија;
Осиек, НОВ во делата на ликовните уметници на Југославија, Уметничка галерија;
Винковци, НОВ во делата на ликовните уметници на Југославија, Уметничка галерија;
Скопје, Изложба на ДЛУМ, Уметничка галерија;
1971
Скопје, Делата на македонските ликовни уметници од колекцијата на МСУ, Скопје, Музеј на современата уметност;
Белград, III изложба на НОВ во делата на Ликовните уметници на Југославија, Галерија при Домот на ЈНА;
Гостивар, Изложба на ДЛУМ;
Скопје, XXVI изложба на ДЛУМ, Уметничка галерија;
Марибор, Изложба на дела од колекцијата на галеријата при Домот на ЈНА - Белград, Уметничка галерија;
Чачак, Изложба на дела од колекцијата на галеријата при Домот на ЈНА, Галерија „Надежда Петровиќ";
Вуковар,Изложба на дела од колекцијата на Галеријата при домот на ЈНА, Белград, Уметничка галерија;
Загреб, Изложба на дела од колекцијата на Галеријата при Домот на ЈНА - Белград, Модерна галерија при ЈАЗУ;
Љубљана, Изложба на дела од колекцијата на Галеријата при Домот на ЈНА - Белград, Модерна галерија.
1971/72
Скопје, Нашето историско минато во делата на македонските ликовни уметници, Музеј на современата уметност и Уметничка галерија;
Прага, Современата југословенска уметност;
Москва, НОВ во делата на ликовните уметници на Југославија, Музеј на Пушкин;
Минск, НОВ во делата на ликовните уметници на Југославија, Государскиј музеј, Белорусија;
Скопје, Современа југословенска и странска ликовна уметност, Музеј на современата уметност;
Пиатра Неамц и Јаши (Романија), Современата југословенска и странска ликовна уметност (Arta contemporanea macedonena);
Скопје, Изложба на ДЛУМ, Уметничка галерија;
Целје, Избор од колекцијата на Галеријата при Домот на ЈНА - Белград, Музеј на револуцијата
Вараждин, Избор од колекцијата при Домот на ЈНА - Белград, Дом на ЈНА
Сплит, Избор од колекцијата при Домот на ЈНА - Белград, Галерија на уметниците од Книн, Избор од колекцијата при Домот на ЈНА - Белград, Дом на ЈНА
Карловац, Избор од колекцијата при Домот на ЈНА - Белград, Галерија „Зарин Дом"
Задар, избор од колекцијата при Домот на ЈНА - Белград, Модерна галерија
1973
Рим, 16 современи македонски сликари (16 pittori macedoni contemporanei), Галерија Џулија;
1974
Скопје, НОВ во делата на ликовните уметници на Југославија (од колекцијата на Галеријата при Домот на ЈНА во Белград), Музеј на современата уметност;
Скопје, Револуционерното минато во македонската уметност, Музеј на современата уметност;
Зрењанин, Југословенски пејзаж, Мала галерија, Ечка
Дубровник, Движење во современата југословенска уметност, Уметничка галерија;
Хавана (Куба), НОВ во делата на ликовните уметници на Југославија, Дворец на оружјето;
Леверкузен, Современата југословенска уметност (Jugoslawische Der Kunst Gegenwart – Gemalde und Plastiken, Erhalundshaus – Bayer), Кепа Белградни, Модерн Музеум
Лондон, Југословенската уметност од НОВ (Yugoslav War Art), Imperial War Museum;
Хелсинки, Изложба на современата југословенска уметност, Heisingfors Kunsthall;
Алборг, Изложба на современата југословенска уметност;
Хеинаку, Изложба на современата југословенска уметност, Museo Kesa;
Осло, Изложба на современата југословенска уметност;
Ниш, Изложба на дела од колекцијата на Галеријата при Домот на ЈНА - Белград, Уметничка галерија;
Дрвар,Изложба на дела од колекцијата на галеријата при Домот на ЈНА - Белград, Дом на културата;
Сомбор, Изложба на дела од колекцијата на галеријата при Домот на ЈНА - Белград, Галерија „Милан Коњовиќ";
Ваљево, Изложба на дела од колекцијата на галеријата при Домот на ЈНА - Белград;
Крушевац, Изложба на дела од колекцијата на галеријата при Домот на ЈНА - Белград, Музеј;
1975
Мексико Сити, Современата југословенска уметност, Музеј на модерната уметност;
Скопје, НОВ во делата на македонските ликовни уметници, Галерија при Домот на ЈНА;
Република Сенегал, НОВ во делата на ликовните уметници на Југославија
Гвадалахари (Мексико), Современа југословенска уметност
Алжир, НОВ во делата на ликовните уметници на Југославија
Велес, НОВ во делата на македонските ликовни уметници, Народен музеј;
Сараево, Современата југословенска уметност - изложба на СЛУЈ, Скендерија;
Зрењанин, Изложба „Југословенски пејзаж", Народен музеј;
Сомбор, Изложба „Југословенски пејзаж";
Суботица, Изложба „Југословенски пејзаж";
Нови Сад, Изложба „Југословенски пејзаж".
1976
Кањ сир Мер (Франција), Меѓународен фестивал на сликарството (Festival International de la Peinture), Chateau Musee;
Сан Луис Потоси (Мексико), Современата југословенска уметност;
Багдад (Ирак), НОВ во делата на ликовните уметници на Југославија, Музеј на современата уметност.
1977
Скопје, Изложба на откупени дела од Републиката, СИЗ на култура, Музеј на современата уметност;
Белград, „Современици" (од колекцијата на ликовната галерија од Лазаревац), Културен центар;
Атина, Современата југословенска уметност - Национална пинакотека;
Париз, Современи македонски сликари (Peintres Macedoniens contemporains), Musee d' Art Moderne de la ville de Paris;
Скопје, XXXII изложба на ДЛУМ, Музеј на современата уметност
2006
Велестово, Проекција на филмови и изложба на уметнички дела
2009
Велес, Уметничка галерија, од колекцијата на Тихомир Кондев, „Звуци на животниот ритам"
Куманово, Уметничка галерија, „Звуци на животниот ритам"
2014
Скопје, КИЦ, Салон Империјал, 10-та Бела ноќ, „Надреализам"
2015
Скопје, Музеј на град Скопје, изложба на дела од колекциите на градското собрание
2016
Скопје, Музеј на Македонија, Ex Europa Lux, Изложба на европската култура во Македонија 19-20 век

BIOGRAPHY

Spase Kunovski, academic painter

Born in Debar on 24 September 1929. Graduated from the Academy of Fine Arts in Zagreb in 1953. Made study visits to France, Italy, UK, Sweden, Greece, and other countries.
Member of Association of Yugoslav Artists, Association of Macedonian Artists, andAssociation of Macedonian Applied Artists, as well as the "Mugri" ("Dawn") art group. Practiced painting, book layout and book illustrations, and pedagogical activity. Worked as art professor at the "Zefljush Marku" high school and then at the Teachers College in Skopje.
His works are found in many public institutions, including museums, galleries, and private collections in Skopje, Belgrade, Zagreb, Ljubljana, Podgorica, Sarajevo, Nis, Bitola, Strumica, Stip, Kumanovo, Rome, Milan, Venice, Florence, Newcastle, Toronto, Warsaw, Sao Paulo, and others.
His works were shown at 10 solo exhibitions, while he participated in numerous group exhibitions at home and abroad, representing not only Macedonia but also former Yugoslavia at major global culture and art events.
He past away in Skopje, in 1978.

SOLO EXHIBITIONS

1956 Skopje, Parliamentary Club
1957 Zagreb, joint exhibition with Dimitar Kondovski, Showroom of Association of Croatian Artists
1960 Skopje, joint exhibition with Petar Mazev, Center of the State Secretariat for Internal Affairs
1967 Skopje, Showroom of the Skopje Museum of Contemporary Art, then located at Gjuro Salaj Street
1969 Nis, Art Gallery of the Cultural Center
1970 Belgrade, Gallery of the Yugoslav Army House
1971 Skopje, Art Gallery
1975 Zagreb, joint exhibition with Boro Mitrikeski, Forum Gallery
1977 Skopje, Museum of Contemporary Art, retrospective/monographic exhibition - 25 years of work
1995 Skopje, Culture and Information Center, Exhibition of Spase Kunovski
2016 Skopje, National Gallery of Macedonia, Daut Pasha Hamam, Retrospective Exhibition

MAJOR MONUMENTAL ACHIEVEMENTS

1967 Produced four large paintings at Skopje Ironworks: "Panorama of Ironworks" (165 x 200), "Rolling Mills" (200 x 165), "Steel Plant" (200 x 165), and "Smelter" (165 x 200)
1969 With painter Vanco Georgiev, produced a Macedonian rosette, in sgraffito technique, with the motif of brotherhood/unity entitled: "Symbol of Assistance" (70 m2) at the Culture Center in Debar
1972 Produced a composition entitled "February March of the Macedonian Brigades" (oil on canvas, 3.10 x 5.10 m) at Yugoslav Army House, Skopje
1973 Produced a composition entitled "February March" (oil on canvas), at the Yugoslav Army House, Belgrade
1977 Engaged in the production of the composition "From the Past and the Present of Macedonia" at the ceremonial hall in the building of the Macedonian Academy of Sciences and Arts in Skopje

AWARDS AND DECORATIONS

1961 Skopje, October Prize for painting of the Socialist Republic of Macedonia
1965 By decree of the President of the Republic, awarded the Order of People's Merit with silver garland
1970 Skopje, Award of the Cultural and Educational Association of the Socialist Republic of Macedonia (on the occasion of the Book Month) for best book art editing and layout
1971 Skopje, Second Prize for painting at the exhibition "Our Historical Past in the Works of Macedonian Artists"
1973 Belgrade, "July 4th" Award for the composition "February March of Partisan Brigades" at the Yugoslav Army House in Skopje
1975 Sarajevo, Purchase Award of the City Assembly of Sarajevo, at the 6th Exhibition of Association of Yugoslav Artists in the same city
1976 Skopje, Award of the Macedonian Academy of Sciences and Arts for visual art solution of the wall area of the ceremonial hall in the building of the Academy, for the motif "From the Past and the Present of Macedonia"

GROUP EXHIBITIONS

1954
Dubrovnik, SLUJ exhibition, Art Gallery;
Zagreb, DLUMexhibition, Artistic Pavilion, Zrinjevac;
Ljubljana, DLUM exhibition, Art Pavilion;
Skopje, IX DLUM exhibition, Art Gallery;
Sarajevo, DLUM exhibition;
1955
Traveling DLUM exhibition around Macedonia;
Skopje, X DLUM jubilee exhibition, Art Gallery;
1956
Ljubljana, Exhibition "Contemporary Yugoslav Art", Art Pavilion;
Skopje, XI DLUM exhibition, Art Gallery;
Belgrade, I exhibition of Association of Applied Artists of Yugoslavia;
1957
Skopje, XII DLUM exhibition, Art Gallery;
Skopje, I DLUM spring exhibition, Art Gallery;
Skopje, DLUPUM exhibition, Art Pavilion;
1957/58
Belgrade, DLUM exhibition, Art Pavilion;
1958
Maribor, DLUM exhibition;
Skopje, III DLUM spring exhibition, Art Pavilion;
Zagreb, DLUM exhibition, Artistic Pavilion, Zrinjevac;
Traveling DLUM exhibition throughout Macedonia;
1959
Skopje, "15 years of art work in Macedonia", Art Pavilion;
Skopje, Group exhibition: Velkov - Kunovski - Mazev, Center of DSVR;
Prague, Brno, Bratislava, Budapest, "Modern Yugoslav Art";
Skopje, XIV DLUM exhibition, Art Pavilion;
Podgorica, DLUM Exhibition, Art Pavilion
1960
Skopje, I Exhibition of "Mugri" art group, Art Pavilion;
Skopje, IV DLUM spring exhibition, Art Pavilion;
Ohrid, Bitola, Prilep, Novi Sad, DLUM Exhibition;
1961
Skopje, National Liberation War in works of Yugoslav artists, Art Gallery;
Belgrade, Contemporary Yugoslav painting and sculpture of the young generation;
Belgrade, I Triennial of Fine Arts;
Belgrade Fair, Hall III;
Belgrade, Exhibition of "Mugri" art group, Art Pavilion;
Prilep, DLUM exhibition dedicated to the 20th anniversary of the People's Revolution, Yugoslav Army House;
Skopje, IV DLUM spring exhibition, Art Pavilion;
1962
Ohrid, Joint exhibition of Mazev, Martinoski, Kunovski and Mitrikeski, Adult Education Center;
Belgrade, Artists from Skopje (Gjorgjiev, Mazev, Kunovski, Mitrikeski), Yugoslav Army House;
Pozarevac, I Yugoslav Biennial "Dream and Fantasy", Art Gallery;
Dijon, "Macedonian Contemporary Art" (Exposition des Arts Contemporains en Macédoine), Cellier de Clairvaux;
Skopje, Macedonian portrait in 19th and 20th century, Art Gallery;
Belgrade, "Macedonian Contemporary Art," Art Pavilion;
Skopje, XVII DLUM exhibition, Art Pavilion;
Ljubljana, DLUM Exhibition;
1963
Sao Paolo (Brazil), Exhibition of works from the collection of Albert Bildner;
Podgorica, exhibition of "Mugri" art group;
Belgrade, DLUMExhibition, Art Pavilion;
Subotica, DLUM Exhibition;
Strumica, DLUM Exhibition;
Skopje, DLUM Exhibition;
1964
Belgrade, II Triennial of Yugoslav Fine Arts, Belgrade Fair, Hall III;
London, Exhibition of Macedonian contemporary art, Exhibition pavilion of YugoslavTravel Agency;
Bradford (UK), Exhibition of contemporary art, Museum and Art Gallery;
Stip, Macedonian Modern Art, National Museum (Bezisten);
Skopje, Fall DLUM exhibition, Art Gallery;
Ohrid, "Yugoslav Contemporary Art", National Museum, Gallery Department;
Skopje, DLUM spring exhibition, Art Gallery;
Skopje, 10 Macedonian artists participating in II Triennial, Adult Education Center;
1965
Skopje, DLUM Exhibition "Contemporary Macedonian Art", Assembly of SRM;
Skopje, Exhibition of Thirteen Artists, Art Gallery;
Ohrid, 10 modern Macedonian artists, Art Gallery;
Rome, "Art in Macedonia today", (Arte in Macedonia, oggi), Penelope Gallery;
Skopje, DLUM spring exhibition, Art Gallery;
Skopje, "Skopje 1963 in paintings", Skopje City Museum;
1966
Skopje, "Donated Works", Assembly of SRM;
Turin (Italy), "Macedonian Contemporary Art", (Arte Macedone Contemporanea), Gallery Botero;
Cacak, IV Memorial of Nadezda Petrovic, Art Gallery;
Skopje, Exhibition of works from the collection of the Gallery of Adult Education Center in Skopje, Culture and Information Center;
Skopje, Fall DLUM exhibition, Art Gallery;
Veles, NLW and the revolution in works of Macedonian artists, National Museum;
1967
Belgrade, III Triennial of Yugoslav Fine Arts, Belgrade Fair, Hall III;
Skopje, Contemporary Macedonian Artists - Current Trends, Adult Education Center;
Kumanovo, "Yugoslav and foreign artists from the collection of MoCA, Skopje", Art Gallery;
Skopje, DLUM Exhibition;
Warsaw, Bydgoszcz, Wroclaw, Prague, Bratislava, NLW in the works of Yugoslav artists;
1968
Cacak, V Memorial of Nadezda Petrovic Art Gallery;
Alexandria, VII Mediterranean Biennale, Museum of Modern Art;
Skopje, NLW in the works of artists from Yugoslavia (from the collection of the Yugoslav Army House from Belgrade), Culture and InformationCenter;
Nis, Krusevac and Rijeka, NLW in the works of artists of Yugoslavia;
Zagreb, NLW in the works of artists Yugoslavia, Art Pavilion;
Podgorica, NLW in the works of artists of Yugoslavia, Modern Gallery;
Cetinje, NLW in the works of artists, Plavi Dvorac;
1969
Belgrade, "Contemporary Macedonian art, painting - sculpture - objects", Museum of Contemporary Art;
Sarajevo, "Contemporary Macedonian art, painting - sculpture - objects", Art Gallery;
Paris, Exhibition saleof Yugoslav painters and sculptors, Yugoslav Pavilion;
Zagreb, "Contemporary Macedonian art, painting - sculptures - objects" Modern Gallery;
Sloven Gradec, "Engaged art in Yugoslavia," Art Gallery;
Skopje, "25 Years of ASNOM", Art Gallery
Istanbul, "Modern Macedonian Painting", Museum of Painting and Sculpture;
Ankara, "Modern Macedonian Painting";
Budapest, Debrecen, Miskolc, Székesfehérvár, "NLB in the works of Yugoslav artists";
Skopje, DLUM exhibition;
1970
Bucharest, Exhibition from the collection of the Gallery of the Yugoslav Army House in Belgrade;
Brasov, Exhibition from the collection of the Gallery of the Yugoslav Army House in Belgrade;
Pitesti, Exhibition from the collection of the Gallery at Yugoslav Army House in Belgrade
Brussels, Yugoslav painters and sculptors;
Nimes (France), "10 Macedonian painters" (Dix peintres macédoniens), Museum

of Fine Arts;
Chelles (France), "10 Macedonian painters", Cultural Center of the Town of Chelles;
Skopje, "Macedonian Self-Portrait", Center for Culture and Information;
Rijeka, NLW in the works of artists of Yugoslavia, Art Salon of the Yugoslav Army House;
Zagreb, NLW in the works of artists of Yugoslavia, Army Technical Center;
Banja Luka, NLW in the works of artists, Art Gallery;
Osijek, NLW in the works of artists of Yugoslavia, Art Gallery;
Vinkovci, NLW in the works of artists of Yugoslavia, Art Gallery;
Skopje, DLUM exhibition, Art Gallery;
1971
Skopje, "Works of Macedonian artists from the collection of MoCA-Skopje", Museum of Contemporary Art;
Belgrade, III exhibition of NLW in the works of artists of Yugoslavia, Gallery of Yugoslav Army House;
Gostivar, DLUM exhibition;
Skopje, XXVI DLUM exhibition, Art Gallery;
Maribor, Exhibition of works from the collection of the Gallery of Yugoslav Army House in Belgrade, Art Gallery;
Cacak, Exhibition of works from the collection of the Gallery of Yugoslav Army House, "Nadezda Petrovic" Gallery;
Vukovar, Exhibition of works from the collection of the Gallery of Yugoslav Army House in Belgrade, Art Gallery;
Zagreb, Exhibition of works from the collection of the Gallery of Yugoslav Army House in Belgrade, Modern Gallery of JAZU;
Ljubljana, Exhibition of works from the collection of the Gallery of the Yugoslav Army House in Belgrade, Modern Gallery.
1971/72
Skopje, "Our historical past in the works of the Macedonian Artists", Museum of Contemporary Art and Art Gallery;
Prague, "Contemporary Yugoslav Art";
Moscow, NLW in the works of artists of Yugoslavia, Museum of Pushkin;
Minsk, NLW in the works of artists of Yugoslavia, State Museum of Belarus;
Skopje, Contemporary Yugoslav and foreign fine arts, Museum of Contemporary Art;
Piatra Neamt and Iasi (Romania), "Contemporary Yugoslav and foreign art";
Skopje, DLUM exhibition, Art Gallery;
Celje, Selection from the collection of the Gallery of Yugoslav Army House in Belgrade, Museum of the Revolution;
Varazdin, Selection from the collection of the Gallery of Yugoslav Army House in Belgrade, Yugoslav Army House;
Split, Selection from the collection of the Gallery of Yugoslav Army House in Belgrade;
Knin, Selection from the collection of the Gallery of Yugoslav Army House in Belgrade, Yugoslav Army House;
Karlovac, Selection from the collection of the Gallery of Yugoslav Army House in Belgrade, "Zarin Dom" Gallery;
Zadar, Selection from the collection of the Gallery of Yugoslav Army House in Belgrade, Modern Gallery;
1973
Rome, "16 contemporary Macedonian painters" (16 pittori macedoni contemporanei), Gallery Guli;
1974
Skopje, "NLW in the works of artists of Yugoslavia" (From the collection of the Gallery of Yugoslav Army House in Belgrade), Museum of Contemporary Art;
Skopje "The revolutionary past in Macedonian art", Museum of Contemporary Art;
Zrenjanin, "Yugoslav landscape," Small Gallery, Ecka;
Dubrovnik, "Tendencies in contemporary Yugoslav art", Art Gallery;
Havana (Cuba), "NLW in the works of artists of Yugoslavia," Palace of Arms;
Leverkusen, "Contemporary Yugoslav Art" (Jugoslawische Der Kunst Gegenw-art - Gemalde und Plastiken), Erhalundshaus - Bayer;
London, "Yugoslav War Art," Imperial War Museum;
Helsinki, Exhibition of Contemporary Yugoslav Art, Heisingfors Kunsthall;
Aalborg, Exhibition of Contemporary Yugoslav Art;
Heinakuu, Exhibition of Contemporary Yugoslav Art, Museo Kesa;
Oslo, Exhibition of Contemporary Yugoslav art;
Maribor, Exhibition of works from the collection of the Gallery of Yugoslav Army House in Belgrade, Art Gallery;
Drvar, Exhibition of works from the collection of the Gallery of Yugoslav Army House in Belgrade, Culture Center;
Sombor, Exhibition of works from the collection of the Gallery of Yugoslav Army House in Belgrade, "Milan Konjovic" Gallery
Valjevo, Exhibition of works from the collection of the Gallery of Yugoslav Army House in Belgrade;
Krusevac, Exhibition of works from the collection of the Gallery of Yugoslav Army House in Belgrade, Town Museum;
1975
Mexico City, "Contemporary Yugoslav Art", Museum of Modern Art;
Skopje, "NLW in the works of the Macedonian Artists", Gallery of Yugoslav Army House;
Republic of Senegal, "NLW in the works of artists of Yugoslavia";
Gvadalhari (Mexico), "Contemporary Yugoslav Art";
Algeria, "NLW in the works of artists of Yugoslavia";
Veles, "NLW in the works of the Macedonian artists", National Museum;
Sarajevo, "Contemporary Yugoslav Art" - SLUJ exhibition, Skenderija;
Zrenjanin, Exhibition "Yugoslav Landscape", National Museum;
Sombor, Exhibition "Yugoslav landscape";
Subotica, Exhibition "Yugoslav landscape";
Novi Sad, Exhibition "Yugoslav landscape";
1976
Cagnes-sur-Mer (France), International Festival of Painting (Festival International de la Peinture), ChâteauMusée;
San Luis Potosi (Mexico), "Contemporary Yugoslav Art";
Baghdad (Iraq), NLW in the works of artists of Yugoslavia, Museum of Contemporary Art;
1977
Skopje, Exhibition of purchased works by theRepublic Self-Management Interest Community for Culture, Museum of Contemporary Art;
Belgrade, "Contemporaries" (from the collection of the Art Gallery of Lazarevac), Cultural Center;
Athens, "Contemporary Yugoslav Art", National Gallery;
Paris, "Contemporary Macedonian Painters" (Peintres Macédoniens contemporains), Musée d 'Art Moderne de la ville de Paris;
Skopje, XXXII DLUM exhibition, Museum of Contemporary Art;
2006
Velestovo, Macedonia, Projection of Movies and Exhibition of Artworks;
2009
Veles, Macedonia, Art Gallery, From the collection of Tihomir Kondev "The Sunds of the Life Rythm";
Kumanovo, Macedonia, Art Gallery, "The Sounds of the Life Rythm";
2014
Skopje, CIC, Imperial Salon, 10th White Night, "The Surrealism";
2015
Skopje, Exhibition of works from the collection of the Skopje City Assembly, Skopje City Museum;
2016
Skopje, Museum of Macedonia, Ex Europa Lux, Exhibition of the European Culture in Macedoni XIX - XX Century.

КАТАЛОГ НА ДЕЛА

Кубистичка студија, 1952
Монотипија, 2 x (25 x 20) и 2 x (15 x 20)
Сопственост: фамилијата

Акт I, 1952
Јаглен на хартија, 50 x 20
Сопственост: фамилијата

Акт II, 1952
Јаглен на хартија, 50 x 20
Сопственост: фамилијата

Акт III, 1952
Јаглен на хартија, 50 x 20
Сопственост: фамилијата

Балерини, 1952
Монотипија, 23 x 22
Сопственост: Димитар Кафтанџиев

Портрет, 1952
Масло на платно, 30 x 28
Сопственост: фамилијата

На плажа, 1952
Масло на платно, 40 x 33,5
Сопственост: Никола Куновски

Автопортрет, 1953
Масло на платно, 58 x 46
Сопственост: Национална галерија на Македонија

Детски портрет, 1953
Масло на платно, 37 x 27
Сопственост: фамилијата

Мала пеглачка, 1953
Масло на платно, 25 x 20
Сопственост: фамилијата

Портрет на пеглачка, 1953
Масло на платно, 36,5 x 30
Сопственост: фамилијата

Чешлање (Миење на коса), 1953
Масло на платно, 39,5 x 29,5
Сопственост: фамилијата

Гозба I, 1953
Монотипија, 31 x 34,5
Сопственост: фамилијата

Гозба II, 1953
Монотипија, 32 x 40
Сопственост: фамилијата

Конструктивистички портрет, 1953
Монотипија, 29 x 18
Сопственост: фамилијата

Есен, 1953
Литографија и цртеж, 40 x 35
Сопственост: фамилијата

Акт, 1953
Цртеж, 55 x 28
Сопственост: фамилијата

Портрет на младич, 1953
Масло на платно, 59 x 42
Сопственост: фамилијата

Портрет, 1952/53
Монотипија во боја
Сопственост: фамилијата

Портрет, 1953
Масло на платно, 38 x 28
Сопственост: фамилијата

Пеглачка, 1953
Масло на платно, 83 x 55
Сопственост: фамилијата

Зима, 1953
Масло на платно, 60 x 44
Сопственост: фамилијата

Портрет на балерина, 1953/4
Масло на платно, 60 x 45
Сопственост: Уметничка галерија, Струмица

Балерини, 1955
Масло на платно, 97 x 70
Сопственост: Алтана Атанасова

Во огледало, 1956
Масло на платно, 90 x 60
Сопственост: Галерија Мартин (Мартин Ангелов)

Фовистички пејзаж, 1956
Масло на платно, 55 x 39
Сопственост: фамилијата

Акт, 1957
Масло на платно, 42 x 58
Сопственост: Галерија Мартин (Мартин Ангелов)

Автопортрет
Масло на платно, 61 x 45
Сопственост: Галерија Мартин

Композиција, 1957
Масло на платно, 103 x 80
Сопственост: приватна

Бела коцка, 1957
Масло на платно, 52 x 38,5
Сопственост: Национална галерија на Македонија

Желбата на Нада, 1958 (апстракција, конструктивизам)
Масло на платно, 75 x 100
Сопственост: фамилијата

Предградие, 1958
Масло на платно, 59,5 x 74
Сопственост: Град Скопје

Грипозна ноќ, 1958
Масло на платно, 74 x 94
Сопственост: Национална галерија на Македонија

Вечерна импресија, 1959
Масло на платно, 100 x 75
Сопственост: Музеј на современата уметност, Белград

Предградие, 1960
Масло на платно, 145,5 x 109,5
Сопственост: Модерна галерија, Љубљана

Логор, 1960
Масло на платно, 82 x 111
Сопственост: Национална галерија на Македонија

Кловн, 1960
Масло на платно, 110 x 81
Сопственост: Иван Беловски

Скршената џамија во Куманово, 1960
Масло на платно, 82 x 102
Сопственост: Град Скопје

Вечерна посета, 1960
Масло на платно, 81,5 x 111
Сопственост: Дом на војската на Србија

Скршена џамија, 1960
Масло на платно, 145 x 111
Сопственост: НУ Завод и музеј - Штип

Уморни очи, 1961
Масло на платно, 98 x 74
Сопственост: Музеј на современата уметност, Белград

Минато, 1961
Масло на платно, 60 x 76
Сопственост: Национална галерија на Македонија

Композиција – Страв, 1961
Масло на платно, 110 x 149
Сопственост: Национална галерија на Македонија

Маски, 1961
Масло на платно, 82 x 112
Сопственост: Музеј на современата уметност, Скопје

Мртва природа, 1962
Масло на платно, 150 x 112
Сопственост: Модерна галерија, Љубљана

Кловн, 1962
Масло на платно, 112 x 82
Сопственост: Драмски театар, Скопје

Кукла, 1962
Масло на платно, 60,5 x 71
Сопственост: Музеј на современата уметност, Белград

Композиција, 1962
Масло на платно, 110 x 148
Сопственост: Национална галерија на Македонија

Кукли-композиција, 1962
Масло на платно, 60 x 70
Сопственост: Уметничка галерија Струмица

Маска, 1963
Масло на платно, 69,5 x 63
Сопствност: Национална галерија на Македонија

Соња (дајре), 1963/65
Масло на дајре, дијаметар 35 цм
Сопственост: фамилијата

Соња III, 1963/65
Масло на платно, 22 x 33
Сопственост: фамилијата

Разурнат град, 1963/67
Масло на платно, 82 x 113
Сопственост: Музеј на современата уметност, Скопје

Маски, 1964
Масло на платно, 64,5 x 75
Сопственост: Национална галерија на Македонија

Археологија на една катастрофа, 1965
Масло на платно, 113 x 147
Сопственост Музеј на современата уметност, Скопје

Портрет (Композиција), 1965
Масло на платно, 97 x 73
Сопственост: НУ Завод и музеј - Штип

Пејзаж, 1965
Масло на платно, 38 x 46
Сопственост: Д-р Маријан Бошевски

Минато, 1966
Масло на платно, 112 x 79
Сопственост: Музеј на современата уметност, Скопје

Биланс, 1966
Масло на платно, 93 x 66,5
Сопственост: Модерна галерија, Љубљана

Маски, 1966
Масло на платно, 76 x 55
Сопственост: Град Скопје

Столб на страданијата, 1966
Масло на платно, 58,5 x 42,5
Сопственост: Музеј на современата уметност, Скопје

Страшило, 1966
Масло на платно, 42 x 59
Сопственост: Музеј на современата уметност, Скопје

Безизлезност, 1967
Масло на платно, 71 x 70
Сопственост: Технометал, Скопје

Манекен, 1967
Масло на платно, 101 x 75
Сопственост: Музеј на современата уметност, Скопје

Мементо морти, 1967
Масло на платно, 59 x 42
Сопственост: Влада Урошевиќ

Призрачни раце, 1967
Масло на платно, 75 x 101
Сопственост: Национална галерија на Македонија

Трагичен симбол, 1967
Масло на платно, 93 x 66,5
Сопственост: Ема Петрова

Апсурден идол, 1967
Масло на платно, 93 x 66,5
Сопственост: фамилија Јаневски

Портрет на илузионист, 1967
Масло на платно, 80 x 112
Сопственост: фамилија Тантуровски

Затишје после бура, 1967
Масло на платно, 55 x 75
Сопственост: ПУИК (се чува во Музеј на град Скопје)

Ирационален профил (Портрет), 1967
Масло на платно, 45 x 32,5
Сопственост: Матеја Матевски

Метафизичка носталгија, 1967
Масло на платно, 76 x 101
Сопственост: Музеј на современата уметност, Скопје

Молитва пред столбот, 1968
Масло на платно, 158 x 113
Сопственост: Музеј на современата уметност, Скопје

Археологија на една катастрофа II, 1968
Масло на платно, 55 x 75
Сопственост: ПУИК, Скопје

Портрет, 1968/69
Масло на платно, 112 x 150
Сопственост: Национална галерија на Македонија

И бол и бес, 1968/69
Масло на платно, 112 x 80
Приватна сопственост, Италија

Апстракција
Масло на платно, 67 x 88
Сопственост МАНУ

Портрет на окупаторот, 1969
Масло на платно, 101 x 74
Сопственост: Музеј на современата уметност, СКопје

Бела коцка, 1969
Масло на платно, 59 x 42
Сопственост: Уметничка галерија, Ниш

Апсурден портрет, 1969
Масло на платно, 80 x 102
сопственост: фамилијата

Игра на мртвата ваза, 1969/70
Масло на платно, 75 x 55
Сопственост: Технометал, Скопје

Ден после земјотресот (26 јули 1963), 1970
Масло на платно, 82 x 102
Сопственост: Град Скопје

Портрет на војник, 1970
Масло и колаж на платно, 55 x 75
Сопственост: Дом на војската на Србија

Портрет со маска, 1971
Масло на платно, 112 x 80
Приватна сопственост, Италија

Простор, 1971
Масло на платно, 70 x 60
Сопственост: фамилијата

Обесчестени цветови, 1971
Масло на платно, 80 x 112
Сопственост: МАНУ, Скопје

Страшило, 1971
Масло на платно, 56 x 42
Сопственост: Национална галерија на Македонија

Плашило, 1971/1972
Масло на платно, 60 x 70
Сопственост: фамилијата

Февруарски поход, 1972
Масло на платно, 3,10 x 5,10
Сопственост Дом на АРМ

Реминисценции на старецот, 1973/74
Масло на платно, 70 x 70
Сопственост: Музеј на современата уметност, Скопје

Помеѓу животот и смртта, 1973
Масло на платно, 130 x 90
Сопственост: Музеј на Македонија

Поглед, 1973
Масло на платно, 150 x 125
Сопственост: Слободан Голубовски

Портрет со чадор II, 1973/74
Масло на платно, 110 x 81
Сопственост: фамилијата

Портрет (Автопортрет во природа), 1974
Масло на платно, 30 x 20
Сопственост: фамилијата

Портрет на Соња I, 1974
Масло на платно, 50 x 50
Сопственост: фамилијата

Портрет на Славко Јаневски, 1974
Масло на платно, 31 x 23
Сопственост: фамилија Јаневски

Енигма, 1974
Масло на платно, 75 x 55
Сопственост: фамилијата

Портрет на С.К., 1974
Масло на платно, 50 x 50
Сопственост: фамилијата

Јана I, 1974
Масло на платно, 27 x 35
Сопственост: фамилијата

Без наслов, 1974
Масло на платно, 64 x 64
Сопственост: Д-р Маријан Бошевски

Игра со ветер, 1974
Масло на платно, 80 x 65
Приватна Сопственост, Италија

Кукла, 1974
Масло на платно, 75 x 65
Сопственост: Димитар Кафтанџиев

Автопортрет со цигара, 1975
Масло на платно, 80 x 102
Сопственост: Музеј на современата уметност, Скопје

Пејзаж, 1975
Масло на платно, 65 x 37
Сопственост: Стојан Андов

Сликарски мантил, 1975
Масло на платно, 85 x 85
Сопственост: фамилијата

Арлекин, 1975
Масло на платно, 27 x 36
Сопственост: фамилијата

Спомен, 1975
Масло на платно, 65 x 75
Сопственост: фамилијата

Енигма за егзистенција, 1975
Масло на платно, 37 x 50
Сопственост: Национална галерија на Македонија

Пчела, 1976
Масло на платно, 85 x 80
Сопственост: Никола Куновски

Портрет со чадор III, 1976
Масло на платно, 81,5 x 110
Сопственост: Никола Куновски

Јана II, 1976
Масло на платно, 50 x 50
Сопственост: фамилијата

Мртва природа, 1976
Масло на платно, 38 x 50
Сопственост: фамилијата

Жена во облаци, 1976
Масло на платно, 102 x 75
Приватна сопственост, Италија

Соња, 1976
Масло на платно, 75 x 102
Приватна сопственост (Искра Новаковска)

Жена – ваза, 1976
Масло на платно, 65 x 55
Сопственост: фамилијата

Пикова дама, 1976
Масло на платно, 70 x 70
Сопственост: фамилијата

Апсурден акт, 1977
Масло на платно, 85 x 80
Сопственост: Музеј на современата уметност, Скопје

Залуден предизвик, 1977
Масло на платно, 100 x 76
Сопственост: фамилијата

Старец, 1977
Масло на платно, 100 x 76
Сопственост: фамилијата

Климент, 1978
Масло на платно, 90 x 130
Сопственост: фамилијата

ДЕЛА ЧИЈА СОПСТВЕНОСТ Е НЕДЕФИНИРАНА И/ИЛИ ИМААТ НЕПОТПОЛНИ ПОДАТОЦИ

Дрвена готска фигура, 1952
Масло на платно
Непозната сопственост

Портрет на жена, 1952/3
Монотипија
Непозната сопственост

Во крчмата, 1953
Монотипија
Непозната сопственост

Портрет на пеглачка, 1953
Масло на платно, 36,5 x 30
непозната сопственост

Фовистички портрет со куче, 1953
Масло на платно
Непозната сопственост

Калуѓерки на пазар, 1953
Масло на платно, 75 x 60
Непозната сопственост

Илинденско востание, уништена протест, 1954/55
Масло на платно
Непозната сопственост

Фовистички дрвја, 1954/55
Масло на платно
Непозната сопственост

Кубистички портрет, 1957
Масло на платно
Непозната сопственост

Грипозна ноќ, 1957
Масло на платно
Непозната сопственост

Визија, 1961
Масло на платно, 150 x 112
Непозната сопственост

Напуштено село, 1961
Масло на платно, 75 x 99
Сопственост: Музеј Барили, Пожаревац (непотврдено)

Сина визија, 1967
Масло на платно, 76 x 55
Сопственост: МТВ (непотврдено)

Предградие со куче, 1967
Масло на платно, 67 x 78
Непозната сопственост

Трагичен симбол, 1967
Масло на платно, 93 x 65,5
Непозната сопственост

За нетрајноста на нештата, 1967
Масло на платно, 66,5 x 93
Сопственост: Љупка Џундева (непотврдено)

Прозори, 1968
Масло на платно, 66 x 93
Непозната сопственост

Поплавени тараби, 1968
Масло на платно, 75 x 105
Непозната сопственост

Скопски локалитет, 1968
Масло на платно, 77 x 112
Непозната сопственост

Носталгија, 1968 (Подарок)
Масло на платно, 74 x 102
Непозната сопственост

Скопски аквадукт, 1968
Масло на платно, 77 x 112
Непозната сопственост

Ѕид, 1969
Масло на платно, 93 x 65,5
Непозната сопственост

Последица, 1969 (и бол и бес)
Масло на платно, 80 x 112
Непозната сопственост

Гозба, 1968/69
Масло на платно, 20 x 70
Непозната сопственост

Манекен II, 1969/70
Масло на платно, 60 x 70
Непозната сопственост

Перфорација на еден живот, 1970
Масло на платно, 80 x 112
Непозната сопственост

Опомена, 1970
Масло на платно, 55 x 75
Непозната сопственост

Мотив од Преспа, 1970
Масло на платно, 74 x 102
Непозната сопственост

Предградие со маска, 1970
Масло на платно, 66 x 93
Сопственост: фамилија Галиќ (непотврдено)

Гозба со плашило, 1970
Масло на платно, 80 x 112
Сопственост: фамилија Андреевски (непотврдено)

Предупредување, 1970
Масло на платно, 75 x 55
Непозната сопственост

Мотив од населба, 1970/71
Масло на платно, 75 x 105
Непозната сопственост

Портрет со чадор I, 1971
Масло на платно, 112 x 80
Сопственост: фамилија Црвенковски (непотврдено)
Жена со чадор, 1973
Масло на платно, 110 x 80
Сопственост: Издавачка куќа „Мисла" (непотврдено)

Штипалки I, 1974
Масло на платно, 69 x 69
Сопственост: Собрание на град Сараево (непотврдено)

Реминисценција, 1974
Масло на платно, 33 x 27
Непозната сопственост

Реквизит, 1974
Масло на платно, 33 x 27
Непозната сопственост

Колона, 1976
Масло на платно, 130 x 100
Непозната сопственост

Македониум, 1977
(скица нарачана од МАНУ)
Масло на платно, 120 x 200
Непозната сопственост

CATALOGUE OF ARTWORKS

Cubist Study, 1952
Monotype, 2 x (25 x 20) and 2 x (15 x 20)
Owned by family of the artist

Nude I, 1952
Charcoal on paper
Owned by family of the artist

Nude II, 1952
Charcoal on paper
Owned by family of the artist

Nude III, 1952
Charcoal on paper
Owned by family of the artist

Ballerinas, 1952
Monotype
Owned by Dimitar Kaftandziev

Portrait, 1952
Oil on canvas
Owned by family of the artist

On the Beach, 1952
Oil on canvas, 40 x 33.5
Owned by Nikola Kunovski

Self-Portrait, 1953
Oil on canvas, 58 x 46
Owned by National Gallery of Macedonia

Portrait of a Child, 1953
Oil on canvas, 37 x 27
Owned by family of the artist

Little Ironing Women, 1953
Oil on canvas, 25 x 20
Owned by family of the artist

Portrait of a Woman Ironing, 1953
Oil on canvas, 36.5 x 30
Owned by family of the artist

Combing (Hair Washing), 1953
Oil on canvas, 39.5 x 29.5
Owned by family of the artist

Feast I, 1953
Monotype, 31 x 34.5
Owned by family of the artist

Feast II, 1953
Monotype, 32 x 40
Owned by family of the artist

Constructivist Portrait, 1953
Monotype, 29 x 18
Owned by family of the artist

Autumn, 1953
Lithography and drawing, 40 x 35
Owned by family of the artist

Nude, 1953
Drawing, 55 x 28
Owned by family of the artist

Portrait of a Young Man, 1953
Oil on canvas, 59 x 42
Owned by family of the artist

Portrait, 1953/1954
Color monotype
Owned by family of the artist

Portrait, 1953
Oil on canvas, 38 x 28
Owned by family of the artist

Woman Ironing, 1953
Oil on canvas, 83 x 55
Owned by family of the artist

Winter, 1953
Oil on canvas, 60 x 44
Owned by family of the artist

Portrait of a Ballerina, 1953/54
Oil on canvas
Owned by: Art Gallery, Strumica

Ballerinas, 1955
Oil on canvas, 97 x 70
Owned by Altana Atanasova

Fauvist Landscape, 1956
Oil on canvas, 55 x 39
Owned by family of the artist

In the Mirror, 1956
Oil on canvas, 90 x 60
Owned by Martin Gallery (Martin Angelov)

Nude, 1957
Oil on canvas, 42 x 58
Owned by Martin Gallery (Martin Angelov)

Composition, 1957
Oil on canvas, 103 x 80
Private Ownership

Self-Portrait
Oil on canvas, 61 x 45
Owned by Martin Gallery (Martin Angelov)

White Cube, 1957
Oil on canvas, 52 x 38.5
Owned by National Gallery of Macedonia

Desire of Nada, 1958 (abstraction, constructivism)
Oil on canvas, 75 x 100
Owned by family of the artist

Suburb, 1958
Oil on canvas, 59.5 x 74
Owned by the City of Skopje

Influenza Night, 1958
Oil on canvas, 74 x 94
Owned by National Gallery of Macedonia

Evening Impression, 1959
Oil on canvas, 100 x 75
Owned by Museum of Contemporary Art, Belgrade

Suburb, 1960
Oil on canvas, 145.5 x 109.5
Owned by Modern Gallery, Ljubljana

Camp, 1960
Oil on canvas, 82 x 111
Owned by National Gallery of Macedonia

Clown, 1960
Oil on canvas, 110 x 81
Owned by Ivan Belovski

Broken Mosque in Kumanovo, 1960
Oil on canvas, 82 x 102
Owned by the City of Skopje

Night Visit, 1960
Oil on canvas, 82 x 102
Owned by Serbian Army Hall, Belgrade

Broken Mosque, 1960
Oil on canvas, 145 x 111
Owned by: NI Museum - Stip

Tired Eyes, 1961
Oil on canvas, 98 x 74
Owned by Museum of Contemporary Art, Belgrade

Past, 1961
Oil on canvas, 60 x 76
Owned by National Gallery of Macedonia

Composition - Fear, 1961
Oil on canvas, 110 x 149
Owned by National Gallery of Macedonia

Masks, 1961
Oil on canvas, 82 x 112
Owned by Museum of Contemporary Art, Skopje

Still Life, 1962
Oil on canvas, 150 x 112
Owned by Modern Gallery, Ljubljana

Clown, 1962
Oil on canvas, 112 x 82
Owned by Drama Theater, Skopje

Doll, 1962
Oil on canvas, 60.5 x 71
Owned by Museum of Contemporary Art, Belgrade

Composition, 1962
Oil on canvas, 110 x 148
Owned by National Gallery of Macedonia

Doll – Composition, 1962
Oil on canvas, 60 x 70
Owned by the Art Gallery, Strumica

Mask, 1963
Oil on canvas, 69.5 x 63
Owned by National Gallery of Macedonia

Sonja (tambourine), 1963/1965
Oil on tambourine, diameter 35 cm
Owned by family of the artist

Sonja III, 1963/1965
Oil on canvas, 22 x 33
Owned by family of the artist

Ruined City, 1963/1967
Oil on canvas, 82 x 113
Owned by Museum of Contemporary Art, Skopje

Masks, 1964
Oil on canvas, 64.5 x 75
Owned by National Gallery of Macedonia

Portrait (Composition), 1965
Oil on canvas, 97 x 73
Owned by: NI Museum - Stip

Landscape, 1965
Oil on canvas, 38 x 46
Owned by Dr. Marijan Bosevski

Archeology of a Catastrophe, 1965
Oil on canvas, 113 x 147
Owned by Museum of
Contemporary Art, Skopje

Past, 1966
Oil on canvas, 112 x 79
Owned by Museum of
Contemporary Art, Skopje

Balance, 1966
Oil on canvas, 93 x 66.5
Owned by Modern Gallery,
Ljubljana

Masks, 1966
Oil on canvas, 76 x 55
Owned by the City of Skopje

Pillar of Sufferings, 1966
Oil on canvas, 58.5 x 42.5
Owned by Museum of
Contemporary Art, Skopje

Scarecrow, 1966
Oil on canvas, 42 x 59
Owned by Museum of
Contemporary Art, Skopje

Hopelessness, 1967
Oil on canvas, 71 x 70
Owned by Tehnometal-Skopje

Mannequin, 1967
Oil on canvas, 101 x 75
Owned by Museum of
Contemporary Art, Skopje

Memento Morti, 1967
Oil on canvas, 59 x 42
Owned by Vlada Urosevic

Ghostly Hands, 1967
Oil on canvas, 75 x 101
Owned by National Gallery of
Macedonia

Tragic Symbol, 1967
Oil on canvas, 93 x 66.5
Owned by Ema Petrova

Absurd Idol, 1967
Oil on canvas, 93 x 66.5
Owned by Jana Janevska

Portrait of an Illusionist, 1967
Oil on canvas, 80 x 112
Owned by Tanturovski Family

Calm after the Storm, 1967
Oil on canvas, 55 x 75
Owned by PUIG (Skopje City
Museum)

Irrational Profile, 1967
Oil on canvas, 32 x 45
Owned by Mateja Matevski

Metaphysical Nostalgia, 1967
Oil on canvas, 76 x 101
Owned by Museum of
Contemporary Art, Skopje

Prayer in Front of the Pillar, 1968
Oil on canvas, 158 x 113
Owned by Museum of
Contemporary Art, Skopje

Archaeology of a Catastrophe II,
1968
Oil on canvas, 55 x 75
Owned by PUIG-Skopje

Portrait, 1968/1969
Oil on canvas, 112 x 150
Owned by National Gallery of
Macedonia

Both Pain and Anger, 1968/1969
Oil on canvas, 112 x 80
Private collection, Italy

Abstraction
Oil on canvas, 67 x 88
Owned by MASA, Skopje

Portrait of an Ocupier, 1969
Oil on canvas, 101 x 74
Owned by Museum of
Contemporary Art, Skopje

Absurd Portrait, 1969
Oil on canvas, 80 x 102
Owned by the family

White Cube, 1969
Oil on canvas, 59 x 42
Owned by Art Gallery, Nis

Game of the Dead Vase,
1969/1970
Oil on canvas, 75 x 55
Owned by Tehnometal-Skopje

The Day after the Earthquake (26
July 1963), 1970
Oil on canvas, 82 x 102
Owned by the City of Skopje

Portrait of a Soldier, 1970/1971
Oil on canvas, 55 x 75
Owned by Serbian Army Hall,
Belgrade

Portrait with a Mask, 1971
Oil on canvas, 112 x 80
Private collection, Italy

Space, 1971
Oil on canvas, 70 x 60
Owned by family of the artist

Ravished Flowers, 1971
Oil on canvas, 80 x 112
Owned by MASA, Skopje

Scarecrow, 1971
Oil on canvas, 56 x 42
Owned by National Gallery of
Macedonia

Scarecrow, 1971/1972
Oil on canvas, 60 x 70
Owned by family of the artist

February Expedition, 1972
Oil on canvas, 3.10 x 5.10
Owned by Macedonian Army Hall

Reminiscence of the Old Man,
1973
Oil on canvas, 70 x 70
Owned by Museum of
Contemporary Art, Skopje

Between Life and Death, 1973
Oil on canvas, 130 x 90
Owned by Museum of
Macedonia, Skopje

View, 1973
Oil on canvas, 150 x 125
Owned by Slobodan Golubovski

Portrait with Umbrella II,
1973/1974
Oil on canvas, 110 x 81
Owned by family of the artist

Portrait (Autoportrait in Nature),
1974
Oil on canvas, 30 x 20
Owned by family of the artist

Portrait of Sonja I, 1974
Oil on canvas, 50 x 50
Owned by family of the artist

Portrait of Slavko Janevski, 1974
Oil on canvas, 31 x 23
Owned by family of the artist

Enigma, 1974
Oil on canvas, 75 x 55
Owned by family of the artist

Portrait of S.K., 1974
Oil on canvas, 50 x 50
Owned by family of the artist

Jana I, 1974
Oil on canvas, 27 x 35
Owned by family of the artist

Untitled, 1974
Oil on canvas, 64 x 64
Owned by Dr. Marijan Bosevski

Playing with the Wind, 1974
Oil on canvas, 80 x 65
Private collection, Italy

Doll, 1974
Oil on canvas, 75 x 65
Owned by Dimitar Kaftandziev

Self-portrait with Cigarette, 1975
Oil on canvas, 80 x 102
Owned by Museum of
Contemporary Art, Skopje

Landscape, 1975
Oil on canvas, 65 x 37
Owned by Stojan Andov

Painter's Coat, 1975
Oil on canvas, 85 x 85
Owned by family of the artist

Harlequin, 1975
Oil on canvas, 27 x 36
Owned by family of the artist

Keepsake, 1975
Oil on canvas, 65 x 75
Owned by family of the artist

Enigma of Existence, 1975
Oil on canvas, 37 x 50
Owned by National Gallery of
Macedonia

Bee, 1976
Oil on canvas, 85 x 80
Owned by Nikola Kunovski

Portrait with Umbrella III, 1976
Oil on canvas, 81,5 x 110
Owned by Nikola Kunovski

Jana II, 1976
Oil on canvas, 50 x 50
Owned by family of the artist

Still Life, 1976
Oil on canvas, 38 x 50
Owned by family of the artist

Woman in Clouds, 1976
Oil on canvas, 102 x 75
Private collection, Italy

Sonja, 1976
Oil on canvas, 75 x 102
Owned by family of the artist

Vase Woman, 1976
Oil on canvas, 65 x 55
Owned by family of the artist

The Queen of Spades, 1976
Oil on canvas, 70 x 70
Owned by family of the artist

Absurd Nude, 1977
Oil on canvas, 85 x 80
Owned by the Museum of Contemporary Art, Skopje

Vain Challenge, 1977
Oil on canvas, 100 x 76
Owned by family of the artist

Old Man, 1977
Oil on canvas, 100 x 76
Owned by family of the artist

Kliment, 1978
Oil on canvas, 90 x 130
Owned by family of the artist

ARTWORKS WITH UNDEFINED OWNERSHIP AND MISSING DATA

Gothic Wooden Figure, 1952
Oil on canvas
Unknown ownership

Portrait, 1952
Oil on canvas
Unknown ownership

Portrait of a Woman, 1952/1953
Monotype
Unknown ownership

In the Tavern, 1953
Monotype
Unknown ownership

Fauvist Portrait with a Dog, 1953
Oil on canvas
Unknown ownership

Nuns at the Market, 1953
Oil on canvas, 75 x 60
Unknown ownership

Ilinden Uprising, a Foiled Protest, 1954/1955
Oil on canvas
Unknown ownership

Fauvist Trees, 1954/1955
Oil on canvas
Unknown ownership

Cubistic Portrait, 1957
Oil on canvas
Unknown ownership

Influenza Night, 1957
Oil on canvas
Unknown ownership

Vision, 1961
Oil on canvas, 150 x 112
Unknown ownership

Abandoned Village, 1961
Oil on canvas, 75 x 99
Owned by Barili Museum, Pozarevac, Serbia (unconfirmed)

For Ephemerality of Things, 1967
Oil on canvas, 66.5 x 93
Owned by Ljupka Dzundeva (unconfirmed)

Blue Vision, 1967
Oil on canvas, 76 x 55
Owned by MTV, Skopje (unconfirmed)

Suburb with a Dog, 1967
Oil on canvas, 67 x 78
Unknown ownership

Tragic Symbol, 1967
Oil on canvas, 93 x 65.5
Unknown ownership

Windows, 1968
Oil on canvas, 66 x 93
Unknown ownership

Fence, 1968
Oil on canvas, 75 x 105
Unknown ownership

Skopje Site, 1968
Oil on canvas, 77 x 112
Unknown ownership

Nostalgia, 1968 (Gift)
Oil on canvas, 74 x 98
Unknown ownership

Skopje Aqueduct, 1968
Oil on canvas, 77 x 112
Unknown ownership

Wall, 1969
Oil on canvas, 93 x 65.5
Unknown ownership

Consequence, 1969 (Both Pain and Anger)
Oil on canvas, 80 x 112
Unknown ownership

Feast, 1968/1969
Oil on canvas, 20 x 70
Unknown ownership

Mannequin II, 1969/1970
Oil on canvas, 60 x 70
Unknown ownership

Perforation of a Life, 1970
Oil on canvas, 80 x 112
Unknown ownership

Warning, 1970
Oil on canvas, 55 x 75
Unknown ownership

Motif from Prespa, 1970
Oil on canvas, 74 x 102
Unknown ownership

Suburb with Mask, 1970
Oil on canvas, 66 x 93
Owned by Galic family (unconfirmed)

Feast with Scarecrow, 1970
Oil on canvas, 80 x 112
Owned by Andreevski family (unconfirmed)

Warning, 1970
Oil on canvas, 75 x 55
Unknown ownership

Motif from a Settlement, 1970/1971
Oil on canvas, 75 x 105
Unknown ownership

Portrait with an Umbrella I, 1971
Oil on canvas, 112 x 80
Owned by Krste Crvenkovski (unconfirmed)

Woman with Umbrella, 1973
Oil on canvas, 110 x 80
Owned by "Misla" Publishing House, Skopje (unconfirmed)

Clothespins I, 1974
Oil on canvas, 69 x 69
Owned by Sarajevo City Assembly (unconfirmed)

Reminiscence, 1974
Oil on canvas, 33 x 27
Unknown ownership

Prop, 1974
Oil on canvas, 33 x 27
Unknown ownership

Column, 1976
Oil on canvas, 130 x 100
Unknown ownership

Makedonium, 1977
(Sketch commissioned by MASA-Skopje)
Oil on canvas, 120 x 200
Unknown ownership

БИБЛИОГРАФИЈА / BIBLIOGRAPHY

1954

Десет македонски ликовни уметници на изложбата во Дубровник, Млад борец, Скопје, 11.V.1954

Изложба.- Изложба во Дубровник, Разгледи, Скопје, бр. 17, 15.VIII.1954

Здравко БЛАЖИЌ, *Изложба на Здружението на ликовните уметници на Македонија*, Нова Македонија, Скопје, 19.XI.1954

Отворена девета изложба ликовних уметика Македоније, Политка, Белград, 25.XI.1954

Димче ПРОТУЃЕР, *Десет години слободно творештво*, Современост, Скопје, бр.11-12, ноември-декември, 1954

Димче ПРОТУЃЕР, *Деветта изложба на македонските ликовни уметници*, Разгледи, Скопје, бр.25, ноември-декември, 5.XII.1954

Б(ранко) В(арошлија), *Белешка кон IX изложба на македонските ликовни уметници*, Млад борец, скопје, 10.12.1954

И.З., *Изложба македонских ликовних уметника у Копру, Загребу и Љубљани*, Борба, Белград, 13.12.1954

Zorislav UGLJEN, *Nelogična prigodnost*, Vjesnik, 1954

1955

Ј(ован) П(оповски), *Јубилеј македонских уменика*,Политика, Белград, 23.11.1955

Ристо Лозаноски, *X јубиларна изложба на ДЛУМ*, Стремеж, Прилеп, бр.6, ноември-декември 1955

Антоние Николовски, *X јубиларна изложба на ДЛУМ*, Разгледи, Скопје, бр.25-26 (51-52), 11.12.1955

Афирмација на младите, Студентски збор, Скопје, 18,12,1955

С., *Млади современици – Спасе Куновски*, Млад борец, Скопје, 25.03.1955

1956

Македонските ликовни уметници учесници на сојузната ликовна изложба во Љубљана, Нова Македонија, Скопје, 05.02.1956

Д(обрила) СТОЈАНОВА, *Успешна ликовна евокација на НОБ*, Нова Македонија, Скопје, 11.07.1956

Б., *За автентична идеја и реализација*, Разгледи, Скопје, бр.18 (70), 26.08.1956

Прва самостојна изложба на Спасе Куновски, Хоризонт, Скопје, бр. 13 август 1956

М., *Прва самостојна изложба на Спасе Куновски*, Нова Македонија, Скопје, 5.09.1956

Д(имитар) КОНДОВСКИ, *Изложба на Спасе Куновски*, Нова Македонија, Скопје, 16.09.1956

Здравко БЛАЖИЌ, *Деби на сликарот Спасе Куновски*, Хоризонт, Скопје, бр. 15, септември 1956

Томе МОМИРОВСКИ, *Две ликовни изложби – една оформеност и една надеж*, Современост, Скопје, бр. 9, септември, 1956

Антоние НИКОЛОВСКИ, *Самостојна изложба на Спасе Куновски*, Разгледи, Скопје, бр. 20, септември 1956

Томе МОМИРОВСКИ, *Сведоштва за XI изложба на македонските ликовни уметници*, Современост, Скопје, бр. 11-12, 1956

Здравко БЛАЖИЌ, *Единаесетта изложба на ликовни уметници од Македонија*, Хоризонт, Скопје, бр.21, декември 1956

Антоние НИКОЛОВСКИ, *Годишната изложба на ДЛУМ*, Разгледи, Скопје, бр.25-26, декември 1956

Т(ома) ШИЈАКОВИЌ, *Единаесетта изложба на ДЛУМ*, Студентски збор, Скопје, 29.12.1956

1957

N.N., *Prostor i covjek*, 1957

С(вето) СЕРАФИМОВ, *Најпогодна форма за претставување пред јавноста*, Нова Македонија, Скопје, 24.03.1957

Изложба радова двојице македонских уметника у Загребу, Борба, Белград, 2.04.1957

Томе МОМИРОВСКИ, *Колективна изложба на графики на амакедонските ликовни уметници*, Современост, Скопје, бр.4 април 1957

Антоние НИКОЛОВСКИ, *Прва графичка изложба*, Разгледи, Скопје бр.8, 7.04.1957

Борко ЛАЗЕСКИ, *За патот на нашата ликовна уметност*, Нова Македонија, Скопје, 10.05.1957

Антоние НИКОЛОВСКИ, *Пролетната изложба на ДЛУМ*, Разгледи, Скопје, бр. 10, мај 1957

Димитар КОНДОВСКИ, *Извесни размислувања по повод првата пролетна изложба*, Разгледи, Скопје, бр. 10, мај 1957

Р(исто) КУЗМАНОВСКИ, *Првиот впечаток*, Нова Македонија, Скопје, 20.05.1957

Ив(ан) ИВАНОВСКИ, *Сезона на младите сликари*, Македонија, Скопје, бр.46, 1957

Изложба. - Графичка изложба на македонските уметници во Белград, Разгледи, Скопје, бр.19 (97), 3.11.1957

П(авле) В(АСИЋ), *Савремена македонска графика*, Политика, Белград, 16.11.1957

Пеѓа МИЛОСАВЉЕВИЋ, *У близини вечног сунца*, Политика, Белград, 17.11.1957

Ђорђе ПОПОВИЋ, *Македонска панорама*, Борба, Белград, 18.11.1957

М(иодраг) ПРОТИЋ, *Новембарске изложбе*, НИН, Београд, 24.11.1957

Димитар КОНДОВСКИ, *По повод XII изложба на ликовните уметници од Македонија*, Нова Македонија, Скопје, 15.12.1957

J(osip) DEPOLO, *Gosti iz Skoplja*, Vijesnik, Zagreb, 1957

R(adoslav) PUTAR, *D. Kondovski I S. Kunovski, Prostor i čovjek,* Zagreb

Rade PREDIĆ, *Reč – dve o savremenoj makedonskoj umetnosti*, Vidici, Beograd, decembar 1957

1958

M.S., *Makedonski umjetnici otvorili izložbu u Zagrebu*, Vjesnik, Zagreb, 5.01.1958

J(osip) DEPOLO, *Za stroži kriterij*, Vjesnik, Zagreb, 12.01.1958

Томе МОМИРОВСКИ, *Кон XII изложба на ДЛУМ*, Современост, Скопје, бр.2, февруари 1958

И(љами) ЕМИН, *Димитар Кондовски и Спасе Куновски на изложбата „Современо југословенско сликарство“*, Нова Македонија, Скопје, 9.03.1958

И., *Афирмација на младите сликари*, Млад борец, Скопје, 10.01.1958

Антоние НИКОЛОВСКИ, *Втора графичка изложба*, Разгледи, Скопје, бр. 7 (107), 7.04.1958

Димитар КОНДОВСКИ, *Пролетна изложба на ДЛУМ*, Разгледи, Скопје, бр. 10, 1.06.1958

Томе МОМИРОВСКИ, *Три ликовни изложби на крајот од оваа ликовна сезона*, Современост, Скопје, бр. 6, октомври 1958

Томе МОМИРОВСКИ, *Три ликовни изложби*, Современо, Скопје, бр. 10, октомври 1958

Б(орис) ПЕТКОВСКИ, *Младите, нивните патишта и резултати*, Млад борец, Скопје, 4.12.1958

Коста БАЛАБАНОВ, *XIII изложба на македонските ликовни уметници*, Нова Македонија, Скопје, 7.12.1958

R(adoslav) PUTAR, *Individualiteti I prosjek*, Narodni list, Zagreb, 17.01.1958

С(вето) СЕРАФИМОВ, *Најнова етапа*, Нова Македонија, 1958

1959

Б(орис) ПЕТКОВСКИ, *Афирмација на младите*, Млад борец, Скопје, 15.01.1959

Три ликовни изложби, Културен живот, Скопје, бр. 1, јануари – февруари, 1959

Светозар ДОМИЌ, *Тринаесеттата изложба на ДЛУМ*, Современост, Скопје, бр. 1, јануари 1959

Антоние НИКОЛОВСКИ, *ДЛУМ на XIII годишна изложба*, Разгледи, Скопје бр. 6, февруари 1959

Три ликовни изложби, Трудбеник, Скопје, 4.04.1959

Б(орис) ПЕТКОВСКИ, *Три ликовни изложби во Скопје*, Млад борец, Скопје, 10.04.1959

Јелена МАЦАН–ЈОВАНОВИЌ, *Тројца млади сликари*, Нова Македонија, Скопје, 10.04.1959

Ј(ован) П(ОПОВСКИ), *Две ликовне изложбе у Скопљу*, Политика, Београд, 11.04.1959

Р(адослав) ПЕШИЌ, *Тројца сликари за својата изложба*, Нова Македонија, Скопје, 5.05.1959

Елена МАЦАН, *15 години ликовно творештво во Македонија*, Нова Македонија, Скопје, 24.05.1959

Светозар ДОМИЌ, *Групна изложба- Велков, Куновски, Мазев*, Современост, Скопје, бр. 5, мај 1959

Б(орис) ПЕТКОВСКИ, *Смотри на македонската ликовна уметност*, Млад Борец, Скопје, 4.06.1959

Александар ЃУРЧИНОВ, *Импресии од сликарската изложба на Велков, Куновски и Мазев*, Разгледи, Скопје, бр. 10, 1959

Елена МАЦАН, *Група пријатели излагаат*, Нова Македонија, Скопје, 9.08.1959

Р(адослав) ПЕШИЌ, *Македонските ликовни уметници беа мошне добро примени во Титоград*, Нова Македонија, Скопје, 12.11.1959

Р(исто) КУЗМАНОВСКИ, *Изложба на современата македонска уметност во Белград*, Нова Македонија, Скопје, 5.12.1959

Јелена МАЦАН, *Интензивен подем*, Нова Македонија, Скопје, 7.12.1959

М(ата) МИЛОШЕВИЋ, *Савремена македонска уметност*, Борба, Београд, 8.12.1959

Лазар ТРИФУНОВИЋ, *Децембарске изложбе*, НИН, Београд, 13.12.1959

Иво Дулчиќ, *Ликовната уметност постигна висок домет*, Нова Македонија, 1959

Јосип Деполо, *Се формира нов ликовен центар*, Нова Македонија, 1959

Алекса Челебоновиќ, сликар и ликовен критичар, Нова Македонија, 1959

Миодраг Б. Протиќ, сликар и ликовен критичар, Нова Македонија, 1959

1960

Борис ПЕТКОВСКИ, *Изложба на ДЛУМ*, Културен живот, Скопје, бр. 1, јануари 1960

Томе МОМИРОВСКИ, *Маргиналии врз петнаестогодишниот развој на сликарството во Македонија*, Разгледи, Скопје, бр. 1, јануари 1960

Р(адислав) ПЕШИЌ, *„Мугри" нова ликовна група во Скопје*, Нова Македонија, Скопје, 5.04.1960

Ј(ован) ПОПОВСКИ, *Група „Мугри" отворила своју прву изложбу*, Борба, Београд, 11.04.1960

Ј(елена) МАЦАН, *Изложба на групата „Мугри", Нова Македонија*, Скопје, 17.04.1960

Б(орис) ПЕТКОВСКИ, *Прва изложба на групата „Мугри"*, Млад борец, Скопје, 21.04.1960

Б(орис) ПЕТКОВСКИ, *IV пролетна изложба на ДЛУМ*, Млад борец, Скопје, 12.05.1960

Б(орис) ПЕТКОВСКИ, *Едногодишна панорама на нашата ликовна младост*, Млад борец, Скопје, 19.05.1960

Томе МОМИРОВСКИ, *Изложба на ликовната група „Мугри"*, Современост, Скопје, бр. 5, мај 1960

Борис ПЕТКОВСКИ, *Четврта пролетна изложба на ДЛУМ*, Современост, Скопје, бр.6, јуни 1960

Антоние НИКОЛОВСКИ, *ДЛУМ на IV пролетна изложба*, Разгледи, Скопје, бр. 10, јуни 1960

К(сенија) ГАВРИШ, *Куноски – Мазев: во име на подоживеаното*, Нова Македонија, Скопје, 28.08.1960

M(ateja) M(ATEVSKI), *Zanimljiva obećanja*, Telegram, Zagreb, 2.09.1960

Борис ПЕТКОВСКИ, *Мазев и Куновски заедно излагаат*, Културен живот, Скопје, бр.7, септември 1960

Заедничка изложба Спасе Куновског и Петра Мазева, Политика, Београд, 12.09.1960

Љ. С., *Изложба Спасе Куновског и Петра Мазева*, Борба, Београд, 12.09.1960

В(лада) УРОШЕВИЌ, *Интерес кон човечката фигура*, Млад борец, Скопје, 15.09.1960

Три ликовни изложби, Трудбеник, Скопје, 17.09.1960

Елена МАЦАН, *Изложба на Мазев и Куновски*, Нова Македонија, Скопје, 18.09.1960

Отворена изложбата на Куновски и Мазев, Нова Македонија, Скопје, 18.09.1960

M(ateja) M(ATEVSKI), *U znaku likovnih izložbi*, Telegram, Zagreb, 23.09.1960

Томе МОМИРОВСКИ, *Посета на првите есенски изложби*, Современост, Скопје, бр. 8, октомври 1960

Антоние НИКОЛОВСКИ, *Ликовни изложби*, Разгледи, Скопје, бр. 3, ноември 1960

М.К., *Савремена македонска уметност*, Дневник, Нови Сад, 15.11.1960

Антоние НИКОЛОВСКИ, *XV годишна изложба на ДЛУМ*, Културен живот, Скопје, бр9-10, ноември-декември 1960

М(ата) МИЛОШЕВИЋ, *Галерија нових дела – Спасе Куновски*, Борба, Белград, 11.12.1960

Хилда КАРАЂОВА, *Групата „Мугри" претсавник на младите од Македонија*, Скопје бр. 88-89, 1960

1961

„Мугри" во Белград, Нова Македонија, Скопје, 3.03.1961

П(авле) В(АСИЋ), *Изложба Скопске групе „Мугри"*, Политика, Београд, 8.03.1961

Ђорђе ПОПОВИЋ, *„Мугри"*, Борба, Београд, 10.03.1961

Лазар ТРИФУНОВИЋ, *Група „Мугри" у знаку надреализма*, НИН, Београд, 2.04.1961

Борис ПЕТКОВСКИ, *Нагласена издиференцираност*, Нова Македонија, Скопје, 2.04.1961

В(лада) УРОШЕВИЌ, *Изложба на групата „Мугри"*, Млад борец, Скопје, 6.04.1961

Елена МАЦАН, *Изложба на групата „Мугри"*, Културен живот, Скопје, бр. 4, април 1961

Борис ПЕТКОВСКИ, *По повод петтата пролетна изложба на ДЛУМ*, Културен живот, Скопје, бр. 5, мај 1961

Антоние НИКОЛОВСКИ, *Пролетна изложба на ДЛУМ*, Нова Македонија, Скопје, 15.05.1961

Томе МОМИРОВСКИ, *По повод пролетната изложба на ДЛУМ*, Современост, Скопје, бр. 5, мај 1961

К(сенија) ГАВРИШ, *Сликарството на Спасе Куновски – доживување на стариот град – човек*, Нова Македонија, Скопје, 25.06.1961

Добитници на овогодишните наградата „11 октомври", Нова Македонија, Скопје, 6.10.1961

Наградените зборуваат, Нова Македонија, Скопје, 8.10.1961

Д.Н. - Р.Д., *Поводом дана устанка народа Македоније осам награђених*, Борба, Београд, 10.10.1961

Октомвриските награди свечено предадени, Нова Македонија, Скопје, октомври 1961

Јоз(о) Б(ОШКОВСКИ), *Истакнати современици – Спасе Куновски*, Нова Македонија, Скопје, 14.10.1961

Joz. (o) B(OŠKOVSKI), *Galerija istaknutih*, Novi život, Novi Sad, novembar 1961

Влада УРОШЕВИЌ, *Изложба на групата „Мугри"*, Млад Борец, 6.11.1961

В(лада) УРОШЕВИЌ, *Есенската изложба на ДЛУМ*, Млад борец, Скопје, 30.11.1961

Галерија истакнутих: Спасе Куновски, Нов живот, ноември 1961

Н.Н., *Утврдување на сопствената личност во уметноста*, Нова Македонија, 1961

Борис ПЕТКОВСКИ, *Традиционалната изложба на ДЛУМ*, Културен живот, Скопје, бр 11-12, ноември-декември 1961

Кирил БУЈУКЛИЕВ, *НОБ во делата на југословенските уметници*, Студентски збор, Скопје, 30.12.1961

Македонски сликари во Белград, Македонија, Скопје, бр.96, 1961

Катерина АМБРОЗИЋ, *Још једна – група младих*, Књижевне новине, Београд, 1961

Ivo FROL, *Grupa "Mugri" - izložba makedonskih likovnih umjetnika u Beogradu*, Vjesnik u srijedu, Zagreb, 1961

Спасе Куновски, Нова Македонија, Скопје, 1961

1962

Борис ПЕТКОВСКИ, *Македонскиот портрет*, Културен живот, Скопје, бр.1-2, јануари-февруари 1962

Д(ушко) ШОЈЛЕВ, *Под очекувањето*, Нова Македонија, Скопје, 9.02.1962

С.Ф., *Македонскиот портрет 19 и 20 век*, Млад борец, Скопје, 15.02.1962

Глигор ЧЕМЕРСКИ, *Македонскиот портрет од XIX и XX век*, Разгледи, Скопје, бр.7, март 1962

Глигор ЧЕМЕРСКИ, *Галеријата Работнички дом*, Разгледи, Скопје, бр.7, март 1962

Томе МОМИРОВСКИ, *По повод изложбата „Македонскиот портрет XIX и XX век"*, Современост, Скопје, бр.3, март 1962

Борис ПЕТКОВСКИ, *Една изминатa ликовна есен*, Културен живот, Скопје, бр. 5, мај 1962

Драгослав ЂОРЂЕВИЋ, *Скопски уметници*, Борба, Београд, 10.11.1962

Борис ПЕТКОВСКИ, *Хетерогено*, Нова Македонија, Скопје, 11.11.1962

В(лада) УРОШЕВИЌ, *Седумнаесет години на ДЛУМ*, Млад борец, Скопје, 22.11.1962

Рад. РАДОВАНОВИЋ, *Сан и машта*, Реч народа, Пожаревац, 1962

Dragoslav ĐORĐEVIĆ, *Likovni umetnici iz Skoplja*, Narodna armija, Beograd, 26.10.1962

1963

Б(орис) ПЕТКОВСКИ, *Без поголема отвореност на нашето време*, Млад борец, Скопје, 31.01.1963

Б.П., *Мала титоградска панорама*, Политика, Београд, 16.03.1963

Над што работат уметниците – Спасе Куновски, Културен живот, Скопје бр. 5-6, мај-јуни 1963

К(сенија) Г(авриш), *Извонредно интересирање на ликовната уметност*, Нова Македонија, Скопје, 11.10.1963

Б(орис) Петковски, *Македонските ликовни уметници во Белград*, Нова Македонија, Скопје, 12.11.1963

Д(рагослав) Г(ајер), *Скопски сликари свом граду*, Експрес политика, Белград, 4.12.1963

П(авле) В(асић), *Изложба македонских ликовних уметника*, Политика, белгард, 09.12.1963

Сведоштва и дејства, Нова Македонија, Скопје, 10.12.1963

1964

Слики од македонските уметици на пат за Лондон, Вечер, Скопје, 09.01.1964

Изложба на македонските уметници во Англија, Нова Македонија, Скопје, 10.01.1964

Дела ликовних уметника Македоније и Енглеској, Политика, Београд, 11.01.1964

С.К.,*Отворена изложба македонских ликовних уметника у Новом Саду*, Политика, Београд, 23.01.1964

К(сенија) Г(авриш), *Многубројни контакти*, Нова Македонија, Скопје, 01.03.2016

Јозо Бошковски , *Утре се отвора изложбата на македонските уметници во Брадфорд*, вечер, Скопје, 13.03.1964

Ј(озо) Б(ошковски), *Македонските уметници на белградското триенале*, Вечер, Скопје. 13.03.1964

Борис Петковски, *Никола Баснарков*, Нова Македонија, Скопје, 26.03.

Глигор ЧЕМЕРСКИ, *Од ателјето до јавноста*, Разгледи, Скопје, бр. 9, мај 1964

Б(орис) ПЕТКОВСКИ, *Пролетна изложба на ДЛУМ*, Нова Македонија, Скопје, 17.05.1964

Б. ЛАЗИЋ, *Изложба македонских сликара и вајара у Лондону*, Борба, Белград, 25.06.1964

Ванчо ЃОРЃИЕВ, *Изложбата на ДЛУМ*, Културен живот, Скопје, бр.10, декември 1964

Влада УРОШЕВИЌ, *Шаренило на осредноста*, Нова Македонија, Скопје, 13.12.1964

С. А(НГЕЛОВА), *4 изложби во Скопје и 4 во странство*, вечер, Скопје, 02.03.1964

1965

С., *Десетмина на македонската ликовна уметност*, Нова Македонија, Скопје, 06.03.1965

Марко АРСОВСКИ, *Половично учество*, Млад борец, Скопје, 06.03.1965

Јозо БОШКОВСКИ, *Половично учество*, Вечер, Скопје, 13.05.1965

Паскал ГИЛЕВСКИ, *Под традиционалното ниво*, Нова Македонија, Скопје, 16.05.1965

Гроздан ПОПОВ, *Малку сме комуникативни и затоа малку познати*, вечер, скопје, 22.05.1965

Цветан ГРОЗАДНОВ, *Предговор за каталог од изложбата „10 современи македонски уметници"*, Уметничка галерија, Охрид, 1965

Паскал ГИЛЕВСКИ, *Отсуство на вистински критериум*, Нова Македонија, Скопје, 03.08.1965

П(аскал) ГИЛЕВСКИ, *Недоволна репрезентација*, Нова Македонија, Скопје, 04.08.1965

Кај македонските уметници се открива коренот на старата македонска уметност, Нова Македонија, Скопје, 08.08.1965

Boris PETKOVSKI, *L'art contamporain en Macédoine, Les lettres françaises*, Paris, 5-18.08.1965

О(лга) СП(ИРКОСКА), *Нова ликовна сезона*, Нова македонија, Скопје, 15.09.1965

Хилда КОНДОВСКА, *Уметниците се за проектот на Кензо Танге*, Вечер, 25 септември 1965

М(арко) АРСОВСКИ, *Студијата непходен пристап кон сликарството*, Млад борец, Скопје, 07.10.1965

Јозо БОШКОВСКИ, *Ликовен преглед*, Културен живот, Скопје, бр.8, октомври 1965

Изложба на македонските уметници, Вечер, Скопје, 08.10.1965

Д.М., *Изложба на македонските ликовни уметници во Рим*, Нова Македонија, Скопје, 26.11.1965

TANJUG, *Izložba makedonskih slikara i vajara u Rimu*, Slobodna Dalmacija, Split, 02.12.1965

Mostra acessibile soltanto ai pedoni, Vita, Milano, 03.12.1965

Skopje, makedonski likovni umjetnici pretstavili su se rimskoj publici, Telegram, Zagreb, 03.12.1965

О(лга) СП(ИРКОСКА), *Изложба на дванаесетмина скопски уметници*, Нова Македонија, Скопје, 10.12.1965

Makedonski likovni umjetnici izlažu u Rimu, Novi List, Rijeka, 11.12.1965

Vice, L'arte macedone nella galleria "Penelope", Paese Sera. Rim, 11.12.1965

О(лга) СП(ИРКОСКА), *Отворена изложба на тринаесет скопски сликари*, Нова Македонија, Скопје, 13.12.1965

Dario MICACCHI, *Illustratori socialisti e informali macedoni,* L'Unità, Roma, 15.12.1965

Паскал ГИЛЕВСКИ, *Изгледот на една изложба*, Нова Македонија, Скопје, 19.12.1965

Vice, Gallerie di Roma – Penelope, Il Popolo, Roma, 28.12.1965

Boris PETKOVSKI, *Predgovor za katalog od izložbata "Arte in Macedonia*, oggi", Galleria "Penelope", Roma, 1965

Artisiti Macedoni all "Penelope", La voce repubblicana, Roma, 20-21.12.1965

Драгослав ЂОРЂЕВИЋ, *Сликарство после 1945*, Музеј савремене уметности, Београд, 1965

Aleksa ČELEBONOVIĆ, *Savremeno slikarstvo u Jugoslaviji*, izdav. Zavod "Jugoslavija", Beograd, 1965

1966

Marciano BERNARDI, *Dieci artisti macedoni in una mostra a Torino*, La Stampa, Torino, 08.01.1966

Душко МАЛЕВСКИ, *Првите оценки различни*, Нова Македонија, Скопје, 09.01.1966

Paolo FOSSATI, *Massimo D'Azeglio pittore, Pittori macedoni alla botero*, L'unita, Roma, 19.01.1966

Паскал ГИЛЕВСКИ, *Три бои на времето*, Нова Македонија, Скопје, 23.01.1966

Boris PETKOVSKI, *Makedonski umetnici*, Umetnost, Beograd, br.5, januar-mart 1966

Борис ПЕТКОВСКИ, *Традиција, искуство, современост*, Нова Македонија, Скопје, 05.03.1966

Ђ(орђе) ЈОВИЋ, *Фигуреативни симболизам*, Дневник, Нови сад, 10.04.1966

Паскал ГИЛЕВСКИ, *Она што треба да се поддржи*, Нова Македонија, Скопје, 24.07.1966

С.П., *Значаен ликовен настан*, Вечер, Скопје, 26.07.1966

ТАНЈУГ, *Овогодишњи „Меморијал Надежде Петровић" има међународни карактер*, Политика, Београд, 13.08.1966

Х(илда) КАРАЏОВА, *Поетско ликовен салон*, Нова Македонија, Скопје, 24.08.1966

Бл(агоја) П(ЕТРОВСКИ), *Ликовни изложби во работничките организации*, Трудбеник, Скопје, 13.11.1966

Борис ПЕТКОВСКИ, *Музејот на современата уметност во Скопје- функција и концепции*, Нова Македонија, Скопје, 21.11.1966

Boris PETKOVSKI, *Museum of Contemporary Art*, Art Illustrated, November, 1966

Т(ашко) Ш(ИРИЛОВ), *Слабо презентирање*, Вечер, Скопје, 01.12.1966

Паскал ГИЛЕВСКИ, *Есенска изложба на ДЛУМ*, Нова Македонија, Скопје, 03.12.1966

Влада УРОШЕВИЌ, *Једна нова генерација*, Борба, Београд, 11.12.1966

Boris PETKOVSKI, *предговор за каталог од изложбата " Arte macedone contemporanea"*, Galleria D'Arte botero, Torino, 1966

Соња ДИМИТРОВА, *Есенската изложба на ДЛУМ*, Просвета, Скопје, 26.12.1966

Boris PETKOVSKI, *Izložbe i Muzeji savremene umetnosti u Skoplju, Umetnost*, Beograd, br. 8, oktobar-decembar 1966

Ѓ(око) ПОПОВСКИ, *Самостојни и колективни изложби*, Нова Македонија, Скопје, 29.12.1966

Boris PETKOVSKI, *Današnja makedonska likovna umetnost*, Sinteza, Ljubljana, br. 10-11, 1966

Zoran KRŽIŠNIK, *Art of our time, painting and sculpture throughout the world*, edit. By Will Grohmann, Thames and Hudson, London, 1966

Zoran KRŽIŠNIK, *New art around the world. Painting and sculpture*, Harry N. Abrams Publishers, New York, 1966

Антоние НИКОЛОВСКИ, *Неисцрпен извор на ликовни теми и инспирации*, Културен живот, Скопје, бр. 10, декември 1966

1967

Борис ПЕТКОВСКИ, *Некои основни белези на македонското ликовно творештво од НОВ и Револуцијата*, Разгледи, Скопје, бр.5, јануари 1967

Музејот на современата уметност бара 47 милиони, Вечер, Скопје, 11.02.1967

Т(ашко) Ш(ИРИЛОВ), *22 ликовни уметници од Македонија на III југословенско триенале на ликовните уметници*, Вечер, Скопје, 4.04.1967

Симон ШЕМОВ, *Разоткривачка светлина врз ликовниот израз*, Вечер, Скопје, 1.05.1967

Т(ашко) Ш(ИРИЛОВ), *Изложба на Спасе Куновски*, Вечер, Скопје, 4.05.1967

Ѓ(око) П(ОПОВСКИ), *Втора самостојна изложба на Спасе Куновски во Скопје*, Нова Македонија, Скопје, 5.05.1967

Т(ашко) Ш(ИРИЛОВ), *II самостојна изложба во Скопје*, Вечер, Скопје 05.05.1967

Борис ПЕТКОВСКИ, *Предговор за каталог од самостојната изложба*, Музеј на современата уметност, Скопје, 1967

Ѓ(око) ПОПОВСКИ, *Изложбата е ангажирање на она што е моја преокупација*, Нова Македонија, Скопје, 06.05.1967

Т(ашко) Ш(ИРИЛОВ), *Отворена изложба на Спасе Куновски*, Вечер, Скопје, 06.05.1967

Влада УРОШЕВИЌ, *Плодови на доследноста*, Нова Македонија, Скопје, 07.05.1967

Неодамна во МСУ се отвори II самостојна изложба на Спасе Куновски, Народна просвета, Скопје, 12.05.1967

Симон ШЕМОВ, *Сонот и магијата на предградието*, Вечер, Скопје, 18.05.1967

Борис ПЕТКОВСКИ, *Сликарството на Спасе Куновски*, Разгледи, Скопје, бр.9-10, мај-јуни, 1967

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Ефективно сликарско искуство*, Стремеж, Прилеп, бр.5-6, 1967

Т(ашко) Ш(ИРИЛОВ), *Поетскиот реализам на Куновски и Дада*, Вечер, Скопје, 17.06.1967

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Ефективно сликарско искуство*, Современост, Скопје, бр.6, јуни 1967

Т(ашко) ШИРИЛОВ, Конечно обезбедени простории, Вечер, Скопје, 04.07.1967

Александар ЂОРЂЕВИЋ, *„Надреално, фантастично, магично"*, Предговор за каталог од III југословенско триенале, Београдски сајам, Београд, 1967

Т(ашко) ШИРИЛОВ, *Направен тесен избор на кандидати за годишната награда „11 Октомври"*, Вечер, Скопје, 06.07.1967

Сликарот Спасе Куновски во Сомбор и Тузла, Вечер, Скопје, 06.07.1967

Т(ашко) Ш(ИРИЛОВ), *Денес две нови изложби*, Вечер, Скопје, 20.07.1967

Паскал ГИЛЕВСКИ, *Што е денес актуелно*, Нова Македонија, Скопје, 25.07.1967

Ѓ(око) П(ОПОВСКИ), *Искажување: нови тенденции во македонското сликарство*, Нова Македонија, Скопје, 26.07.1967

Мило Глигоријевиќ, *Никад не завршити слику*, Борба, Београд, 09.07.1967

Ликовни творби наменети за Железарницата, Вечер, Скопје, 12.08.1967

Aleksandar BASSIN, *Skopski likovni mozaik*, Telegram, Zagreb, 18.08.1967

Кенет КУТС СМИТ, *Поглед врз „Актуелните тенденции"*, Нова Македонија, Скопје, 30.08.1967

Симон ШЕМОВ, *Богата ликовна сезона*, Вечер, Скопје, 06.09.1967

Denis BOWEN, *Writes from Skopje*, Arts Review, London, no.17, 02.09.1967

В(ерољуб) АН(ДОНОВСКИ), *Постојана изложба во индустриската средина*, Нова Македонија, Скопје, 07.09.1967

Д(раган) ГАЈЕР, *Како се деле милиони*, Експрес политика, Београд, 21.09.1967

Б(агоја) П(ЕТРОВСКИ), *Предодница на идните симпозиуми*, Трудбеник, Скопје, 24.09.1967

Душан ПЕРЧИНКОВ, *Паскал Гилевски – во прашањето – Што е денеска актуелно*, Разгледи, Скопје, бр.2, октомври 1967

Дада ќе излага во Александрија у Њујорк, Нова Македонија, Скопје, 08.10.1967

Boris PETKOVSKI, *Skopska likovna panorama, Spase Kunovski*, Umetnost, Beograd, br. 12, oktobar-decembar 1967

Паскал ГИЛЕВСКИ, *Ликовниот дел на скопската железарница*, Културен живот, Скопје, бр.9-10, ноември-декември 1967

1968

Паскал ГИЛЕВСКИ, *Година на групни изложби*, Нова Македонија, Скопје, 07.01.1968

ТАНЈУГ, *Југословенски уметници на изложбама у иностранству*, Борба, Београд, 23.01.1968

НОБ во ликовната уметност, Нова Македонија, Скопје, 28.04.1968

Пени ТРПКОВСКИ, *Најмногу ме привлекува предметот во секојдневноста*, Народна просвета, Скопје, 10.05.1968

Б. Р(АДИВОЈЕВИЋ), *На петти Меморијал Надежде Петровић позвано 26 сликара*, Политика, Београд, 20.07.1968

О(лга) СП(ИРКОВСКА), *Ликовно биенале во Скопје*, Нова Македонија, Скопје, 30.07.1968

Преко двадесет сликара послало своје радове, Чачански лист, Чачак, 23.08.1968

Б. Р(АДИВОЈЕВИЋ), *Сутра почиње Чачански сликарски бијенале*, Политика, Београд, 31.08.1968

А(лександар) П(ОПОВСКИ), *Во Лондон две изложби на наши ликовни уметници*, Вечер, Скопје, 03.09.1968

Petti Memorijal Nadežde Petrović, Vjesnik, Zagreb, 04.09.1968

Отворен петти Меморијал Надежде Петровић, Чачански лист, Чачак, 06.09.1968

B. P. Đ., *Makedonski umjetnici u Londonu*, Večernji list, Zagreb, 10.09.1968

Ѓ(орѓи) МЕХАНЏИСКИ, *Петти „Меморијал Надежде Петровиќ"*, Нова Македонија, Скопје, 12.09.1968

Sedmorica makedonskih umjetnika srednje generacije, Telegram, Zagreb, 20.09.1968

Фотографија Спасе Куновски, Народна просвета, Скопје, 04.10.1968

С. СМИЧЕВСКИ, *Толкувач на естетскиот вкус*, Млад борец, Скопје, 10.10.1968

Boris PETKOVSKI, *Niektoré charakteristiky súčasného macedónskeho výtvarnéno umenia*, Nový Život, Novi Sad, br.2, april-jun1968

Boris PETKOVSKI, *Današnja makedonska likovna umetnost*, Sinteza, Ljubljana, br. 10-11, oktomvri 1968

1969

П(аскал) ГИЛЕВСКИ, *Македонската уметност ќе го мине Атлантикот*, Вечер, Скопје, 30.01.1969

Boris PETKOVSKI, *Prilog pitanju nacionalnog I tradicije u savremenoj makedonskoj likovnoj umetnosti,* Umetnost, Beograd, br. 17, januari-mart 1968

Уште една изложба на ликовни дела од Македонија, Нова Македонија, Скопје, 06.02.1969

В.С., *Прва антологијска смотра савремене македонске уметности*, Политика, Београд, 06.02.1969

Борис ПЕТКОВСКИ, *Предговор за каталог од изложбата „Савремена македонска уметност-сликарство, вајарство, објекти"*, Музеј савремене уметности, Београд, 1969

О(лга) СПИРКОВСКА, *Голема изложба на современата македонска уметност*, Нова Македонија, Скопје, 06.02.1969

Д(ејан) П(АТАКОВИЋ), *Од сутра у Музеју савремене уметности Македонци на Ушћу*, Експрес политика, Београд, 06.02.1969

Р(исто) КУЗМАНОВСКИ, *Во Белград отворена изложба на современата македонската уметност*, Нова Македонија, Скопје, 08.02.1969

Minijatura, Novi list, Rijeka, 08.02.1969

Љ(убица) ДАМЈАНОВСКА, *Изложбата ќе оди во Загреб и Љубљана*, Вечер, Скопје, 15.02.1969

Зоран МАРКУШ, *Во знакот на сопствената преродба*, Нова Македонија, Скопје, 16.02.1969

Синиша ВУКОВИЋ, *Савремена македонска уметност*, Нин, 23.02.1969

Ж. ИЛИЕВСКИ, *Фототекст: Во ново ателје*, Вечер, Скопје, 23.02.1969

С(имон) ШЕМОВ, *Изложба на македонската уметност – манифестација од најголемо значење*, Млад борец, Скопје, 24.02.1969

П(авле) В(АСИЋ), *Време младих уметника*, Политика, Београд, 01.03.1969

С(тево) СТАНИЋ, *Одсеви македонске традиције*, Борба, Београд, 03.03.1969

П(аскал) ГИЛЕВСКИ, *„Магичен реализам" со нови елементи*, Вечер, Скопје, 08.03.1969

Миодраг Б. ПРОТИЋ, *Творечко достигнување во светот*, Нова Македонија, Скопје, 09.03.1969

Б(орис) ПЕТКОВСКИ, *Динамично сазревање*, Политика, Београд, 16.03.1969

Катерина АМБРОЗИЌ, *Македонската уметност денес*, Разгледи, Скопје, бр.3, март 1969

Ж. ИЛИЕВСКИ, *Инспирацијата – најважна*, Вечер, 29.04.1969

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Еден ликовен настан,* Современост, Скопје, бр. 5, мај 1969

О(лга) СП(ИРКОВСКА), *Изложба „Современа македонска уметност" во Сараево*, Нова Македонија, Скопје, 05.06.1969

M(arija) P(USIĆ), *Djela makedonske savremene umjetnosti*, Oslobođenje, Sarajevo, 06.1969

Борис ПЕТКОВСКИ, *Пробив и афирмација на ликовниот израз*, Нова Македонија, Скопје, 02.08.1969

Ж. ИЛИЕВСКИ, *Неуморниот Куновски*, Вечер, 14 август 1969

О(лга) СП(ИРКОВСКА), *Изложба на Спасе Куновски во Ниш*, Нова Македонија, Скопје, 26.09.1969

Славко ЈАНЕВСКИ, *предговор за каталог од самостојна изложба „Лепота страве"*, Уметничка галерија Ниш при Центар за култура, 1969

Boris PETKOVSKI, *предговор за каталог од изложбата „Makedonyjali sanatçilar"*, Resim ve Heykel Műzesi, Istanbul, 1969

Boris PETKOVSKI, *предговор за каталог од изложбама „Angažirana umetnost v Jugoslaviji, 1919-1969"*, Umetnostni paviljon, Slovenj gradec, 1969

Željko SABOL, *Ličnosti I djela*, Telegram, Zagreb, 03.10.1969

Vladimir MALEKOVIĆ, *Moderna kultura – životna snaga makedonske umjetnosti*, Vjesnik, Zagreb, 07.10.1969

Зоран МИЛИЋ, *Људи маске – Спасе Куновског*, Лист младих, Ниш, 09.10.1969

Oton ŠVAJCER, *Čudesna kultna misterija*, Glas Slavonije, Osijek, 09.10.1969

Војислав ДЕВИЋ, *Допринос анатомији ирационалног*, Народне новине, Ниш, 10.10.1969

Владимир МАЛЕКОВИЌ, *Модерна култура - животна сила на македонската уметност*, Нова Македонија, Скопје, 11.10.1969

Т(ашко) Ш(ИРИЛОВ), *Досега пријавени над 100 творби*, Вечер, Скопје, 16.09.1969

Т(ашко) Ш(ИРИЛОВ), *На пат кон афирмација*, Вечер, Скопје, 30.10.1969

Борис ПЕТКОВСКИ, *Скопје низ ликовни дела*, Нова Македонија, Скопје, 23.11.1969

Boris PETKOVSKI, *Pittura contamporanea Macedone Quid*, Roma, no.8.1969

Г(роздан) П(ОПОВ), *Паметник на жената – борец,* Вечер, Скопје, 09.12.1969

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Компромиси*, Нова Македонија, Скопје, 09.12.1969

Aleksandar BASSIN, *Slobodna makedonska umetnost v Beogradu in Zagreb*, Naši razgledi, Ljubljana, 19.12.1969

Турнеја на 10 македонски сликари, Вечер, Скопје, 20.12.1969

Ташко ШИРИЛОВ, *Во постојан и незапирлив подем*, Вечер, Скопје, 31.12.1969

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Ликовните манифестации, јубилејна публикација на „Средбата на солидарноста"*, Собрание на град Скопје, Скопје, 1969

Boris PETKOVSKI, *Skopska likovna kronika*, Sinteza, Ljubljana, br. 13-14, 1969

Борис ПЕТКОВСКИ, *Современа ликовна уметност*, Публикација „Македонија", Трудбеник, Скопје, 1969

1970

Десетмина македонски сликари во Франција, Нова Македонија, Скопје, 05.01.1970

Спасе Куновски, Нова Македонија, Скопје, 13.01.1970

Boris PETKOVSKI, *предговор за каталог од изложбата „10 paintres macedoniéns"*, Musée des Beaux – Arts, Nîmes, France, 1970

Отворена изложбата македонска современа уметност во Ним, Нова Македонија, Скопје, 04.02.1970

Dix peintres macedoniens aux Musée des Beaux – Arts le Meridional la France, Nîmes, 06.02.1970

Изложба Спасе Куновског у Београду, Борба, Београд, 03.03.1970

Е. К., *Доделени награди по повод месецот на книгата*, Вечер, Скопје, 12.03.1970

Auo Musée des Beaux – Arts de Nîmes – Exposition des paintres macedoniéns, Midi – libre, Nîmes, 14.02.1970

Ѓ(око) П(ОПОВСКИ), *Доделени наградите на месецот на книгата*, Нова Македонија, Скопје, 17.03.1970

Е.К., *Вчера доделени наградите*, Вечер, Скопје, 17.03.1970

Гозба со страшило, Нова Македонија, Скопје, 30.03.1970

Е. К., *Академскиот сликар Спасе Куновски ќе излага во Белград „Прва самостојна изложба"*, Вечер, Скопје, 02.04.1970

Славко ЈАНЕВСКИ, *Предговор за каталог од самостојната изложба „Галерија Дома ЈНА"*, Београд, 1970

Изложба Спасе Куновског у Београду, Борба, Београд, 03.04.1970

Уља Спасе Куновског, Експрес политика, Београд, 03.04.1970

Изложба македонског сликара Спасе Куновског, Политика, Београд, 04.04.1970

Луѓе во фокусот, Вечер, 08.04.1970

Луѓе во фокусот, Вечер, 11.04.1970

Спасе Куновски, Вечер, Скопје, 12.04.1970

Г(роздан) П(ОПОВ), *Понирање во светот на сликарот*, Вечер, Скопје, 18.04.1970

Р(исто) КУЗ(МАНОВСКИ), *Преокупациите на Куновски*, Нова Македонија, Скопје, 22.04.1970

Б(ранко) ПЕТРОВСКИ, *Гала изложба на македонското сликарство*, Вечер, Скопје, 23.04.1970

Борис ПЕТКОВСКИ, *Самостојна изложба на Спасе Куновски во Белград*, Нова Македонија, Скопје, 26.04.1970

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Македонските ликовни уметници во Белград*, Стремеж, Прилеп, бр.6, јуни 1970

Ѓорѓи ВАСИЛЕВСКИ, *Глигор Чемерски во неколку ликовни галерии*, Нова Македонија, Скопје, 24.06.1970

Автентични уметници кои достојно го презентираат својот крај, Вечер, Скопје, 14.07.1970

Куновски: „Сликати, друго не умем и не желим", Elle, Елле на српскохрватском, 16.07.1970

ТАНЈУГ, *Десет македонских сликара излажу у Француској*, Борба, Београд, 17.07.1970

Одзиви: десетмина автентични уметници од Македонија, Нова Македонија, Скопје, 19.07.1970

Борис ПЕТКОВСКИ, *Предговор за каталог од постојаната поставка на Музејот на современата уметност*, Музеј на соввремената уметност, Скопје, 1970

Бигорски научно-културни собири, Журнал, бр.146, 31.10.1970

Raoul – Jean MOULIN, *Inauguration à Skopje les lettres Françaises*, Paris, 2-8.12.1970

Т(ашко) Ш(ИРИЛОВ), *Слаб одзив на ликовните уметници*, Вечер, Скопје, 10.12.1970

Другите за нас: Сведоштвата за меѓународната солидарност, Нова Македонија, Скопје, 20.12.1970

Љубица ДАМЈАНОВСКА, *Три ликовни изложби*, Културен живот, Скопје, бр.10, декември, 1970

Димче КОЦО, *Предговор за каталог од „25 јубилејна изложба на ДЛУМ"*, Уметничка галерија, Скопје, 1970

Досадашњи учесници и добитници награда, Чачански глас, Чачак, 04.09.1970

1971

Т(ашко) Ш(ИРИЛОВ), *Галеријата почнува со Франговски*, Вечер, Скопје, 09.03.1971

Т(ашко) ШИРИЛОВ, *Решително против монополизмот во уметноста*, Вечер, Скопје, 05.04.1971

Триесетичетири прашања на Славко Јаневски и триесетичетири одговори на Спасе Куновски, Журнал, Скопје, 10.04.1971

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Скокотливи сказни*, Нова Македонија, Скопје, 13.04.1971

NOB u djelima likovnih umjetnika, Večernje novine, Sarajevo, 26.04.1971

N.N., *Ekspresionizmi I Kunoskii*, Flaka Vlaznimi, 1971

Ташко ШИРИЛОВ, *Континуитет во творештвото*, Вечер, Скопје, 20.05.1971

Е.К., *Самостојна изложба на Спасе Куновски*, Нова Македонија, Скопје, 20 мај 1971

Славко ЈАНЕВСКИ, *Предговор за каталог од самостојната изложба*, Уметничка галерија, Скопје, 1971

Л.Р., *Самостојна изложба на Спасе Куновски*, Нова Македонија, Скопје, 21.05.1971

Н(евена) М(ИТРЕВСКА), *Убавината на ужасот на платно*, Нова Македонија, Скопје, 26.05.1971

Миодраг ДРУГОВАЦ, *Пред темама као пред собом*, Борба, Београд, 05.06.1971

Л.Р., *Денес се отвора Домот на културата во Дебар*, Нова Македонија, 05.06.1971

Н.Н, *Зграфито на Ѓорѓиев и Куновски*, Вечер, 5 јуни 1971

Љубица ДАМЈАНОВСКА, *Предговор за каталог од изложбата „Дела на македонски уметници од колекцијата на МСУ"*, Музеј на современата уметност, Скопје, 1971

Борис ПЕТКОВСКИ, *Одраз на скопскиот земјотрес во делата на ликовните уметници*, Разгледи, Скопје, бр. 6, јуни 1971

Бранко ВАРОШЛИЈА, *Изложбен разговор (со Спасе Куновски)*, Нова Македонија, 6 јуни 1971

Гр. ПОПОВ, *Болката и бесот на Куновски*, Вечер, Скопје, 12 јуни 1971

Репродукција, Нова Македонија, 13 јуни 1971

Yvon TAILLANDIER, *Le Musée d'art Moderne en Macedoine*, Panorama, Paris, no.36, juin, 1971

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Ликовен преглед*, Современост, Скопје, бр.6, јуни 1971

Куновски и Георгиевски во Финска, Вечер, Скопје, 10.07.1971

Т(ашко) Ш(ИРИЛОВ), *Познати дефинитивните предлози за наградата „11 октомври"*, Вечер, Скопје, 21.09.1971

Boris PETKOVSKI, *Savremena makedonska likovna umetnost*, 4 jul, Beograd, 05.10.1971

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Кон работ на просечноста*, Комунист, Скопје, 10.12.1971

Томе МОМИРОВСКИ, *Во анкета на Политика: „Шта је за вас био догађај сезоне"*, Политика, Београд, 10.07.1971

Паскал ГИЛЕВСКИ, *Спасе Куновски*, За македонцките работи, 1971

1972

Н.Н., *Наградени десет уметници*, За македонцките работи, 1.01.1972

Паскал ГИЛЕВСКИ, *Македонски автопортрет*, За македонцките работи, 1.01.1972

Демант и на ДЛУМ, Нова Македонија, 13.02.1972

Istorija u delima likovnih umetnika, 4 jul, Beograd, 15.02.1972

Н(евена) МИТРЕВСКА, *Куновски: Мајсторски работилници*, Нова Македонија, 23.02.1972

Ташко ШИРИЛОВ, *Во постојан подем*, Вечер, Скопје, 29.04.1972

Ателјеа, Нова Македонија, Скопје, 27.05.1972

„Моша Пијаде" за Хаџи Бошков, Вечер, Скопје, 7.06.1972

Творбите ќе одат и во Јаши, Вечер, Скопје, 13.06.1972

Т(ашко) ШИРИЛОВ, *ДЛУМ на улица*, Вечер, Скопје, 12.07.1972

Невена МИТРЕВСКА, *Спор*, Нова Македонија, Скопје, 30.07.1972

Избор на поезијата од Неруда, Нова Македонија, Скопје, 25.08.1972

Н(евена) МИТРЕВСКА, *ДЛУМ на улица?*, Нова Македонија, Скопје, 19.09.1972

Љубица ДАМЈАНОВСКА, *Старата скопска чаршија во ликовното творештво*, Разгледи, Скопје, бр.9, ноември 1972

Борис ПЕТКОВСКИ, *Видовите на ангажираноста во македонската ликовна уметност*, Разгледи, Скопје, бр. 9, ноември 1972

Boris PETKOVSKI, *Предговор за каталогот од изложбата „Arta contemporana Macedoneana“*, Piatra Neamt, Jasha, Romania, 1972

Љиљана СЛИЈЕПЧЕВИЋ, *Галерија савремене уметности у Нишу*, Народне новине, Ниш, 2.12.1972

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Скржаво претставување*, Комунист, Скопје, 8.12.1972

Борис ПЕТКОВСКИ, *Одразување на националното и традицијата во творештвото на некои македонски уметници*, Разгледи, Скопје, бр.10, декември 1972

Томе МОМИРОВСКИ, *Кој настан, дело или личност?*, Нова Македонија, декември 1972

1973

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Надмоќта на младите*, Нова Македонија, Скопје, 03.01.1973

М.С., *Значајна уметничка колекција*, Нова Македонија, Скопје, 10.01.1973

Недодељене награде, НИН, Београд, 14.01.1973

За состојбата на идното делување, Нова Македонија, Скопје, 19.01.1973

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Континуиран подем*, Комунист, Скопје, 26.01.1973

Likovna umetnost, Razgledi br. 11, Borba, Beograd, 27.01.1973

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Интензивен растеж*, Современост, Скопје, бр. 1, јануари 1973

Richard Demarco, *Richard Demarco Documentation: France, Holland, Austria and Yugoslavia*, Parasol, February 1973

“Rimski dani” makedonske arhitekture, Vjesnik, Zagreb, 23.02.1973

Љ(иљана) М(АЗОВА), *Богат ликовен живот,* Нова Македонија, Скопје, 27.02.1973

Sonja ABAĐIEVA DIMITROVA, *Izložba društva likovnih umetnika Makedonije*, Umetnost, Beograd, br.33, mart 1973

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Виталноста на револуционерниот импулс*, Културен живот, Скопје, бр. 4-5, април-мај 1973

В.А., *Три плакете и седам награда*, Борба, Београд, 29.06.1973

Б.О.М., *Револуција као велика тема*, Политика, Београд, 29.06.1973

Н.Н., *Уручене награде „4 јул“*, Политика експрес, 29.06.1973

Nagrade SUBNORJ povodom dana borca, Novi list, Rijeka, 29.06.1973

Н.Н., *Врачени наградите „4 јули“*, Нова Македонија, 29.06.1973

НН, *Подготовки за струшките вечери на поезијата*, Нова Македонија, 01.07.1973

Н(евена) МИТРЕВСКА, *Високо признание и обврска*, Нова Македонија, Скопје, 4.07.1973

Љ(убица) ДАМЈАНОВСКА, *Преглед на современото македонско сликарство*, Нова Македонија, Скопје, 29.07.1973

П.Т., *Секој месец нова изложба*, Нова Македонија, Скопје, 8.08.1973

Љубица ДАМЈАНОВСКА, *НОВ и Револуцијата во македонското ликовно творештво*, Културен живот, Скопје, бр.7-8, септември-октомври, 1973

ТАНЈУГ, *Југословенско сликарство у Пекингу*, Борба, Београд, 7.10.1973

Тринаесетта ликовна есен - Во Сомбор: Мартиноски, Кондовски, Куновски, Нова Македонија, Скопје, 9.10.1973

Све име до имена, Сомборске новине, Сомбор, 11.10.1973

Љупка ДАМЈАНОВСКА, *Ликовни дела од НОВ*, Нова Македонија, Скопје, 24.10.1973

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Следбениците на Бретон во македонското сликарство*, Разгледи, Скопје, бр.9, ноември, 1973

Репродукција, Нова Македонија, Скопје, 2 декември 1973

V.J.G., *Humana dimenzija NOB u djelima umjetnika*, Vjesnik, Zagreb, 04.12.1973

Protiv lažne slike istorije, Front, Beograd, 14.12.1973

1974

Четворица македонски уметници, Нова Македонија, Скопје, 27.03.1974

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Револуцијата како константен симбол*, Комунист, Скопје, 29.04.1974

ТАНЈУГ, *Југословенска изложба на Куби*, Борба, Београд, 09.06.1974

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Обид за поопштествување*, Комунист, Скопје, 10.06.1974

Ч.С., *Револуционерното минато во македонската уметност*, Вечер, Скопје, 31.07.1974

В(анчо) ГЕОРГИЕВСКИ, *Три генерации*, Политика, Београд, 04.08.1974

Интензивен ликовен живот, Вечер, Скопје, 16.08.1974

Владимир ВЕЛИЧКОВСКИ, *Повторна средба*, Нова Македонија, Скопје, 18.08.1974

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Револуцијата низ ликовната визија*, Комунист, Скопје, 19.08.1974

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *По повод изложбата „Револуционерното минато во македонската уметност“ во Музејот на современета уметност*, Скопје, VIII-IX 1974, Современост, Скопје, бр. 7, септември 1974

Учествуваат 7 македонски уметници, Нова Македонија, Скопје, 13.11.1974

M. Š., *Zrenjanin: Pejzaž kao likovna tema*, Vjesnik, Zagreb, 26.11.1974

Ljubica DAMJANOVSKA, *Предговор за каталог од изложбата „Pejzaž u savremenoj umetnosti Jugoslavije“*, Savremena galerija umet.kolonije “Ečka”, Zrenjanin, 1974

Паскал ГИЛЕВСКИ, *Македонски ликовни варијанти*, Вечер, Скопје, 14.12.1974

Sonja ABAĐIEVA DIMITROVA, *Revolucionarna prošlost u makedonskoj umetnosti*, Umetnost, Beograd, br. 40, oktobar-decembar 1974

Соња АБАЏИЕВА – ДИМИТРОВА, *Варијации на тема НОВ*, 1974

1975

Ѓорѓе КАДИЈЕВИЋ, *Пејзаж, НИН*, Београд, 12.01.1975

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Спасе Куновски*, Културен живот, Скопје, бр.2-3, февруари-март 1975

Sonja ABAĐIEVA DIMITROVA, *The painting of Spasse Kunovski*, Macedonian Review, Skopje, br.3, 1975

Дани скопске културе, Борба, Београд, 13.04.1975

Slavko JANEVSKI, *Lepota strave, предговор за каталог од изложбата “Kunovski-Mitrićeski”*, Galerija “Forum”, Zagreb, 1975

M.Š., *Dani skopske kulture u Zagrebu*, Vjesnik, Zagreb, 13.04.1975

M.J., *Dani skopske culture*, Večernji list, Zagreb, 14.04.1975

Ц. ЗОЈЧЕВСКА, *Денови на скопската култура во Загреб*, Вечер, Скопје, 20.04.1975

Vladimir MALEKOVIĆ, *Duhovna vokacija makedonske umjetnosti*, Vjesnik, Zagreb, 20.04.1975

Б. ПАВЛОВСКИ, *Значајна презентација на македонската култура*, Нова Македонија, Скопје, 27.04.1975

N.N, *Literatura nam nije u kratkim hlačama*, Intervju Vjesnik u srijedu, Zagreb, 30.04.1975

Zrnka NOVAK, *Likovna kronika. Izložba Spase Kunovskog I Bore Mitrićevskog*, Oko, Zagreb, 01.05.1975

Репродукција, Нова Македонија, Скопје, 1 и 2 мај 1975

НН, *НОВЈ – Самостојна војувачка страна*, Нова Македонија, 9.05.1975

НОБ во делата на македонските ликовни уметници, Нова Македонија, Скопје, 14.05.1975

НОБ во делата на македонските ликовни уметници, Вечер, Скопје, 14.05.1975

П.К., *Отворена изложба „НОБ во делата на македонските ликовни уметници“*, Нова Македонија, Скопје, 15.05.1975

Повторно чувствување на Револуцијата, Нова Македонија, Скопје, 16.05.1975

М(иле) М(АНЕВСКИ), *Духовна вокација на македонската култура*, Нова македонија, Скопје, 18.05.1975

Ladislav BARIŠIĆ, *Imate Skopje...*, Oko, Zagreb, 29.05.1975

Галерија Дома ЈНА у Алжиру, Побједа, Титоград, 30.05.1975

Галерија Дома ЈНА у Алжиру, Борба, Београд, 04.06.1975

Završeni razgovori izvršnih veća Hrvatske I Makedonije, Vjesnik, Zagreb, 01.06.1975

N.N, *Studio*, Beograd, br.585, 21.06-27.06.1975

К.П., *Марко Крале доаѓа во нашите домови*, Вечер, Скопје, 26.09.1975

Репродукција, Нова Македонија, Скопје, 28, 29 и 30 ноември 1975

Н.Н., *Од Македонија дваесет и двајца уметници*, Нова Македонија, Скопје, 14.11.1975

Umetnici Jugoslavije u Skenderiji, Odjek, Sarajevo, 01.12.1975

Миливој БОЖОВИЌ, *Ликовна манифестација на современото југословенско творештво*, Нова Македонија, Скопје, 07.12, 1975

Ibrahim KRZOVIĆ, *Kaleidoskop umjesto panorame*, Odjek, Sarajevo, 13.12.1975

М(иле) М(АНЕВСКИ), *Наградите – оправдување на творечкиот ангажман*, Нова Македонија, Скопје, 14.12.1975

П(авле) В(АСИЋ), *Нове склоности, занимљиви резултати*, Политика, Београд, 25 декември 1975

1976

Владимир ВЕЛИЧКОВСКИ, *Импозантна поставка*, Нова Македонија, Скопје, 11.01.1976

Vladimir MALEKOVIĆ, *Panorama osobnosti*, Vjesnik, Zagreb, 13.01.1976

Мексико, *Југословенска изложба во три градови*, Нова Македонија, Скопје, 30.01.1976

На темељима потврђених вредности, Борба, Београд, 05.02.1976

Интернационални фестивал сликарства, Побједа, Титоград, 26.06.1976

Izložba slika o NOB-u i Beogradu, Oslobođenje, Sarajevo, 04.09.1976

„НОБ у делима ликовних уметника“ у Багдаду, Борба, Београд, 05.09.1976

Изложба „НОБ у делима ликовних уметника“ у Багдаду, Политика, Београд, 06.09.1976

D-r Boris PETKOVSKI, *Naglašena individualnost*, Oko, Zagreb, 02.12.1976

1977

Н.Н., *Ликовни творби за ѕидната површина на Академијата*, Нова Македонија, Скопје, 20 март 1977

Т(ашко) Ш(ИРИЛОВ), *Изложба на југословенската уметност во Атина*, Вечер, Скопје, 7 април 1977

Т(ашко) ШИРИЛОВ, *Полиптих на педесет квадратни метри*, Вечер, Скопје, 14.04.1977

Димитар БАШЕВСКИ, *Импресивна презентација на југословенската современа уметност*, Нова Македонија, 11.05.1977

Ретроспективна изложба на Спасе Куновски, Вечер, Скопје, 16.08.1977

Монографска изложба на Спасе Куновски, Вечер, Скопје, 20.12.1977

Ефтим КЛЕТНИКОВ, *Фантасмагорични сновидениja*, Млад борец, Скопје, 01.02.1977

Лилјана ДИРЈАН, *Есенска ликовна прошетка*, Културен живот, бр.9-10, ноември-декември 1977

М. МАНЕВСКИ, *Уметнички белег на едноставниот мотив*, Нова Македонија, Скопје, 25.12.1977

Паскал ГИЛЕВСКИ, *Свет на чувства*, Вечер, Скопје, 28.12.1977

Свечено отворена изложбата на Куновски, Нова Македонија, Скопје, 24.12.1977

Т(ашко) ШИРИЛОВ, Ретроспектива *„Меѓу јавето и сонот“*, Вечер, Скопје, 23.12.1977

М.М., *Јубилејна изложба на Спасе Куновски*, Нова Македонија, Скопје, 23.12.1977

Славко ЈАНЕВСКИ, *Во традиционална летна анкета во Политика „Шта је за вас био догађај сезоне“: Слика Спасета Куновског*, Политика, Београд, 30.07.1977

Izložba slika na temu NOB u Luandi, Novi list, Rijeka, 10.08.1977

1978

Ladislav BARIŠIĆ, *Kako zaokružiti uz retrospektivnu izložbu Spase Kunovsko*g, Oko, Zagreb, 26.01-09.02.1978

Ј. ТОМОВСКИ, *Правац из школске клупе*, Вечерње новости, Београд, 10.01.1978

Викторија ВАСЕВА, *Надреализмот на Спасе Куновски*, Културен живот, Скопје, март 1978

Александар ПРОКОПИЕВ, *Анегдоте о Нушићу*, Омладинске новине, Београд, 124, 14, 22.04.1978

Почина сликарот Спасе Куновски, Нова Македонија, Скопје, 11324, 02.08.1978

Преминуо сликар Куновски, Побједа, Титоград, 4543, 8, 03.08.1978

Почина сликарот Спасе, Вечер, Скопје, 4696, 10, 02.08.1978

Умро сликар Спасе Куновски, Борба, Београд, 210, 11, 02.08.1978

Преминуо сликар Спасе Куновски, Политика Експрес, Београд, 5175, 8, 02.08.1978

Бранимир СТАНОЈЕВИЌ, *Универзална животна тема*, Борба, Београд, 19.01.1978

Umro slikar Spase Kunovski, Slobodna Dalmacija, Split, 10366, 6, 02.08.1978

Umro slikar Spase Kunovski, Oslobođenje, Sarajevo, 10833, 18, 02.08.1978

Smrt makedonskega slikarija Kunevskega, Delo, Ljubljana, 177, 6, 03.08.1978

Погребан Спасе Куновски, Нова Македонија, Скопје, 11325, 4, 03.08.1978

Соња Д. АБАЂИЕВА, *Надреални свет Куновског*, Политика Београд, 11.02.1978

Соња АБАЏИЕВА ДИМИТРОВА, *Еволуцијата на македонскиот надреализам низ творечкиот развој на еден сликар (кон јубилејно-монографската изложба на Спасе Куновски во Музејот на современата уметност, Скопје, 23.12.1977-23.01.1978)*, Нова Македонија, Скопје, 11121, 10, 08.01.1978

Погребан сликарот Спасе Куновски, Вечер, Скопје, 4697, 13, 03.08.1978

Ташко ШИРИЛОВ, Т*алент сопрен во Зенитот*, Вечер, Скопје, 4699, 9, 05.08.1978

Димитар МАЛИДАНОВ, во анкетата: *Кој настан, дело, личност?, Куновски*, Нова Македонија, Скопје, 11128, 9, 15.01.1978

1980

B(ranimir) STANOJEVIĆ, *Razvejane ljudske sudbine*, 4 jul, Beograd, 941, 38, 01.07.1980

Zapis o Kunovskom, Vjesnik, Zagreb, 11769, 11, 01.06.1980

1981

B.STANOJEVIĆ, *Slika za Akademiju SRM*, 4 jul, Beograd, 1013, 13, 17.11.1981

Војислав ДЕВИЋ, *Револуција као инспирација*, Народне новине, Ниш, 53, 42, 11.06.1981

1982

У европским и свјетским токовима, Ослобођење, Сарајево, 120, 7, 12.01.1982

1983

Поглед кон делото „Полиптих" на Куновски, Нова Македонија, Скопје, 12942, 11, 03.02.1983

В.С., *„Полиптих" од Спасе Куновски*, Вечер, Скопје, 6087, 10, 04.02.1983

О(лга) СП(ИРОВСКА), *Изложба на последното дело на Куновски*, Нова Македонија, Скопје, 12943, 8, 04.02.1983

Информација за изложбата „Полиптих", Екран, Скопје, 11.02.1983

О(лга) СПИРКОВСКА, *„Полиптихот" конечно во МАНУ*, Нова Македонија, Скопје, 12949, 7, 10.02.1983

1994

Љупчо МАЛЕНКОВ, *Предговор во каталог од изложбата „Спасе Куновски 1929-1978" во Културно информативниот центар*, Скопје, Изложбен салон 1-2, 1994

Н.Н., *Слики од Спасе Куновски*, Нова Македонија, 29.03.1994

Н.Н., *Слики од Спасе Куновски*, Нова Македонија, Скопје, 16950, 10, 31.03.1994

З.Л., *Слики од Спасе Куновски*, Вечер, Скопје, 9526, стр.23, 31.03.1994

Владимир ВЕЛИЧКОВСКИ, *Надреално во стварното*, Нова Македонија, Скопје, 16977, 15, 27.04.1994

Спасе Куновски, Нова Македонија, Скопје, 17107, стр.11, 07.09.1994

Соња Абаџиева ДИМИТРОВА, *Далеку од човекот*

2006

Весна ИВАНОВСКА, *Најскапо се продаде уметничката слика од Спасе Куновски*, Вечер, 18 март 2006

К(атерина) Б(ОГОЕВСКА), *Проекција на филмови и изложба на уметнички дела*, 16 октомври, Утрински весник, 2006

2008

Катерина БОГОЕВСКА, *И цртеж на Орде Петлески е дел од фондот на Струмичката колонија*, 30 јуни 2008

Катерина БОГОЕВСКА, *Се уште се евидентираат ликовните дела од Амбасадите на СФРЈ*, 6 октомври 2008

2009

Изложба во Велес, Дневник, 11 февруари 2009

Звуци на животниот ритам, Вечер, 12 април 2009

Доајените излагаат во Куманово, Дневник, 21 април 2009

2011

Б. НЕСТОРОСКА, *Македонија ќе си врати 13 дела од Амбасадите во СФРЈ*, Вест, 4.05.2011

2014

Десетта Бела ноќ утревечер во Скопје, Утрински весник, 3 октомври 2014

2015

Александар СТАНКОСКИ, *Македонска ликовна уметност*, Утрински весник, 14.09.2015

2016

Избрани за откуп уште 44 визуелни дела и 6 галериски скулптури, Утрински весник, 23 септември 2016

ПУБЛИКАЦИИ:

Антоние Николовски, *Самостојна изложба на Спасе Куноски*, Разгледи, бр. 20, Скопје 1956, стр.11

Антоние Николовски, *Заедничка изложба на Петар Мазев и Спасе Куноски*, Разгледи III, бр. 3, Скопје 1960, стр. 309-315

Enciklopedija likovnih umjetnosti 3, Jugoslovenski leksikografski zavod, Zagreb, MCMLXIV, 1964, 263

Aleksa Čelebonović, *Savremeno slikarstvo u Jugoslaviji*, Jugoslavija, Beograd, 1965, str. XX, LVI, LXIII

Edited by Will Grohmann, *Art of our Time*, Thames and Hudson, London, 1966, p. 291

New Art Around the World, Harry N. Abrams, Inc. Publishers, New York, 1966, 291

20 години образование култура и наука во СР Македонија, уредници: Борис Вишински и Перо Коробар, НИП Нова Македонија, Скопје, 1966, Ванчо Ѓорѓиев: Ликовната култура

Борис Петковски, *Сликарството на Спасе Куноски*, Разгледи, бр.9-10, мај-јуни, 1967.

Umetničko blago Jugoslavije, Priredil I predgovor: Oto Bihalji – Merin, grupa avtori, Jugoslavija, Beograd, 1969, str. 408

Jugoslovenski savremenici, Ko je ko u Jugoslaviji, Hronometar, Beograd 1970, 533 I 534

Opšta enciklopedija Larousse, tom 1, Vuk Karadžić - Interexport, Beograd, 1971, str. 865

III Izložba narodno oslobodilačka borba u delima likovnih umetnika Jugoslavije, Galerija doma Jugoslovenske narodne armije, 1971, стр. 117

Борис Петковски, *Видовите на ангажираноста во македонската ликовна уметност*, Разгледи, бр.9, ноември 1972

Борис Петковски, *Откривања*, Мисла, Скопје, 1977 (стр. 30, 120-128)

Спасе Куновски, Македонска книга, 1977

Jugoslovensko slikarstvo šeste decenije, Muzej savremene umetnosti, Beograd, jul-sepembar 1980, 84, 86, 418

Борис Петковски, *Современо македонско сликарство, Македонска ревија*, Скопје, 1981, (стр. 41, 43, 47, 50, 53, 54, 56, 62, 77, 86)

Борис Петковски, *За македонската уметност* (одбрани трудови), Наша книга, Скопје, 1989 (34,43, 47, 59, 133, 197, 226, 273, 275, 276, 278, 302, 304)

Антологија на македонската ликовна уметност 1894-1994, Музеј на современата уметност, Скопје, 1994, (5, 9, 11, 39, 133, 138)

Владимир Величковски, *ДЛУМ 50 години (1946-1996),* ДЛУМ, Скопје, 1996 (стр. 7, 78, 82, 140, 218, 236)

Антоние Николовски, *Ликовни критики, есеи*, Културно наследство на Република Македонија XXXIX, Републички завод за заштита на спомениците на културата, Скопје, 1997 (стр. 37, 43, 53, 56, 67, 72, 76, 93, 105, 106,107, 118, 121, 172, 195, 197)

Антоанела Петковска, *Социологија македонската ликовна уметност (1945-1980)*, Македонска цивилизација, Скопје, 1997, стр. 86

Владимир Величковски, *Геометризмот и современата македонска уметност*, Епоха, Скопје, 1997, стр. 106

Владимир Величковски, *Портретот во македонската ликовна уметност на XX век*, Македонска цивилизација, 1998, (стр. 14, 255, 257-260)

Ладислав Баришик, *Вознемирен шаблон*, Музеј на современата уметност, Скопје, 2000 (стр. 107-108)

Д-р Борис Петковски, *Студии за современата македонска уметност*, Македонска цивилизација, Скопје, 2001 (153, 161, 167, 172, 191)

Борис Петковски, *Музеј на современата уметност - Скопје (1964 - 1976)*, Досие МСУ, Скопје, 2001 (49, 73, 84, 95, 118, 119, 123, 140, 146, 148, 172, 173, 182, 191, 202, 220, 223, 228, 248)

Азбучник на колекцијата на Музејот на современата уметност Скопје, Музеј на современата уметност Скопје, 2002, (стр. 77, 124, 152)

Соња Абаџиева, *super(h)EROS, Типолошки нарации на еротскиот дискурс во македонската ликовна уметност - 20 и 21 век*, Национална галерија на Македонија, Скопје, 2002 (стр. 14, 22, 57, 79)

Соња Абаџиева Димитрова, *Музеј на современата уметност - Скопје, 1977 - 1985, Континуитет, Досие МСУ, Скопје, книга 2*, Музеј на современата уметност,

Скопје, 2004 (стр. 103, 141,176,181,222)

Станко Павлески, *Книга над кориците, моја антологија, Македонската уметност и критика (1954 - 2004)*, Кино напредок, Скопје, 2004, стр. 971

60 Национална галерија на Македонија, Национална галерија на Македонија, 2008 (стр. 12, 61)

Макропроект „Историјата на културата на Македонија; Ликовната уметност на почвата на Македонија XX век (прилози за истражувањето на историјата на културата на почвата на Македонија), книга 22, Лексикографски центар, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 2009

Соња Абаџиева - Димитрова, *Визуелните уметности во Македонија - XX vek*, книга 1 - Сликарство, скулптура, графика, Остен, Скопје, 2015, стр. 96-97

За изработка на библиографијата користена е хемеротеката од Центарот за документација на НУ Музеј на современата уметност, Скопје; личната архива на уметникот и индивидуални истражувања.
For creating of the bibliography we used the hemeroteka from the Documentation Center of the NI Museum of Contemporary Art, Skopje; the personal archive of the artist and individual explorations.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

75.037.5(497.7)(082)Куновски,С.

КУНОВСКИ, Спасе
Ретроспективна изложба : Даут Пашин амам, ноември 2016 / Спасе Куновски ; [текст Ана Франговска ; превод на англиски Дарко Путилов ; фотографии Игор Василев] = Retrospective exhibition : Daut Pasha Hamam, November 2016 / Spase Kunovski ; text Ana Frangovska ; English translate Darko Putillov ; photography Igor Vasilev]. - Скопје : НУ Национална галерија на Македонија = Skopje : NI National gallery of Macedonia, 2016. - 160 стр. : илустр. ; 27 см

Текст напоредно на мак. и англ. јазик

ISBN 978-608-4693-97-0
1. Насп. ств. насл. - I. Kunovski, Spase види Куновски, Спасе
а) Сликарство - Надреализам - Македонија - Изложби
COBISS.MK-ID 101934858